

ORVOSI KÖNYVTÁRAK MEDICAL LIBRARIES

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja
Official Journal of Hungarian Medical Library Association

2017. 14. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

KÖSZÖNTŐ / EDITORIALS	3
HÍREK / NEWS	4
Martos Veronika köszöntése	4
80 éve vette át Szent-Györgyi Albert a Nobel díjat	4
Jens Bjørneboe „Simmelweis” című drámájának hazai bemutatója a Nemzeti Színházban	4
Az MTA KIK közleménye az MTMT-ről	4
Pálvölgyi Mihály, Murányi Péter: Dr. Kovács Mária emlékezete	5
MOKSZ / HMLA	8
Bérczy Ildikó, Dr. Palotai Mária: A 2017-ben jubiláló könyvtárosaink	8
Dr. Virágos Márta, Beke Gabriella: A nyilvános könyvtárak minőségi kritériumairól szóló jogszabály módosítása	10
ESEMÉNYEK / EVENTS	16
Tukacs Ilona: Szakmai nap a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár és Múzeumban 2. rész	16
A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége (MOKSZ) 2017. október 18-19-i szakmai továbbképzéséről	18
KÉPZÉS, TOVÁBBKÉPZÉS / EDUCATION, TRAINING	19
Vizvári Dóra: A kórházak publikációs tevékenységének feltérképezése MEDLINE, Scopus, WoS és Google Scholar keresőkkel	19
Dr. Gazda István: Módosítások a „Digitalizált orvostörténeti és tudománytörténeti kiadványaink : A Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet kutatásaiból” című, az Orvosi Könyvtárak 2017. évi 3. számában megjelent cikkhez	21
ÖTLETBÖRZE / BRAINSTORMING	22
Besse Péter, Martos Veronika, Milánkovics Róbert, Gracza Tünde: Szükséges-e szakfolyóiratokat előfizetni egy egyetem orvoskara számára a 21. század elején?	22
Bede Józsefné: Egy orvostudományi szakkönyvtár, mint helytörténeti kutatóhely. Virtuális látogatás	29
Kátai Lászlóné: Humorterápia kiállítás Baján	40
BESZÁMOLÓK / REPORTS	41
Dr. Gracza Tünde: ERASMUS+ keretében a Nagyváradi Egyetemi Könyvtárban (Biblioteca Universităţii din Oradea)	41
EREDETI KÖZLEMÉNYEK / ORIGINAL ARTICLES	46
Karácsony Gyöngyi: Nem csak orvosi könyvtárosoknak: Az EAHIL 2017. évi konferenciája	46
Hajnal Ward Judit, William Bajarano: Információs műveltség az addiktológiában	50
ÖSSZEFOGLALÓ KÖZLEMÉNYEK / REVIEW ARTICLES	58
Pogány György: Régi magyar orvosi könyvek a bibliofil Todoreszku Gyula gyűjteményében	58
KIÁLLÍTÁSOK / EXHIBITIONS	67
Kolocz Dóra: Hírek a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumból	67
ÉVFORDULÓK / ANNIVERSARIES	70
Tölgyesi Ágnes: Hőseink emlékére	70
Jochom Katalin Júlia, Orosz Andrea: Magyar Ápolók Napja, Kossuth Zsuzsanna születésének 200. évfordulója alkalmából. A Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Honvédkórház megemlékezése 2017. március 8-án	72
Várszeginé Fodor Judit: Gondolatok – Kossuth Zsuzsannáról	73
Tölgyesi Ágnes: Kossuth Zsuzsanna emlékére 2017.	75
Kis Tünde, Dr. Várady Horváth Ágnes, Dr. Pakai Annamária, Dr. Oláh András: Kossuth Zsuzsanna és hatása az ápolóképzésre	82
Dr. Felszeghi Sára: „Miért sebeim’ rejtegetni? Szégyen-e a fájdalom?” Arany János betegsége és halála ...	92
LÉLEK-HÚROK / SOUL STRINGS	106
Tölgyesi Ágnes: A Karácsony dallama	106
NÉVJEGY / CARDS	107
Ungi Józsefné	107
SZERZŐI ÚTMUTATÓ / INSTRUCTION FOR AUTHORS	108

Köszöntő

Kedves Kolléga! Kedves Olvasó!

Örömmel olvastam az idei 4. igen gazdag tartalmú folyóiratszámot, jó szívvel tudom mindenki figyelmébe ajánlani.

Az örömömnek az egyik oka az volt, hogy az ország szinte minden területéről érkeztek be írások. Pécs – Baja – Nyíregyháza – Debrecen – Kistarcsa – Zalaegerszeg – Gyula – Miskolc – Budapest – Tatabánya. Sőt még a tengerentúlról, Amerikából is kaptunk cikket Hajnal-Ward Juditnak köszönhetően. Az írások olvasásával pedig eljuthatunk Karácsony Gyöngyi beszámolójának a segítségével Dublinba, ahol az idei EAHIL konferenciát tartották. Gracza Tünde a Nagyvárad Egyetemi Könyvtárát mutatja be. Az idei év, Kossuth Zsuzsanna emlékévé, születésének 200. évfordulóját ünnepeljük. Több írásunk is foglalkozik az évforduló megünneplésével, ezek nem csak szokványos megemlékezések. Több kiállítás, még vándorkiállítás rendezésében is részt vettek kollégáink, sőt emléktúrát is szenteltek első országos főápolónőnk emlékére.

Virágos Márta és Beke Gabriella alelnököket delegálta a MOKSZ a nyilvános könyvtárak minőségi kritériumairól szóló jogszabály módosításának előkészítését végző munkacsoportba. Az itt elvégzett munkáról készített beszámolójukat minden kollégának érdemes megismerni.

Nagy élvezettel olvastam Pogány György cikkét a bibliofil Todoroszku Gyuláról és a gyűjteményének orvosi könyveiről. Mindenkinek a figyelmébe ajánlom a pécsi kollegák nagyon érdekes felmérését, hogy szükség van-e folyóirat előfizetésre egy egyetem orvoskarának. Előre el is árulhatom, hogy igen! Bede Józsefné saját könyvtárát mutatja be helytörténeti kutatóhelyként. Egy érdekes kiállításról, a bajai kórházban a humorterápiáról rendezett tárlatról Kátai Lászlóné számol be.

Minden Kedves Kollégának Weöres Sándor soraival kívánok Áldott Ünnepeket:

„Nől a dér, álom jár,
hó kering az ág közt.
Karácsonynak ünnepe
lépeget a fák közt.”

Dr. Palotai Mária
MOKSZ elnök

Szeretettel gratulálunk kolléganőnknek **Martos Veronikának** a PTE EKTK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár munkatársának, aki a 2017. nov. 07. lezajlott a "Magyar Tudomány Ünnepe" című Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont (PTE EKTK) rendezvényén, több évtizedes kiemelkedő munkája jutalmaként a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Klimó emléklakettjét vehette át a PTE EKTK főigazgatójától.

80 éve, 1937. december 10-én vette át Szent-Györgyi Albert (1893-1986) tudományos munkásságáért a Nobel Díjat V. Gusztáv (1907-1950) uralkodótól Stockholmban. Másnap, december 11-én tartotta meg előadását Szent-Györgyi Albert, melynek a címe: „Oxidation energy transfer and vitamins.” (H. Zs.)

Fotó: <http://www.szent-gyorgyi-albert.hu/?p=181>

Meghívó

Tisztelettel meghívjuk Semmelweis Ignác születése 200. évfordulója alkalmából tartandó ünnepi zártkörű színházi előadásra.

Jens Bjørneboe „**Semmelweis**” c. drámájának hazai bemutatójára

a Nemzeti Színház Gobbi Termében
2017. október 9-én 19:00 órai kezdettel kerül sor.

Jegyigénylés az alábbi címen:
semmelweis.emlekbizottsag@semmelweis-univ.hu
A jegyek névre szólóan az előadás előtt átvethetők
(1095 Budapest, Bajor Gizi park 1.)

Dr. Szél Ágoston
egyetem rektora

Dr. Szász Károly
egyetem kanclárja

Dr. Rosivall László
emlékbizottság elnöke

A **Semmelweis Emlékbizottság** invitálta az érdeklődőket arra a zártkörű színházi előadásra, amelyet a Nemzeti Színház Gobbi termében tartottak 2017. október 9-én. Ekkor került sor Jens Bjørneboe (1920-1976) „Semmelweis” című drámájának hazai bemutatójára. Köszönjük Somorjai Noéminek, a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézete könyvtárosának, hogy az esemény hírét megosztotta velünk.

Az MTA KIK közleményéből: „az elvégzett központi és intézményi adminisztrátori tesztelés első lezárult szakasza, valamint a folyamatban lévő, még le nem zárult külső informatikai szakértői tesztelés eddig beérkezett tapasztalatai, továbbá az adminisztrátori tesztelésben részt vevő intézmények beérkezett vezetői/könyvtárvezetői véleményei alapján úgy látja, hogy az MTMT Koordinációs Tanács által meghatározott 2017 novemberi időszakban az új szoftverre való átállás nem lesz lehetséges... A tapasztalt hiányosságok,

problémák kijavítására, tesztelésére, az új rendszer használatának az adminisztrátorokkal és a felhasználókkal történő teljes megismertetésére nem látunk esélyt a novemberre kitűzött átállásig.” Forrás: <https://www.mtmt.hu/hirek>

Dr. Kovács Mária emlékezete

Pálvölgyi Mihály – Murányi Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem Savaria Egyetemi Központ

Könyvtár- és Információtudományi Intézeti Tanszék

E-mail: peterm15@gmail.com

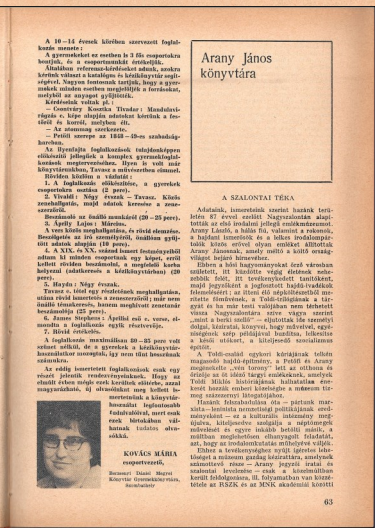
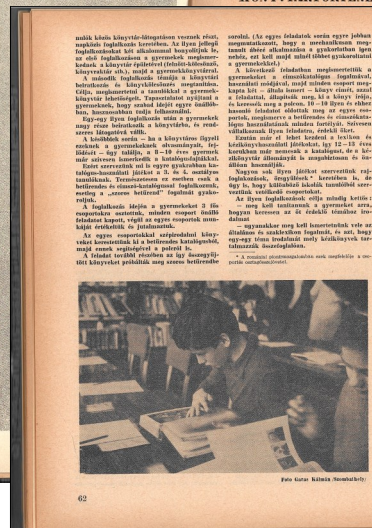
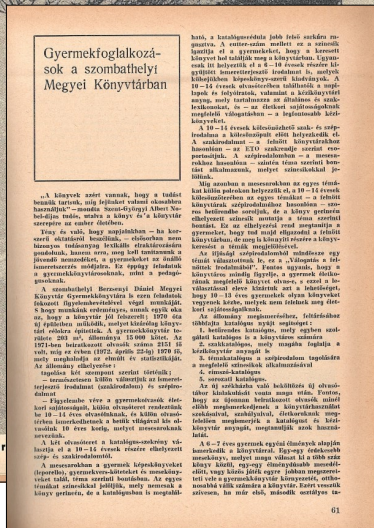
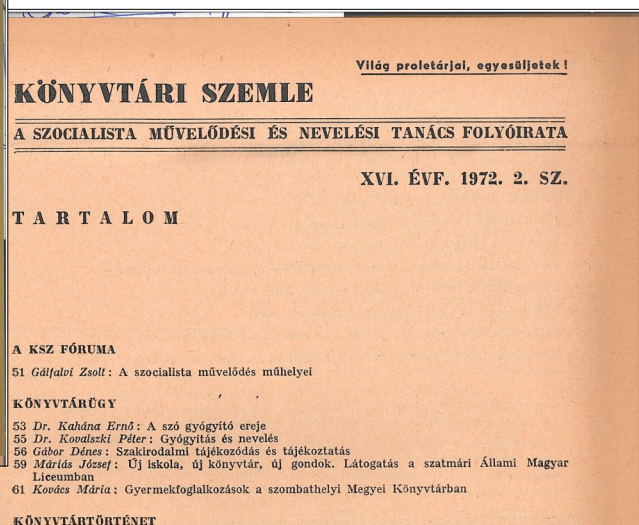
2017. július 28-án elhunyt dr. Kovács Mária, aki a szombathelyi könyvtárosképzés meghatározó alakja volt.

Mária ugyanúgy 1974-ben érkezett a főiskolára, mint mi ketten. A különbség az volt, hogy ő már korábban is szombathelyi volt, s már áprilistól adjunktusként dolgozott itt, mi pedig ketten ősszel kezdtünk a főiskolán, egyikünk tanársegédként, másikunk könyvtár-magyar szakos hallgatóként. Tóth Gyula mellett, aki 25 éven át vezette az 1973-ban alakult tanszéket, ott volt a két nagy öreg (akkori szemmel): Gróf Ervin és Káldi János.

Ők már az 1980-as években nyugdíjba mentek s haltak meg a '90-es években. A képzés támogatására 1974-ben jött még a tanszékre Ferenczi Zsuzsa, 1975-ben Csáki Pál és Rétfalvi Gábor, 1981-ben Murányi Péter, 1982-ben Prejczer Paula. Ez az oktatói közösség több évtizeden keresztül eredményesen, országos hírnevet szerezve dolgozott együtt a 2000-es évek elejéig. Előbb Csáki Pál ment el nyugdíjba a Bokros-csomaggal, s távozott az élők sorából is, most Mária hagyott itt minket.

Mária eredendően is szombathelyi volt, az ELTE könyvtár-magyar szakának elvégzése után – némi miskolci kitérő után – a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárában dolgozott. Ott kezdte el első olvasáskutatási vizsgálatait, ezért is bízhatta meg az MKE Gyermekkönyvtárosi Szekciója országos felmérésekkel a gyermekkönyvtárosok tevékenységrendszeréről és az óvodások könyvtárhasználatáról. A főiskolán is vezetett egy nagyobb volumenű kutatást 1976 és 1984 között a többkönyvű oktatásról, mely a doktori disszertációjának is alapját képezte. Kutatói munkájába sikerült beépítenie a fiatalok, a hallgatók energiáit, ötleteit, kezdeményezéseit is. Országosan és nemzetközileg is elismerést vívott ki. Fő témái a gyerek- és iskolai könyvtárakhoz, az olvasásismeret tárgyhoz kapcsolódtak. Már első tanévében megszervezte a Könyvtártudományi TDK-t s annak oktatói vezetője volt évtizedeken át, így részese volt sok hallgatói sikernek. Szakdolgozónak is szívesen választották őt a hallgatók, 1980-tól 2007-ig 258 szakdolgozat konzultált, segítette megalkotásukat még 2004-es nyugdíjba vonulása után is. A korábban készült dolgozatokról nincs pontos adatunk, de összesen a 280-at is meghaladhatta a nála írt dolgozatok száma. A kezdeti hagyományos témák mellett fokozatosan megjelentek újabbak is mind tárgyaiban, mind a szakdolgozati témák között (biblioterápia, a könyvtár szociális funkciója stb.). Németországi ösztöndíjas útja során is részt vett egy olyan konferencián, amely a gyermekklinikákon folyó biblioterápiás tevékenységről számolt be.

A nemzetközi kapcsolatfejlesztéshez is nagymértékben hozzájárult azzal, hogy már az 1980-as években kinyitotta a kaput a nyugat-németországi társfőiskola, illetve a könyvtárak irányába, ezzel lehetőséget adva hallgatói csereprogramokra, egyéni tanulmányi lehetőségekre és látogatásokra. Kapcsolatépítő és oktatásfejlesztő munkáját a német partnerek is (Hochschule für Bibliothekswesen, Stuttgart - Peter Vodosek, Ingeborg Spribille) nagyra értékelték.

...”Sajnos a magyar folyóiratokban nem volt szokás korábban, hogy fényképet is közöljenek a szerzőről. Máriának azonban még 1972-ben megjelent egy cikke az erdélyi Könyvtári Szemlében, ennek az oldalait pár napja kaptam meg, s itt van kép róla. Ezt külön levélben továbbítom. Érdekes lenne egy ilyen régi képet is közölni. Amikor mi megismerhettük, akkor nem sokkal volt még idősebb ennél...” (M.P.)

Szívégye volt a könyvtárhassználati ismeretek oktatása, fontosnak tartotta, hogy ilyen képzésben a könyvtároshallgatók mellett a leendő pedagógusok is részesüljenek. Az iskolai könyvtárosok mellett a pedagógusoknak is szervezett továbbképzést. Amikor az 1997-ben bevezetett tanterv keretében már szakirányokat lehetett indítani, ezek egyike a könyvtárostani lett. Jó kapcsolatot ápolt a Könyvtárostani Egyesületével, annak több mostani vezetője is hallgatói közül került ki. A közkönyvtári szakirányba a több évtizedes tapasztalaton alapuló gyerekkönyvtárosi ismereteket is beépítette.

Nem sokkal a Szombathelyi Könyvtároshallgatók Egyesülete 1992-es megalakulása után oktatói, vezetői szerepét is magára vállalta, s ezt is végezte jó egy évtizeden keresztül.

Odafigyelő, kedves, barátságos, közvetlen egyénisége révén jó légkört teremtett maga körül, jó kapcsolatokat építve, mind személyes szinten (oktatótársakkal, hallgatókkal), mind az intézményen belül és más intézményekkel egyaránt, mindig bizalommal lehetett hozzá fordulni.

Nagy szerepe volt a tanszék összetartásában. Bár hivatalos kinevezése nem volt, amikor Tóth Gyula néhány évre főigazgató-helyettes lett, ténylegesen ő vezette a tanszékét. A tanévek indításában sokáig fontos szerepet játszott az ábrahámhegyi nyaralójában töltött közös hétvége. Nyugdíjasként is mindig érdekelte mi a helyzet a tanszéken, sokat segített korábbi tapasztalatai átadásával. Nem véletlen, hogy a szombathelyi képzés 50 éves évfordulója alkalmából rendezett konferencián is az ő feladata volt a tanszék törtéjének felvágása. Később betegsége miatt már kevésbé tudott részt venni a közös összejöveteleken.

Első végzett hallgatói (nagyreszt több mint 40 éve dolgozó nők) lassan már nyugdíjba készülődnek, de mások még évtizedekig a pályán lesznek, dolgozzanak akár könyvtárostanárként, akár más típusú könyvtárban, köztük akár orvosi könyvtárosként is. Így remélhetőleg még sokáig fognak rá emlékezni, ahogy mi, volt kollégái is.

Nagyon hiányzik.

Az alábbi képeket Czövek Zoltán készítette az 50 éves évforduló alkalmából rendezett konferencián.

2017-BEN JUBILÁLÓ KÖNYVTÁROSAINK

Közreadja: Bérczy Ildikó és Dr. Palotai Mária

A MOKSZ éves közgyűlésének egyik fénypontja, amikor a kerek évfordulós munkatársainkat köszöntjük. Az év vége felé közeledve most itt az Orvosi Könyvtárak hasábjain is szeretnénk gratulálni nekik és a további évekhez kitartást, jó egészséget kívánni!

5 év

- Kopányiné Gulyás Orsolya, SE Élettani Intézet
- Majlinger Kinga, SE Klinikai Pszichológia Tanszék
- Mészáros György, SE Pulmonológiai Klinika - titkár
- Ruttkay Szilvia, SE Központi Könyvtár

10 év

- Dr. Hosztafi Sándor, SE Gyógyszerészi Kémiai Intézet
- Dr. Najbauerné Bacsics Zsuzsanna, PTE ETKK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

15 év

- Deák Ágnes, PTE ETKK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár
- Gyergyák Edina, Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Védelem-egészségügyi Igazgatóság Védelem-egészségügyi Laboratóriumi Intézet Tudományos Könyvtár
- Hamza-Vecsei Tímea, DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár
- Petro Leonard, DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár
- Szabó-Kulcsár Kornélia, DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár

20 év

- Horváth Csaba, DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár
- Horváth Edina, Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár
- Tóthné Németi Tünde, Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár, Igazságügy

25 év

- Áncsán Gizella, SE Egyetem Egészségtudományi Kar Könyvtár
- Dr. Csehné Kiss Judit, SE Egyetem Egészségtudományi Kar Könyvtár
- Baczkó Gabriella (Wenner Gabriella), Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár, Farmakológia
- Herpainé Farkas Mária, Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár
- Jobbáné Szabó Enikő, Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár
- Németh Sándor, Bethesda Kórház Alapítvány
- Papp Józsefné, DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár
- Triebel Brigitta, SE Központi Könyvtár
- Váginé Csűrös Éva, ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár

30 év

- Fazekas Andrea, Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt. Műszaki Könyvtár

35 év

- Buksáné Kalacsi Zsuzsanna, Szent János Kórház és Észak-budai Egyesített Kórházak Könyvtár
- Dr. Gracza Tünde, PTE ETKK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár
- Somorjai Noémi, Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Magatartástudományi Intézet Könyvtára

40 év

- Bérczy Ildikó, Jahn Ferenc Dél-Pesti Kórház és Rendelőintézet Könyvtára
- Gyurkóné Nádor Judit, PTE ETKK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

45 év

- Dr. Kapronczay Katalin, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár Könyvtára

Fotó: <https://lib.semmelweis.hu/index.php?app=content&id=702>

A nyilvános könyvtárak minőségi kritériumairól szóló jogszabály módosítása

Dr. Virágos Márta – Beke Gabriella

MOKSZ elnökségi tagok

E-mail: bega@zmkok.hu

Ez év májusában az EMMI Közgyűjteményi Főosztálya levelet intézett a könyvtári szakmai szervezetekhez egy munkaanyag elkészítése céljából. A munkaanyag célja: a nyilvános könyvtárak minőségi kritériumait meghatározó/előíró jogszabály előkészítése a KultTv. 100 §. (3) bekezdés m) pont alapján, miszerint a miniszter felhatalmazást kap, hogy rendeletben szabályozza a különböző típusú könyvtárak működését, továbbá a városi könyvtárak és a települési nyilvános könyvtárak szakmai követelményeit. Ennek érdekében azt várta el a szervezetektől a főhatóság, hogy a Könyvtári Intézet koordinálásával 2017. június végéig készüljön el egy koncepció arról, hogy a szabályozásnak mely területekre kellene kiterjednie. A feladat tehát arra irányult, hogy a munkabizottság a szabályozandó kérdésköröket számba vegye (pl. alapterület, honlap, szolgáltatások, internet használat, a fiatalkorúak védelme, közösségi funkciók, stb.). Részben az is elvárás volt, hogy a szabályozáshoz jól használható indikátorok is kerüljenek megnevezésre. A munkabizottság bizonyos előzményekre támaszkodhatott, ugyanis a KSZR szolgáltatóhelyek részére már készült ajánlás az IKSZ keretén belül. A Könyvtári Intézet már az indulásnál megfogalmazott néhány javaslatot. Az egyik rögtön a szabályozandó könyvtárak körét szűkítette volna olyan formán, hogy az első körben csak a Nyilvános Könyvtárak Jegyzéken szereplő, vagy arra felkerülni szándékozó könyvtárak halmazán belül a települési könyvtárakra vonatkozzanak a jogszabályi rangú minőségi kritériumok. A második javaslat arra vonatkozott, hogy két kategóriában lenne célszerű elvárásokat felállítani, éspedig „Feltételek” és „Elérendő ellátottsági szint”.

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége Virágos Márta és Beke Gabriella alelnököket delegálta a munkacsoportba. A munkacsoport az alábbi észrevételt küldte be a minisztériumba:

Az orvosi (elsősorban a kórházi könyvtárak) helyzetével, feladataival utóbbi években foglalkozó cikkek részletesen feltárják ezeknek a könyvtáraknak a problémáit, másrészt a 2016-ban elkészült stratégia felvázolja a legfontosabb feladatokat.

A magyar orvosi szakkönyvtárak stratégiája

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének elnöksége kiemelt feladatának tartja az orvosi szakkönyvtárak problémáinak feltárását, a fenntartók és jogalkotók felé a megoldások jelzését. A 2016-ban elkészült stratégia meghatározó értéknek tekinti a hálózatban rejlő tudást, az innováció és a fejlődés iránti igényt és elkötelezettséget az együttműködésre, partnerségre. Kiemelt feladatnak tekinti a gyűjtemények fejlesztését és fenntarthatóságuk biztosítását, ezen belül is az elektronikus információ források jelentős arányú biztosítását, vagyis tudományos és információs tartalmakhoz való széles körű hozzáférést.

Egy másik fontos eleme a stratégiának az egészségtudatos magatartást növelő, közösségi tevékenységeket elősegítő, támogató szolgáltatások kialakítása.

A szervezet által összefogott tagkönyvtárak messze nem alkotnak homogén közösséget, hiszen a nagy egyetemek orvosi könyvtáraitól a kis kórházak, a kutató és állami intézetek gyűjteményei, vagy a nagy gyógyszergyárak tudásbázisai is részei ennek a hálózatnak.

A nyilvános könyvtárak jegyzékén az orvosi könyvtárak 14%-a szerepel, de nagyon sokan részben nyilvánosnak (31%) tekintik magukat, ami azt jelenti, hogy számos szolgáltatást nyújtanak saját felhasználói körön kívülieknek. A heti nyitvatartási idő nagy szóródást mutat: a legkevesebb nyitvatartási idő 1 óra, a legtöbb 168 óra (Simmelweis Egyetem Központi Könyvtár). A kórházi könyvtárak esetében tendenciává vált, hogy a könyvtáros nyugdíjba vonulásakor (kilépésekor) a fenntartó az intézmény egyik munkatársát bízta meg a gyűjtemény gondozásával. Nem szakképzett munkatárs esetében sokszor a könyvtár elhalásához vezet ez a folyamat. Ezt bizonyítja annak a felmérésnek az eredménye is, amely 2016-ban készült a kórházi könyvtárak körében (Palotai Mária – Beke Gabriella). 2012-ben 112 kórház 70 könyvtárat működtetett, míg 2016-ban 103 kórház már csak 44 könyvtárat tartott fenn. Jellemzően a vidéki és az egyszemélyes könyvtárak szűntek meg. A 2016-os felmérés pozitív eredményeket is rögzít: integrált könyvtári rendszer már a könyvtárak 73%-ban van, ezzel párhuzamosan az online katalógusok száma is növekedett és javult az IT felszereltség is. A nyilvános könyvtári elvárásokhoz tartozik az önálló könyvtárhelyiség. Olvasóteremmel a kórházi könyvtárak 84%-a rendelkezik, de ezeket gyakran veszik igénybe egyéb rendezvényekre is.

Összegzés: Az orvosi (kiemelten a kórházi) szakkönyvtárak helyzetének romlása az utóbbi években kézzelfoghatóan érzékelhető volt. Helyzetük az új egészségügyi törvénnyel megváltozott, hiszen az önkormányzatok alól állami fenntartásba kerültek, tehát a jogszabályok is másképp vonatkozhatnak rájuk. Ezen könyvtárak közül sokkal többen teljesítik a nyilvános státuszhoz szükséges elvárásokat, ellentétben azzal, ahogy ezt a jegyzéken szereplők száma mutatja. Az orvosi szakkönyvtárak a stratégiában megfogalmazottakkal összhangban elsődleges feladatuknak a gyógyító, oktató és kutatómunka, a betegségmegelőzés, valamint az egészségügyben dolgozó orvosok, ápolók és egyéb szakalkalmazottak és a pályára készülő hallgatók információs igényének ellátását tűzték ki célul a hálózati együttműködésben. Ez azt jelenti, hogy az eddigi alapszolgáltatásokon kívül értéknövelt szolgáltatásokat kell elindítani és erőteljesen támaszkodni az internet adta lehetőségekre. Ebben fontos szerepet kap a felhasználóképzés és az intézményi portálok fejlesztése. A közvetlen felhasználói kör mellett növekszik a laikusok szakszerű felvilágosításának szerepe: a betegségmegelőzést, az egészségmegőrzést célzó tájékoztatásban való aktív részvétel. Az orvosi könyvtárak jelentős szerepet vállalnak az élethosszig tartó tanulás segítésében, ami különösen fontos az egészségtudomány területén.

Észrevételek a tervezettel kapcsolatban:

A munkaanyag célja: *A nyilvános könyvtárak minőségi kritériumait meghatározó/előíró jogszabály előkészítése a Kult Tv.100 §. (3) bekezdés m) pont alapján, miszerint felhatalmazást kap a miniszter, hogy rendeletben szabályozza a különböző típusú könyvtárak működését, továbbá a városi és a települési nyilvános könyvtárak szakmai követelményeit.*

A Törvény

54. § (3) A nemzeti könyvtár, a helyi önkormányzatok által fenntartott települési könyvtár, a megyei könyvtár, a 3. számú melléklet szerinti országos szakkönyvtár, továbbá az állami egyetem könyvtára nyilvános könyvtár, amely a fenntartónak az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésére vonatkozó nyilatkozata, valamint a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló kormányrendeletben meghatározott adatok benyújtásával kerül be a nyilvános könyvtárak jegyzékébe.

54. § (4) A (3) bekezdés hatálya alá nem tartozó könyvtár fenntartója az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésével, valamint az erről szóló nyilatkozat és a jogszabályban meghatározott adatok benyújtásával kérheti a minisztertől a könyvtár felvételét a nyilvános könyvtárak jegyzékébe.

A törvény kiegészíti a nyilvános könyvtárak alapkövetelményeit, valamint rögzíti, hogy a nyilvános könyvtárak jegyzékét a miniszter vezeti.

A nyilvános könyvtárak jegyzékére korábban az állami és önkormányzati fenntartású könyvtárak anélkül is bekerülhettek, hogy a törvényben előírt alapkövetelményeket és alapfeladatokat teljesítették volna, elegendő volt a létüket jogi szempontból igazoló dokumentum beküldése. A törvény a követelmények teljesítéséről szóló fenntartói nyilatkozatot és jogszabályban meghatározott adatok benyújtását is előírja a könyvtár jegyzékre történő felvételéhez. A módosítás a nyilvános könyvtár szolgáltatásaira vonatkozó minőségi követelmények érvényesülése érdekében szükséges.

A munkaanyag készítői (Könyvtári Intézet) felvetik, hogy csak a települési könyvtárak számára készüljenek a KSZR ajánláshoz hasonló minőségi kritériumok. Ez logikus felvetés abból a szempontból, hogy a települési könyvtárak alkotják a könyvtári rendszer legnagyobb tömbjét. De pontosan azért, ahogyan az Egyházi Könyvtárak Egyesülete felveti, ez a szűkítés azt eredményezheti, hogy a többi könyvtár fenntartója is etalonként fogja használni. Bár sokkal több és nehezebb előkészítést igényel, de érdemes volna megfontolni a többi könyvtártípusra is kidolgozni egy „Útmutatót” vagy „Alapkövetelmény rendszert” (az elnevezés mindegy), ami mind a könyvtáros szakma mind a fenntartók számára megadná az eligazodási keretet. Csak példaként említjük, hogy a felsőoktatási könyvtárak számára 1984-ben készült egy ilyen jellegű útmutató, melynek számos eleme a mai napig aktuális (204/1984. (Műv. K. 14.) MM számú útmutató a felsőoktatási könyvtárak működtetéséhez) és tudomásunk szerint nem került visszavonásra. Az útmutatóban fel lehet sorolni azokat az eltérő elvárásokat, vagy szűkítéseket, illetve bővítéseket, amelyek az egyes könyvtártípusokra jellemzők és teljesítésük elvárható. Vagy a rendeletet kell pontonként a különböző könyvtártípusokra értelmezni.

Az, hogy milyen jogszabályi rangú minőségi kritériumok kerüljenek meghatározásra, a munkacsoportba felkért szakmai szervezetek érveinek összevetése után lenne érdemes eldönteni. A Kult. Tv végrehajtására készülő rendeletet is lehet rugalmasan alakítani, úgy hogy a könyvtári rendszer egyes csoportjainak eltérő lehetőségei és elvárható szolgáltatási színvonala bekerüljön. A KSZR ajánlásaihoz hasonló „Útmutatók” elkészítése nem igényli az azonos határidő betartását, tehát ebből a szempontból rugalmasabb, de a rendszerszintű gondolkodás nem biztos, hogy érvényesülni fog.

Az egyes pontokhoz fűzött megjegyzések:

- a) Mindenki által használható és megközelíthető: Mit jelent a mindenki? Lehet ez a szolgáltató közösség? Szűkíthető-e a fogalom? A mindenki ugyanis jelentheti Magyarországot és az egész Európai Unió közösségét bizonyos könyvtárak esetében. Ebben az esetben fontos lenne az elsődleges használói kör meghatározása. Hiszen a könyvtárat ma már nem kell fizikailag „használni” ahhoz, hogy az információs szolgáltatásait igénybe vehessük, sőt ezeket a forrásokat a nap 24 órájában elérjük otthonról.
- b) Vezetője felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik és könyvtári szakembert alkalmaz: a megjegyzéssel egyetértünk, bár ne felejtjük el, hogy a jelenlegi képzési rendszerben alap és mesterfokon kapnak diplomát. A BA képzés jelenlegi kimenete azt várja el, hogy jó gyakorlati ismeretekkel rendelkező könyvtárosok kerüljenek ki, akik rögtön be tudnak állni a különböző könyvtári munkafolyamatokba, és az MA fogja a magasan képzett szakembereket kibocsátani. A könyvtári szakember fogalom egyébként nagyon tág, mert jelenleg a különböző tudományterületekre szükséges szaktájékoztatókat, vagy szakkönyvtárosokat nem képez a rendszer. Nagyon fontos azonban, hogy a települési könyvtárak esetében rendelkezzen megfelelő információs műveltséggel.
- c) Rendelkezik kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira alkalmas helyiséggel: az élethosszig tartó tanulás támogatása, a digitális írástudás fejlesztése, az információs műveltség stb. új feladatok azt eredményezik, hogy a könyvtár át tud venni számos területet az anyaintézménytől és ezeket a tevékenységeket be tudja vinni a könyvtárba. Ez több szempontból is jó: egyrészt többen keresik fel a könyvtárat, ami azt eredményezi, hogy máskor is látogathatják, másrészt a könyvtáros sokrétű kompetenciáját tudja bemutatni.
- d) Rendszeresen, a felhasználók többsége számára megfelelő időpontban tart nyitva: úgy gondoljuk, hogy ezt elég rugalmasan lehet kezelni. Valóban sokkal több problémát jelent a települési könyvtáraknak, ahol az egész napos iskola bevezetésével a felhasználók egy jelentős részét elveszítették, mert nincs elég személyzet a kétműszakos nyitva tartás működtetésére és a könyvtárhasználók száma éppen ezért visszaesett. Tehát egyet lehet érteni valamilyen norma bevezetésével.
- e) A helyben nyújtott alapszolgáltatásai ingyenesek: egyetértünk.
- f) Statisztikai adatokat szolgáltat: a KSH szintén bírságot szab ki, ha nem teljesül az adatszolgáltatás, de azért nem biztos, hogy ilyen szankciót kellene alkalmazni. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy milyen típusú könyvtárak vannak ebben a körben és esetleg a statisztika összegyűjtésének módján változtatni. A pályázatoknál pl. a köteles példány beszolgáltatás elmaradása kizáró tényező. Lehetne itt is a pályázatból vagy támogatásból való kizárással szigorítani a feltételeket.
- g) Elnevezésében megjelenik a könyvtár kifejezés: maradjon, ahogy van.

További alapfeladatok:

- a) A fenntartó által kiadott alapító okiratban és a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott fő céljait küldetésnyilatkozatban közzéteszi: véleményünk szerint fontos a küldetésnyilatkozat, amely rögzíti a könyvtár céljait és legfontosabb feladatait. Az, hogy ez hol jelenik meg valóban a könyvtár státuszától függ (a szakkönyvtárak esetében ez döntő

többségben a fenntartó alapidokumentumában jelenik meg). Ettől függetlenül jónak tartjuk, ha a könyvtár saját honlappal rendelkezik, hogy ott is olvasható legyen. A felhasználók általában nem a fenntartó honlapját keresik, hanem a könyvtárét.

- b) Gyűjteményét folyamatosan fejleszti, feltárja, megőrzi, gondozza és rendelkezésre bocsátja: valóban magától érthető, de ezen a területen nagyon fontos lenne valamilyen ajánlás, vagy normatíva, mert ahol nem rendelnek folyóiratot és alig vesznek könyvet, ott nem egy korszerű, egyáltalán „élő” gyűjteményről sem beszélhetünk. Nem beszélve a szakadatbázisok hozzáférhetőségéről, vagy annak hiányáról.
- c) Tájékoztat a könyvtár és a nyilvános könyvtári rendszer dokumentumairól és szolgáltatásairól: ezt a feladatot minden könyvtár alapfeladatának tekinti. Itt az a kérdés, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésre, van-e megfelelő IT rendszere és hálózati kapacitása, valamint tartalma a tájékoztatáshoz.
- d) Biztosítja más könyvtárak állományának és szolgáltatásainak elérését: hasonlóan az előző elváráshoz, meghatározza mi a megfelelő elvárható IT színvonal, könyvtárosi szakértelem, ami lehetővé teszi a teljesítést.
- e) Részt vesz a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében: majdnem ugyanaz, másképp megfogalmazva. A minőségi szolgáltatáshoz biztosítani kell a megfelelő forrásokat és eszközöket.
- f) Biztosítja az elektronikus könyvtári dokumentumok elérhetőségét: ehhez egyrészt rendelkezni kell a megfelelő technikai színvonallal, másrészt vagy saját, vagy hozzáférhető elektronikus forrásokkal. Ezek a tartalmak és hozzáférési módok nagyon fontosak, hiszen a felhasználók igénye jelentősen eltolódott a hálózaton elérhető információ-források irányába. Ezekkel a pontokkal részletesebben kellene foglalkozni.
- g) A könyvtárhasználókat segíti a digitális írástudás, az információs műveltség elsajátításában, az egész életen át tartó tanulás folyamatában.
- h) Segíti az oktatásban, képzésben részt vevők információellátását, a tudományos kutatás és az adatbázisokból történő információkérés lehetőségét: mind a két pont megfelelő, teljesítését fontos feladatának tekinti a szakkönyvtári rendszer. Ezért is lényeges, hogy legyen meghatározva egy elvárási szint.
- i) Kulturális, közösségi és egyéb könyvtári programokat szervez: ma már minden könyvtártípus magáénak érzi a feladatot.

A felvetett struktúráról:

Fő indikátor és bontása: A KSZR Ajánlásban összefoglalt szempontokat és a módszert nagyon jónak tartjuk. Tehát az ott alkalmazott szempontrendszert át lehet venni. De mindenképpen javasoljuk a Kult. Tv-ben felsorolt pontokon végigmenni és az egyes típusokra értelmezni és megnézni van-e esély és főleg hajlandóság a kritériumrendszer kidolgozására és bevezetésére.

Az elkészült koncepció

A minisztérium számára készült előterjesztést a munkacsoport tagjai 2017 júniusának végén kapták meg. A koncepció a bevezetőben rögzíti, hogy a miniszter felhatalmazása a Kult. Tv. 100 §. (3) bekezdés alapján arra szól, hogy rendeletben szabályozza a különböző típusú könyvtárak működését és meghatározza működésük szakmai követelményét.

A szakfelügyelet által feltárt és a statisztika által is alátámasztott tapasztalatok alapján az derült ki, hogy a nyilvános könyvtárak körében a működés színvonalában, feltételeiben és teljesítményében elfogadhatatlan mértékűek a különbségek. Az ellátás egységes minőségének biztosítása tehát jogos kultúrpolitikai cél. Ugyanakkor az alapkövetelmények és az alapfeladatok teljesítéséhez paramétereket a könyvtárat fenntartók számára sem a Kult. Tv., sem egyéb jogszabály nem határoz meg. Ez már önmagában indokolja azt, hogy a miniszter éljen a már jelzett felhatalmazás lehetőségével és önálló jogszabályban tegye közzé a szakmai követelményeket.

Sajnálatos módon (ezt magyarázhatjuk a rendelkezésre álló rendkívül rövid határidővel is) a koncepció jelenlegi verziója – ami a minisztérium részéről elfogadásra került – csak a települési könyvtárakra határozza meg az egységes szakmai követelményeket. A koncepció nem tartja kivitelezhetőnek az egyéb nyilvános könyvtárakra meghatározott egységes mutatókat, mivel ez a halmaz rendkívül heterogén: az egyszemélyes vállalati könyvtártól az egyházi, felsőoktatási könyvtárakon át a nemzeti könyvtárig tartoznak ide intézmények.

Elfogadjuk az érvelést, de mindenképpen fontosnak, elkerülhetetlennek tartjuk, hogy a közeli jövőben – bármilyen nehéz feladatnak tűnik – meghatározásra kerüljenek az egyes könyvtártípusokra vonatkozó szakmai irányelvek és mutatók, természetesen a szakma aktívabb bevonásával.

Tanulmányozott cikkek:

- [1] Beke G., Palotai M.: Kérdésemre hol a válasz? Marad-e válaszdó? Pillanatkép a kórházi könyvtárak helyzetéről. In: Orvosi Könyvtárak, 2017. 14. évf., 3. sz. p. 14-20.
- [2] Palotai M.: Orvosi szakkönyvtárak helyzete a mai Magyarországon – egy kérdőív tanulságai. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2016. 63. évf., 6–7. sz. p. 255–263.
- [3] Beke G., Schmidtné Farkas M.: Orvosi könyvtárak. Megtúrt kategóriából a nélkülözhetetlen státusba? In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2011. 20. évf., 5. sz. p. 21-26.
- [4] Kührner É.: Az orvosi könyvtárak helyzete napjainkban. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2010. 19. évf., 2. sz. p. 15-20.
- [5] Beke G.: Az orvosi könyvtárak az információs társadalomban. In: Orvostovábbképző Szemle, 2001. 8. évf., 4. sz., p. 11-16. : ill.

Szakmai nap a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár és Múzeumban

2. rész

Tukacs Ilona

*Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény
tukacs.ilona@szszbmk.hu*

A Török utcából villamossal néhány megállót utazva jutottunk el a program következő színhelyére, az Apród utcai Semmelweis Orvostörténeti Múzeum (SOM) épületébe.

A Várkert Bazár és a Szarvas tér között álló terület egykor forgalmas kereskedelmi központnak számított, hiszen ekkor még létezett a régi Tabán és a hajóhid is. Itt állt Meindl János eredetileg klasszicizáló későbarokk, de copf stílusban újjáépített háza, amelyet Semmelweis János bérelt ki 1806-ban. Itt működtette a Fehér Elefánthoz

címzett vegyeskereskedését, és itt született 1818-ban Semmelweis Ignác, „az anyák megmentője”. A háborúban félig megsemmisült házat múzeumi célra építették át, ahol az 1965 óta működik. Az európai szinten is kiemelkedő intézmény szakmai hírért a későbbi miniszterelnök, Antall József igazgatósága alatt alapozták meg.

A kapualjon belépve néhány természetes mozsárral találtuk szembe magunkat, majd a hangulatos belső udvarra értünk. Gazdag növényzet és Borsos Miklós Anyaság című szobra teremtett idilli hangulatot a szakmai programon résztvevők csoportképéhez.

A múzeum Képek a gyógyítás múltjából című állandó kiállítása az 1. emeleten található, ahová a gangon keresztül jutottunk. Tárlatvezetőnk, Dávid Brigitta érdekesen, részletesen mutatta be a görög-arab medicinától kezdve az orvoslás és a betegségek történetét a kolostorok falai közé szorult betegápoláson, a skolasztikus medicinán és a tapasztalatból nyert tudáson alapuló, egyetemeken is oktató orvosláson keresztül nagyjából Semmelweis koráig.

„A medicina történetét nem lehet kizárólagosan nemzeti nézőpontból vizsgálni: a medicina - akárcsak a

tökéletesedését, a sebészeti, szülészeti technika folyamatos fejlődését, és a betegség, a halál, illetve a gyógyítás művészi ábrázolását. A látogató így nemcsak a gyógyítás folyamatos tökéletesedéséről alkothat képet magának, hanem a medicinának és a gyógyszerészetnek a különböző korokban, s különböző civilizációkban játszott szerepéről is, azaz a nyugati orvoslás kultúrájának sokszínű,

matematika, a fizika vagy éppen a zene -, magától értetődően egy-egy civilizációhoz kötődik.

Kiállításunk gerincét így a nyugati medicina történetének bemutatása adja; az ókori Egyiptomtól a legújabb korig vezetjük látogatóinkat. A kiállítás a gyógyításban, az orvoslásban egykor használt eszközök mellett az orvosi, természettudományos könyvek, dokumentumok, valamint a betegséget s a gyógyítást bemutató festmények, szobrok stb. segítségével pontról, pontra ábrázolja az orvosi, biológiai tudás évezredekén átívelő szerteágazó gyökerű és örökké változó hagyományáról.

A kiállítás ugyancsak fontos részét képezi a magyar egészségügy, és a magyar orvoslás bemutatása. Egészségügyi, orvosi kultúránk múltjának egyaránt meghatározó része a magyarországi egészségügyi kultúra folyamatos átalakulása a 10. századtól a 20. századig tartó időszakban, s a magyar orvosi múlt 18-20. századi alakjainak tevékenysége, amelynek eredményeként a magyar orvostudomány a nemzetközi medicina élvonalába emelkedett.

Kiállításainkban különös hangsúlyt kap a Semmelweis életét, munkásságát feltáró anyag, hiszen a Múzeum – a talán legismertebb magyar – Semmelweis Ignác szülőházában található. A tárlókban őrzött személyes tárgyak, az Emlékszoba felkelti ugyan a kor hangulatát, utal az életpálya fordulóira, azonban a kiállított anyag nem lehet teljes. A honlapunkon fénykép és szöveg formájában elérhető festmény, fotó, és dokumentum anyag ezt a hiányt hivatott pótolni.” – olvasható a SOM tájékoztatójában.

Az állandó kiállítás négy terme, a patika és az emlékszoba megtekintésével kulturális utazáson vehettünk részt. A tárlókban található eszközök, könyvek, s egyéb tárgyi emlékek könnyen áttekinthetők, a feliratok és magyarázó szövegek közérthetők és lényegre törők.

Forrás és további információk a Múzeumról:

[1] <http://semmelweismuseum.hu> [2017. 06.22.]

[2] <http://semmelweis.museum.hu/muzeum/kiallitasok/gyogyitas/index.html> [2017. 06.22.]

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége (MOKSZ) szakmai továbbképzést hirdetett 2017. október 18-19-ére a tagkönyvtárak munkatársai számára

1. nap : Az október 18-ai program a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárával közösen került megrendezésre. Helyszín: Semmelweis Egyetem, Központi Könyvtár volt.

Program:

11:45-12:00 – regisztráció
 12:00-13:00 – Szluka Péter: Bibliometriai mérőszámok - elmélet és gyakorlat
 13:00-13:15 – kérdések és válaszok
 13:15-13:30 – kávészünet
 13:30-15:00 – Ruttkay Szilvia: Open Access a gyakorlatban
 15:00-15:15 – kérdések és válaszok

2. nap: Október 19-én 10 és 16 óra között a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumot és Könyvtárat tekintjük meg. Helyszín: Budapest II., Török utca 12. (Könyvtár) és I., Apród utca 1-3. (Múzeum)

Program:

A könyvtár bemutatása, könyvritkaságok, mint pl. a képen látható, a Könyvtár tulajdonát képező, az első hiteles Buda ábrázolást is tartalmazó, 1493-ban megjelentetett Schedel-krónika megtekintése.

Vezető: Ráczkevy Edit

A múzeum állandó kiállításainak a megtekintése.

Vezető: Kempf Helga

A részvétel a májusi szakmai naphoz hasonlóan most is ingyenes volt.

Forrás:

[1] <http://www.moksz.org/hirek/>

[2] <http://www.moksz.org/bemutatkozas/galeria/>

A kórházak publikációs tevékenységének feltérképezése MEDLINE, Scopus, WoS és Google Scholar keresőkkel

Vizvári Dóra

*ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár
vizvari.dora@aek.hu*

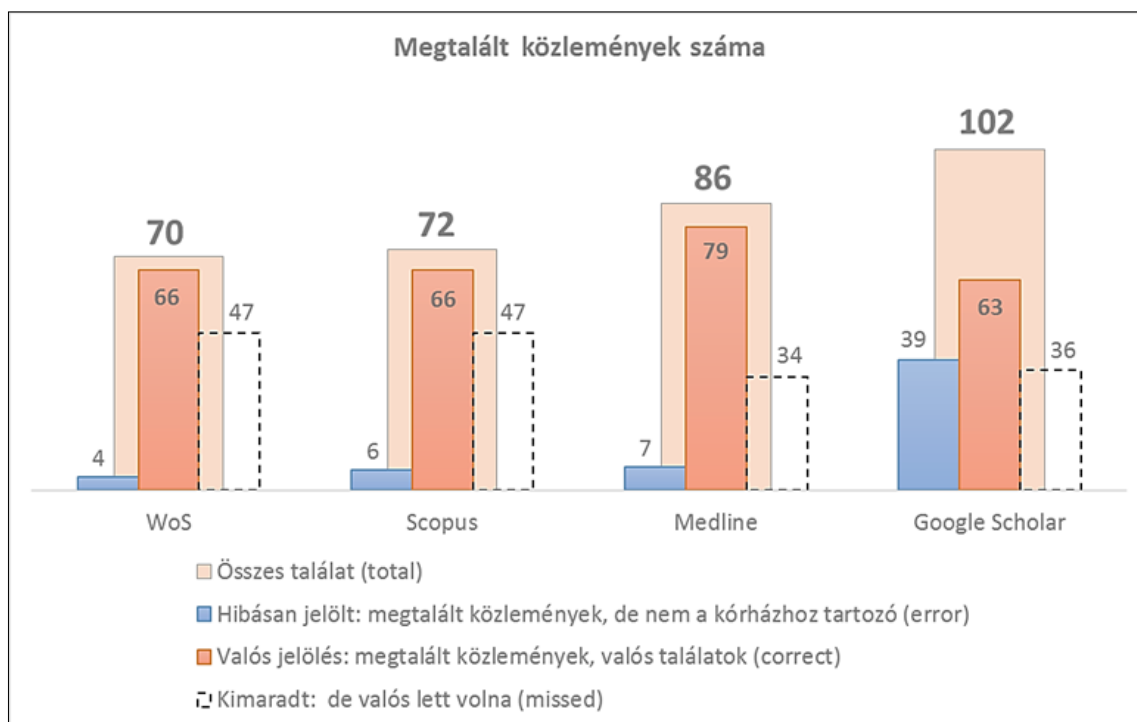
A tudományos publikálás igen nagymértékben mozdtja elő a kutatók közötti kommunikációt és véleménycserét, publikációk ezrei jelennek meg világszerte. A bibliográfiai adatbázisok segítséget nyújtanak ezek visszakeresésében.

Egy cikk benyújtásakor a szerzők saját magukról is közölnek adatokat a Szerzői útmutatók irányadásait figyelembe véve: munkahely, ország, stb. Egy kórház publikációs tevékenysége ezen affiliációs adatok alapján feltérképezhető.

A kórház dolgozóinak publikációja intenzív kutatási tevékenység eredménye, illetve sokszor komoly klinikai gyakorlatot is tükröz, fontos információ az intézmény adminisztrátorainak és az egészségügyi ellátásban részesülőeknek egyaránt.

A közlemény szerzői az affiliációk visszakeresésére a következő négy forrást hasonlították össze:

- MEDLINE/PubMed adatbázis,
- Scopus,
- Web of Science (WoS),
- Google Scholar.

1. ábra Megtalált közlemények száma

A General Hospital Alexandria (Athén) publikációs tevékenységét vizsgálták a 2016-ban megjelent közleményekre fókuszálva (az adatgyűjtés 2016. augusztus végén történt).

Az elemzés során a szerzők összehasonlították a négy keresőrendszer eredményeit, értékelték az adott információtípusra való keresési lehetőséget, rákerestek az egyezésekre, a hibás találatokra, és rámutattak a hibák lehetséges okaira.

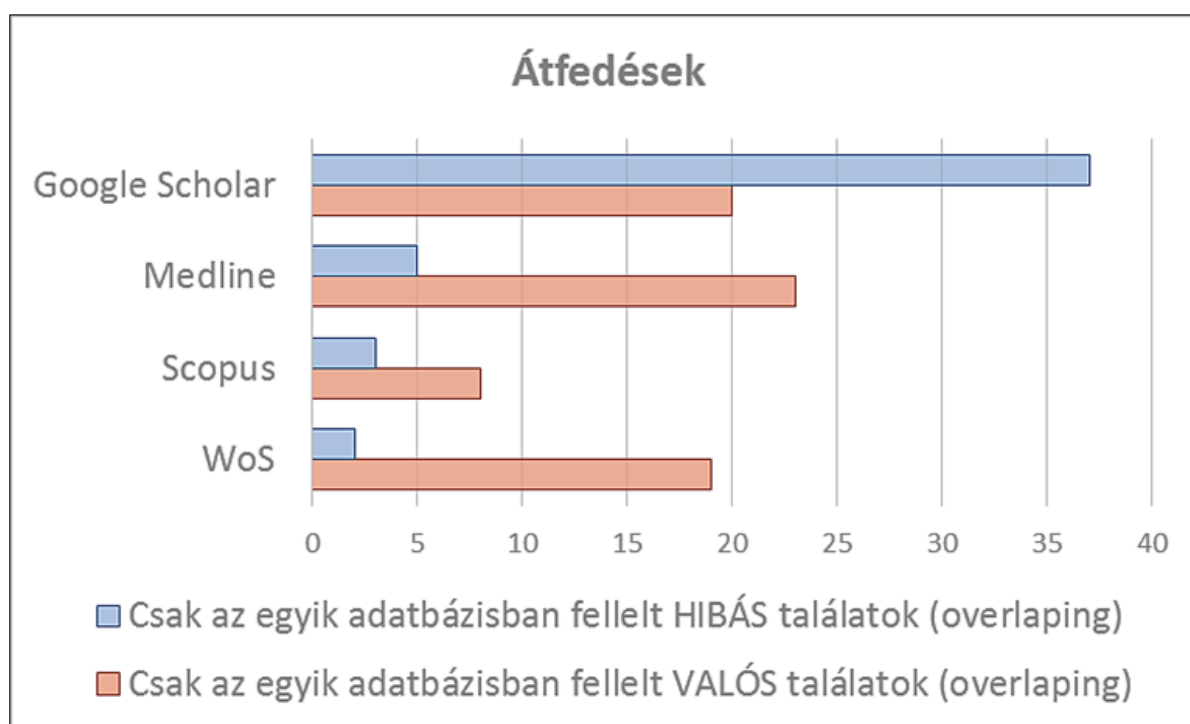
Az adatbázisokban volt lehetőség affiliációra keresni, csak a Google Scholar esetében nem volt ilyen opció. Ezt szabadszöveges megfogalmazással oldották meg (pl. greece OR greek OR hellas OR hellenic „alexandria hospital”, publication year 2016).

Az eredmények az első ábra mutatja be.

A legtöbb (79 cikk) valós információra a MEDLINE-nal való keresés vezetett, a másik három keresőrendszer 66-66-63 helyes cikket szűrt ki, ugyanakkor a WoS találatai viszonylag ritkábban vezettek tévedésre. A Google Scholar viszont a nagy találati szám ellenére nagyon nagy hibarátaival dolgozik.

A legtöbb kimaradt találat a WoS és a Scopus esetén volt tapasztalható.

Az elemzés második célkitűzése az átfedések értékelése volt. Azt szerették volna megtudni, hogy szükséges-e az egyes adatbázisokat együtt használni, vagy elegendő mennyiségű átfedés található a 4 adatbázis között. (A Google Scholart csak a MEDLINE viszonylatában vizsgálták. 2. ábra)

2. ábra Átfedések

A találatok azt mutatják, hogy sok olyan cikk van, amely vagy csak az egyik, vagy csak a másik adatbázis eredményei között szerepel, ezért sajnos nem elegendő csak egy adatbázis használata.

Azonosítható problémát jelent az, hogy a szerzők sokszor nem pontosan adják meg intézményük hivatalos elnevezését. Az amerikai angol - angol nyelvi eltérések, a rövidítések eltérő használata, az idézőjelek használata, az elütések is lehetnek okai annak, hogy a keresők nem megfelelő, hibás vagy eltérő eredményeket adnak az intézményi hovatartozások keresése során.

Mindezek alapján elmondható, hogy többféle adatforrás eredményeinek kombinált alkalmazásával hatékonyabbá tehető az affiliáción alapuló keresés, viszont ha egy könyvtárnak nincs hozzáférése a

Scopus és/vagy a WoS adatbázishoz, akkor a térítésmentesen elérhető MEDLINE/PubMed adatbázis megfelelő megoldást nyújt a kereséshez. Célszerű lenne viszont a szerzők figyelmét felhívni, hogy törekedjenek intézményük hivatalos elnevezésének pontos feltüntetésére, mivel a standard elnevezés hiánya problémákra vezethet a cikkek visszakereshetőségében.

* Az itt található grafikonok nem részei az eredeti közleménynek

Forrás:

[1] Pylarinou, S., & Kapidakis, S. (2017). Tracking Scholarly Publishing of Hospitals Using MEDLINE, Scopus, WoS and Google Scholar. *Journal of Hospital Librarianship*, 17(3), 209-216. doi:10.1080/15323269.2017.1332934

Módosítások a Digitalizált orvostörténeti és tudománytörténeti kiadványaink : A Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet kutatásaiból című, az Orvosi Könyvtárak 2017. évi 3. számában megjelent cikkhez

Dr. Gazda István

Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet

E-mail: tudománytortenet@gmail.com

- A Magyar Orvostörténelmi Társaság honlapjának új elérhetősége: mot.orvostortenelem.hu
- Az orvostörténeti olvasmánytár új elérhetősége: olvasmanytar.orvostortenelem.hu
- Semmelweis Ignác magyar nyelvű tanulmányainak új elérhetősége: semmelweis.orvostortenelem.hu
- A régi orvosdoktori disszertációk teljes szövegének új elérhetősége: disszertaciok.orvostortenelem.hu
- Antall József orvostörténeti írásainak új elérhetősége: antall.orvostortenelem.hu
- Szállási Árpád orvostörténeti írásainak új elérhetősége: szallasi.orvostortenelem.hu
- Szállási Árpád magyar írók orvosairól szóló anyagának új elérhetősége: szallasi-irok.orvostortenelem.hu
- Tardy Lajos orvostörténeti írásainak új elérhetősége: tardy.orvostortenelem.hu

Szükséges-e szakfolyóiratokat előfizetni egy egyetem orvoskara számára a 21. század elején?

Besse Péter – Martos Veronika – Milánkovics Róbert – Gracza Tünde

*Pécsi Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Pekár Mihály Orvosi és
Élettudományi Szakkönyvtár
E-mail: besse.peter@lib.pte.hu*

Bevezetés

Nem vitás, hogy az elektronikus kiadványok megjelenésével a szakfolyóiratok kiadásának és elérhetőségének új fejezete kezdődött. Az elektronikus formában kínált dokumentumok olyan kihívást jelentettek és jelentenek ma is a könyvtárak számára, amelyek miatt jó néhány szolgáltatásuk folyamatos átalakítást kíván. A megváltozott információhordozók hatására változások egész sora következett be. A könyvtáraknak át kellett formálni a folyóiratok beszerzésére és használóik felé való közvetítésére vonatkozó politikájukat – gondoljunk csak az ebből a célból létrejött konzorciumokra és a hozzájuk való csatlakozás kérdésére, vagy említhetnénk a kiadók által csomagban kínált dokumentumokat, de akár a nagyobb szolgáltatók elektronikus felületein elérhető adatbázisokat is. A nyílt hozzáférésű – open access – periodikumok piacra kerülésével csak fokozódik a nyomás a könyvtárakon, hiszen a szakfolyóiratokhoz való egyre kényelmesebb és könnyebb hozzáférés mind nagyobb anyagi erőfeszítést és átgondoltabb beszerzési politikát kíván.

A Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtárában (PTE EKTK Pekár Könyvtár) évek óta szembesülünk a gyakorta feltett kérdéssel: vajon a szakfolyóiratok beszerzésére fordítható ránk bízott anyagi javakkal felelősen gazdálkodunk-e? Ezt a kérdést néhány könyvtárhasználónk mostanában egy egyre hangosabb kijelentéssel is kiegészíti: „nincs szükség a vásárolt szakfolyóiratokra, hiszen mi mindent megtalálunk az interneten”. Azt szeretnénk most megosztani az érdeklődőkkel, hogy mi mit teszünk azért, hogy minél relevánsabb választ fogalmazhassunk meg a feltett kérdésre és az idézett kijelentésre.

A PTE EKTK a szakfolyóiratait az egész egyetem számára évente rendeli meg. A Pekár Könyvtár az egyetemi könyvtári hálózat tagjaként az Általános Orvostudományi Kar (ÁOK) és a Gyógyszerésztudományi Kar (GYTK) dokumentum-beszerzéséért felelős. Az ÁOK ötvenöt klinikájának és intézetének információs ellátásával segíti az azokban folyó gyógyító, kutató és oktató munkát, ezért a rendelések alkalmával valamennyiüket megkérdezzük arról, hogy elégedettek-e a számukra megrendelt folyóiratokkal, vagy pedig változtatni szeretnének azokon. A következő évre az általuk kívánt módosításokkal egészül ki vagy csökken a megrendelt szakfolyóiratok mennyisége.

A Pekár Könyvtár számára olyan szakfolyóiratokat rendelünk, melyek egy-egy kiadványon belül az orvostudomány több szakterületének vagy határterületeinek kérdéseit tárgyalják. Amikor a szakfolyóiratokkal kapcsolatosan évente klinikáinkhoz és intézeteinkhez fordulunk, arra is megkérjük őket, hogy tekintsék át szakmai szempontból a Pekár Könyvtárba járó kurrens állományt, tegyenek javaslatot annak apasztására vagy bővítésére.

A folyóiratokat nyomtatott (P), online (O) vagy ezek együttese (P+O) formátumban vásároljuk meg. Mivel a megrendeléskor egyetemi internet protokoll (IP) címeket is megadunk, a PTE egész területéről elérhetővé válnak az elektronikus formában megvásárolt folyóirataink.

A PTE ETKK konzorciumokhoz történő csatlakozás, megvásárolt adatbázisok útján számos tudományterület – így az orvosi és annak határterületei – szakfolyóirat-szükségletének kielégítéséhez járul hozzá. Az adatbázis-kínálatról az alábbi elérhetőségen keresztül tájékozódhatnak az érdeklődők: <http://www.lib.pte.hu/adatbazis>

Hogy a PTE ETKK használói minél kényelmesebben férhessenek hozzá a szakfolyóiratokhoz, valamennyit elektronikus katalógusunkon – OPAC – keresztül is elérhetővé tesszük. (<http://www.lib.pte.hu/opac-reszletes>)

Az elektronikus szakfolyóiratainkat – függetlenül attól, hogy azokhoz konzorciumi, adatbázis vagy egyedi előfizetésen keresztül jutunk – külön E-folyóiratok adatbázisban is összegyűjtjük és elérhetővé tesszük a PTE polgárai számára. Folyóiratos kollégáink nap mint nap ellenőrzik az előfizetett elektronikus folyóirataink elérhetőségét, ha szükséges, azonnal élnek reklamálási jogukkal és elhárítják a hibákat. Az ő feladatuk az értékes nyílt hozzáférésű folyóiratok felkutatása és a fent említett E-folyóiratok adatbázison keresztül történő elérhetőségük biztosítása is.

<http://www.aok.pte.hu/library/index.php?page=folyoiratok>

2017. április-május-június hónapokban arra a kérdésekre is választ kerestünk, hogy kutatóink valóban megtalálják-e minden – számukra fontos – szakfolyóiratot az „interneten” és tényleg csak azokat használják-e fel publikációikhoz? Megvizsgáltuk, hogy intézeteink és klinikáink munkatársai vajon használják-e a PTE által előfizetett szakfolyóiratokat. Ehhez az utolsó öt évben közreadott csaknem 600 általuk publikált közleményt és az ezekhez felhasznált irodalomjegyzéket, megközelítőleg 20.000 különböző hivatkozást és 3.000 különböző folyóiratot vettünk górcső alá.

Adatok és módszerek

Abból indultunk ki, hogy a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) a PTE ÁOK kutatóinak minden fontosabb publikációja folyamatosan rögzítésre kerül. Ezért az MTMT nyilvános felületéről kerestük le a valamennyi intézetünkre, klinikánkra vonatkozó adatokat, melyek a 2012-ben vagy az azután megjelent folyóiratcikkekre vonatkoztak. Ezek felhasználásával készítettük el az 1. számú listánkat. Ezután következett annak a 8 intézetnek és klinikának a kiválasztása – a kiválasztás szempontjait és folyamatát most nem ismertetjük –, amely a további vizsgálódások alapjául szolgált. A kiválasztott 8 intézet és klinika által publikált cikkekhez tartozó irodalomjegyzékeket a Scopus adatbázisból kerestük le. A Scopus adatbázis több, mint 18500 lektorált szakfolyóiratot tartalmaz, ezért alkalmas volt a számunkra releváns hivatkozások összegyűjtésére. A vizsgálat során pontatlanságot okozhat az MTMT-ben feltűnethető azonosítók hiánya, hiszen ezek alapján is kereshetünk a Scopusban.

A 8 kiválasztott intézet és klinika publikációit külön-külön elemeztük. Az egyszerűség kedvéért minden cikket egyedi cikknek tekintettünk, azaz nem vettük figyelembe, ha azt több publikáció is meghivatkozta, bár valószínűsíthető, hogy nem változtatta volna meg jelentősen a vizsgálatunk végeredményét a nagyobb halmaz. A vizsgálat további tárgyát képező egyszerűsített – 2-9-es számú – listák már csak a hivatkozott folyóiratok címét, ISSN számát és a bennük közölt egyedi cikkek darabszámát tartalmazták.

Vizsgálat

1. A folyóiratok forrástípusainak meghatározása, adatok feldolgozása

Abból kiindulva, hogy van olyan intézetünk vagy klinikánk, ahol megfogalmazódott: „nincs szükség a vásárolt szakfolyóiratokra, hiszen mi mindent megtalálunk az interneten”, meg kellett állapítani, hogy az előbb részletesen tárgyalt hivatkozási listákban szereplő folyóiratokat milyen forrásokból érték el kutatóink.

A PTE EKTK-ban alkalmazott beszerzések alapján a hozzáférések négy típusát különböztettük meg aszerint, hogy a PTE által előfizetett szolgáltatásról van szó, vagy sem. A PTE által előfizetett szolgáltatások közé tartoznak az ÁOK igényei szerint kezdeményezett és előfizetett, a konzorciumi tagság miatt számunkra biztosított szakfolyóiratok és a könyvtárközi kölcsönzés útján beszerzett dokumentumok. Az ingyenesen elérhető forrásokat az open access és az egyéb kategóriába soroltuk. A forrás típusai:

- ÁOK intézetek és klinikák igényei alapján történő beszerzés
- konzorciumi tagság révén vásárolt adatbázisok
- könyvtárközi kölcsönzés útján kapott dokumentumok
- open access
- egyéb

Cím	Db	Intézet / Klinika	ISSN	Forrás	Open Access Status
A.M.A. Archives of Ophthalmology	1	Genetika	0096-6339	Egyéb	
A.M.A. Archives of Otolaryngology	1	Idegseb	0096-6894	Egyéb	
AAPS Journal	1	Biofizika	1550-7416	Egyéb	
AAPS Journal	1	Biokémia	1550-7416	Egyéb	
AAPS Journal	2	Genetika	1550-7416	Egyéb	
Academic Emergency Medicine	4	Idegseb	1069-6563	Egyéb	
Academic Radiology	2	Idegseb	1076-6332	Könyvtárközi kölcsönzésen keresztül	
ACADEMIC RADIOLOGY	1	Sebészet	1076-6332	Könyvtárközi kölcsönzésen keresztül	
Accounts of Chemical Research	3	Biofizika	0001-4842	Szerves- és Gyógyszerkémiai Intézet	
Accounts of Chemical Research	2	Biokémia	0001-4842	Szerves- és Gyógyszerkémiai Intézet	
Accounts of Chemical Research	1	Labor Med	0001-4842	Szerves- és Gyógyszerkémiai Intézet	
Acta Anaesthesiologica Scandinavica	2	Idegseb	0001-5172	Academic Search Complete	
Acta Biochimica et Biophysica Sinica	2	Biokémia	0582-9879	Könyvtárközi kölcsönzésen keresztül	
Acta Biochimica Polonica	2	Biokémia	0015-527X	Open access	DOAJ/ROAD Open Access
Acta Biologica et Medica Germanica	1	Biofizika	0001-5318	Egyéb	
Acta Biologica Hungarica	2	Biofizika	0236-5383	Egyéb	
Acta Biologica Hungarica	1	Biokémia	0236-5383	Egyéb	
Acta Biologica Hungarica	1	Genetika	0236-5383	Egyéb	
Acta Biologica Hungarica	1	I. Bel	0236-5383	Egyéb	
Acta Biologica Hungarica	1	Labor Med	0236-5383	Egyéb	
ACTA BIOLOGICA HUNGARICA	1	Sebészet	0236-5383	Egyéb	
Acta Biomaterialia	1	Biokémia	1742-7061	Science direct	
Acta Cardiologica	1	Biokémia	0001-5385	Könyvtárközi kölcsönzésen keresztül	
Acta Chirurgiae Orthopaedicae et Traumatologiae Cechoslov	1	Biofizika	0001-5415	Könyvtárközi kölcsönzésen keresztül	
ACTA CHIRURGICA BELGICA	1	Sebészet	0001-5458	Egyéb	
Acta chirurgica Scandinavica	1	I. Bel	0001-5482	Egyéb	
ACTA CHIRURGICA Scandinavica	1	Sebészet	0001-5482	Egyéb	
Acta Cirurgica Brasileira	1	I. Bel	0102-8650	Open access	DOAJ/ROAD Open Access
Acta clinica Belgica	1	Labor Med	0001-5512	Egyéb	
Acta Crystallographica Section D: Biological Crystallography	1	Biofizika	0907-4449	Egyéb	
Acta Crystallographica Section D: Biological Crystallography	1	Labor Med	0907-4449	Egyéb	
Acta Dermato-Venereologica	1	Biofizika	0001-5555	Open access	DOAJ/ROAD Open Access
Acta Dermato-Venereologica	3	Biokémia	0001-5555	Open access	DOAJ/ROAD Open Access

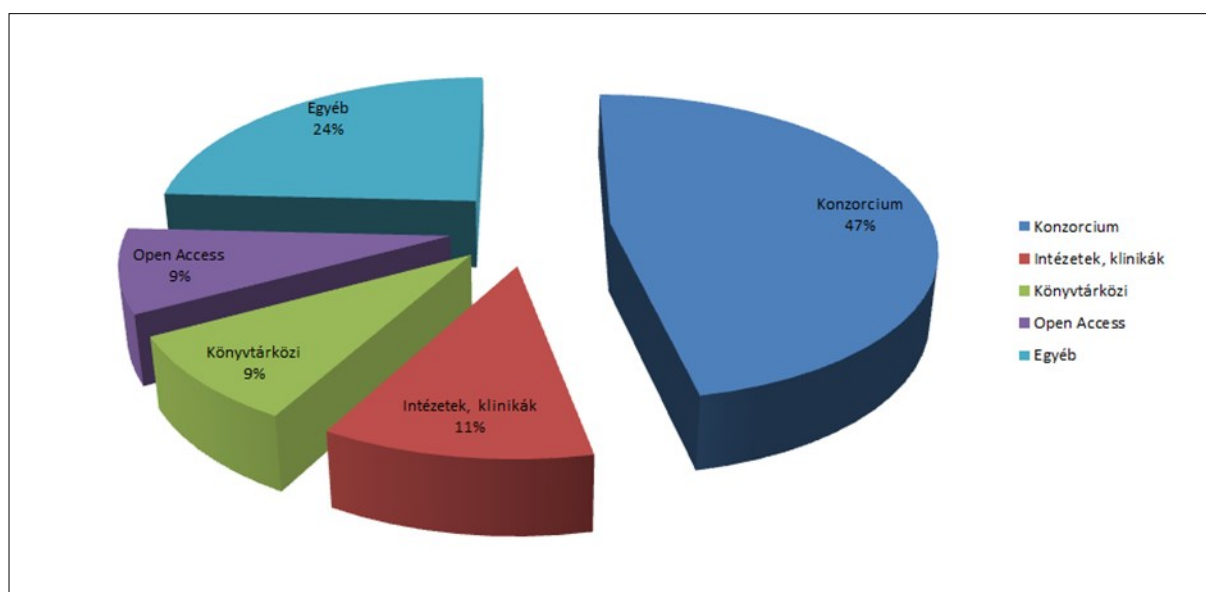
1. ábra. A folyóirat címét, ISSN azonosítóját, az egyedi cikkek számát, az intézetek és klinikák elnevezését és a forrás pontos megjelölését tartalmazó lista részlete

„Egyéb” forrásként jelöltük azokat a folyóiratokat, amelyekhez a kutatók szerkesztőségi tagságként esetleg más forrásból, vagy az adatbázis szolgáltatói által ingyenes próbaidőszakok során hozzáférhető folyóirataiból stb. – esetleg illegálisan – jutottak.

Adatainkat Excel táblázatkezelő program segítségével rögzítettük és elemeztük. A kapott több ezer sort tartalmazó 10-es számú lista minden egyes folyóiratát összevetettük a PTE által előfizetett folyóiratok, majd a konzorciumi folyóiratok listáival. Ez az újabb lista a folyóirat címén, ISSN számán és az egyedi cikkek darabszámán kívül tartalmazta a 8 intézet és klinika elnevezéseit, valamint az előbb részletezett források valamelyikét. [1. ábra]

2. Diagramok elkészítése

A folyamat következő lépéseként diagramokat készítettünk a 10-es lista adatai alapján. A 2. ábrán látható a kiválasztott 8 intézet és klinika utolsó 5 évben publikált folyóiratcikkeihez felhasznált 6153 folyóirat az előbb részletezett források szerinti csoportosítása.

2. ábra Intézetek, klinikák által az utolsó 5 évben felhasznált folyóiratok forrás szerinti csoportosítása

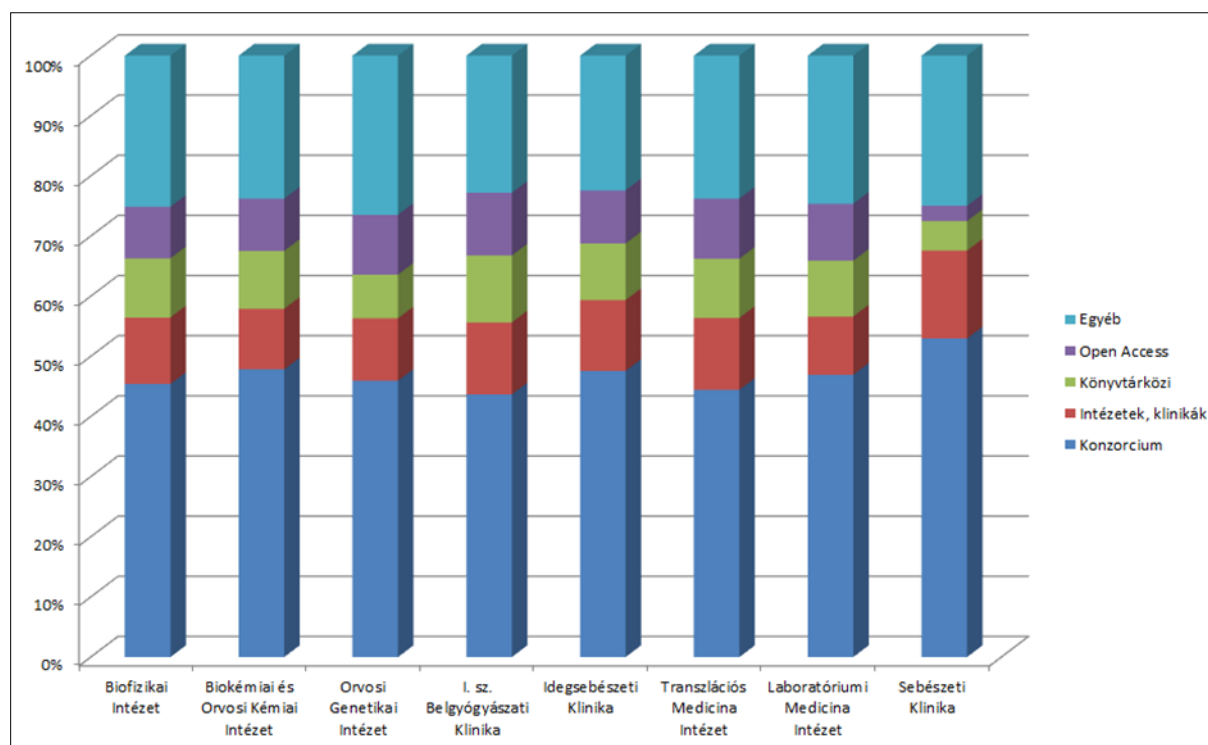
A diagramon jól látszik, hogy a publikációk elkészítése során a felhasznált folyóiratok 67%-ához valamilyen PTE által biztosított előfizetés útján jutottak hozzá a kutatók. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a 9% ingyenesnek tekinthető open access hozzáféréseken kívül a maradék 24% – „Egyéb” forrástípus – sem jelent feltétlenül „ingyenes” hozzáférést, hiszen feltételezhetően vannak közöttük tagsági jogosultságból származók. Az „Egyéb” típusban léteznek valóban ingyenes kiadványok, pl. a már említett próbaidőszakok alatt elérhető források. Ezek arányát nem mértük.

A 3. ábra 100%-ig halmozott térhatású oszlopdigramokat tartalmaz és a 2. ábra térhatású robbantott tortadiagramjának intézetenként, klinikánként részletezett változata. Kiemelésre érdemes, hogy a vizsgált intézetek és klinikák szinte azonos mértékben használják fel a PTE által előfizetett forrásokat és veszik igénybe a könyvtárközi szolgáltatást. A konzorciumi tagság alapján előfizetett források használata a 43-55 %, az intézet vagy klinikai előfizetésből származó források használata a 10-15 %, a könyvtárközi kölcsönzés útján beszerezett források használata 5-11 %, az open access elérések felhasználása 3-11% míg az egyéb kategóriába sorolható források használata 23-26 % közé esik.

Amint már említettük a 8 intézet, klinika által felhasznált folyóiratokat tartalmazó 10-es számú listában a folyóiratok címe mellett feltüntettük a bennük közölt egyedi cikkek számát, mely érték azt mutatja meg, hogy az adott szakfolyóiratból hány különböző cikket használtak fel a kutatók. A 4. ábra az ezen 19434 db cikk forrás szerinti megoszlását mutatja.

A konzorciumi tagságok alapján hozzáférhető folyóiratok cikkeinek felhasználási aránya 47%, azonban az intézetek és klinikák által megrendelt folyóiratok aránya duplájára emelkedett: 23%-ot képvisel a korábbi 11%-kal szemben.

Ez a tény talán azt is bizonyítja, hogy az intézetek és klinikák a kutatási területeik legfontosabb folyóiratait rendelik meg évről évre. Ezek az előfizetések értékesebbek lehetnek számukra, mint a más forrásból származók, hiszen itt a kutatók 1-1 szakfolyóirat több cikkét tartották alkalmasnak a publikációik megírásához. A nyílt hozzáférésű szakfolyóiratok cikkeit azonos arányban használták a kutatók, mint a könyvtárközi kölcsönzés útján kapott dokumentumokat.

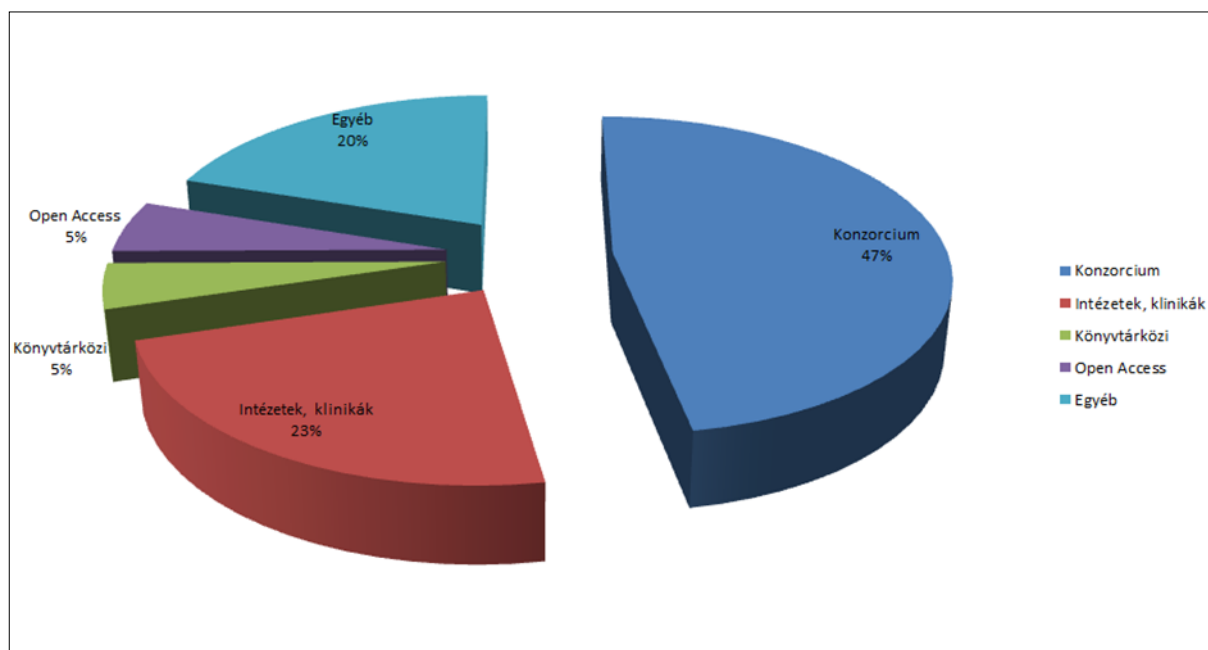

3. ábra Az utolsó 5 évben felhasznált folyóiratok forrás szerinti csoportosítása a vizsgált intézetek és klinikák szerinti bontásban

Érdekesen alakult a könyvtárközi kölcsönzések útján beszerzett folyóiratcikkek száma is, az érték 9%-ról 5%-ra változott. A csökkenés egyik magyarázatául szolgálhat, hogy az így vizsgált folyóiratoknak csupán a szolgáltatás révén megkapott 1-1 cikkét használták fel, de fontos megjegyezni, hogy a publikációk elkészítéséhez nélkülözhetetlen szerepe van a könyvtár könyvtárközi kölcsönzés szolgáltatásának.

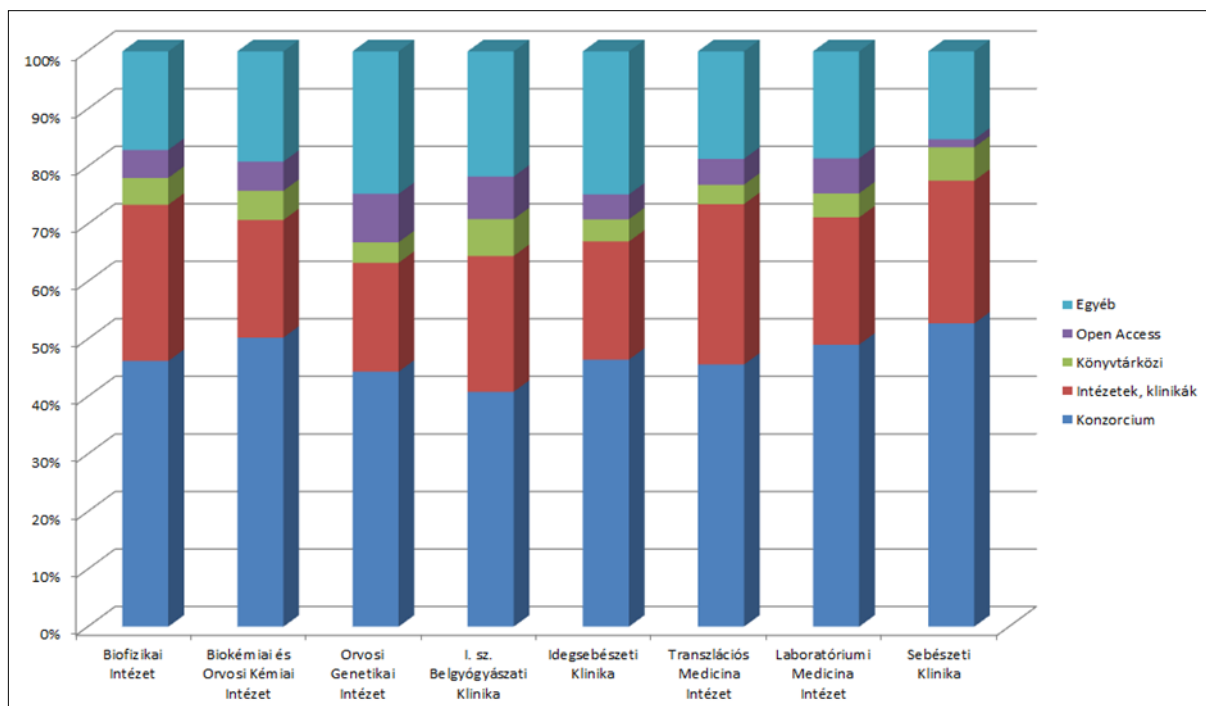
Ennél az elemzésünkénél is elkészítettük – 5. ábra – és 100%-ig halmozott térhatású oszlopdiagramokkal ábrázoltuk a 4. ábra „térhatású robbantott tortadiagramjának” intézetenként, klinikánként részletezett változatát.

A konzorciumi tagság alapján előfizetett források használata 40-53 %, az intézet vagy klinikai előfizetésből származó források használata 19-28 %, az ingyenesen elérhető és letöltött open access szócikkek használata 1-8 % közé, a könyvtárközi kölcsönzés útján beszerzett források használata 3-6 % közé, míg az egyéb kategóriába sorolható források 15-25 % közé esik. Figyelemre méltó a 6. ábrán látható diagram, amelyen azt mutattuk be, hogy vajon a vizsgált intézetek és klinikák használják-e, és ha igen, milyen mértékben a PTE által, az ÁOK valamennyi egysége számára előfizetett folyóiratokat.

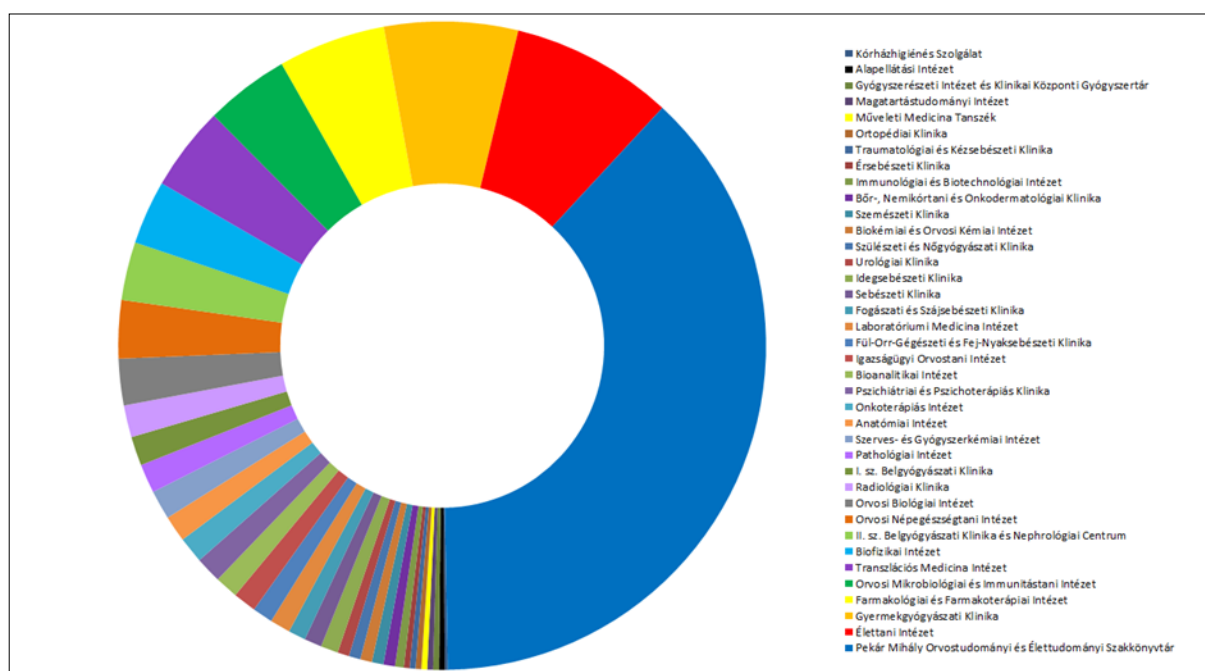

4. ábra Intézetek, klinikák által a publikációkhoz felhasznált folyóiratok cikkeinek forrás szerinti megoszlása

A 8 intézet és klinika 38 ÁOK-s egység folyóiratait használta fel az utóbbi öt évben publikációi elkészítéséhez. Az ÁOK igényeit kielégítő előfizetett szakfolyóiratok száma 248 db. Ennek 22%-a – 55 db – képezi a Pekár Könyvtár kurrens szakfolyóirat állományát. Ennél a vizsgálatnál azt tartjuk legfontosabbnak és megjegyzésre érdemesnek, hogy a felmérésünkben szereplő intézetek és klinikák által publikált cikkek irodalomjegyzékeinek hivatkozásai a legnagyobb mértékben – 38% – tartalmazták a Pekár Könyvtár számára előfizetett szakfolyóiratokat.

5. ábra A felhasznált cikkek forrás szerinti alakulása intézeti és klinikai bontásban

6. ábra Előfizetett szakfolyóirataink – a vizsgált intézetek és klinikák által történő – használatása

Összegzés

A vizsgáltban szereplő 8 intézet és klinika az utóbbi öt évben közzétett publikációinak elkészítése során kétharmad arányban a PTE által előfizetett szakfolyóiratokat használta fel. Éppen ezért azt az állítást, miszerint „nincs szükség a vásárolt szakfolyóiratokra, hiszen mi mindent megtalálunk az interneten” erősen vitatnunk kell.

Az ÁOK-s egységek közül a Pekár Könyvtár kurrens állományában található a legnagyobb számú előfizetett szakfolyóirat, így természetesnek tűnhet, hogy többet is használhatnak fel belőlük. Felmérésünk bebizonyította, hogy ezt az állományt rendszeresen használják az olvasók, sőt, publikációikban nagymértékben felhasználják azokat.

Mi, könyvtárosok mégsem ülhetünk ölbe tett kézzel, mert ez a vizsgálat is rávilágított arra, hogy a könyvtárhasználati ismeretek terjesztésére szükség van. Miből derült ez ki? Hogy a szolgáltatásainkat igénybe vevők nincsenek tisztában a PTE számára előfizetett és beszerzett források – adatbázisok, szakfolyóiratok – számával, formátumával, közzétételével és elérhetőségével.

Egy orvostudományi szakkönyvtár mint helytörténeti kutatóhely Virtuális látogatás

Bede Józsefné

*Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény
E-mail: bede.jozsefn@szszbmk.hu*

Egyik nap e-mailt kaptam azzal a felkéréssel, hogy tartsak előadást a Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtárról, kiemelve a Nyíregyházára vonatkozó forrásokat.

MÓRICZ ZSIGMOND
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR

MÓRICZ ZSIGMOND
MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁR
4400 NYÍREGYHÁZA, SZABADSÁG TER 2.
TELEFON: +36 42 598 888; FAX: +36 42 404 107
E-MAIL: [TITKARSAG@MZSK.HU](mailto:titkarsag@mzsk.hu)

*Sz-Sz-Bereg Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Jósa András Oktatókórház
Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtár*

Bede Józsefné
Könyvtárvezető Asszony
részére

*4400 Nyíregyháza
Szent István út 68.*

Tisztelt Könyvtárvezető Asszony!

A Mórícz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban „Helytörténeti esték” Virtuális látogatás Nyíregyháza kutatóműhelyeibe címmel rendezvénysorozatot szervezünk. Ennek keretében havi rendszerességgel a város helyismereti és helytörténeti anyaggal rendelkező gyűjteményeinek bemutatására kerül sor.

Tisztelettel felkérjük, tartson előadást a Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtárról, s szenteljen kiemelt figyelmet az ott fellelhető, Nyíregyházára vonatkozó forrásoknak. Fontosnak tartjuk, hogy a résztvevők a kutatás lehetőségeiről és a rendelkezésre álló segédletekről is tájékoztatást kapjanak. Ismereteink szerint az érintett gyűjteményekben, oktatási intézményekben, szakkönyvtárakban őrzött „nyíregyházi” dokumentumok egymást kiegészítve, együtt képezik a város történetének kútforrásait, amire rendezvénysorozatunkkal is szeretnénk rávilágítani.

Az előadásorozatra a Nyíregyháza múltja iránt érdeklődőket, a lokálpatriótákat, jelenlegi és jövőbeni olvasóinkat, pedagógusokat, a középiskolák, felsőoktatási intézmények diákjait, és a kutatókat várjuk.

Az első rendezvényen, 2016. április 13-án könyvtárunk helyismereti gyűjteményét mutattuk be. A 10. alkalommal, április 19-én ppt előadás segítségével a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtárába látogatunk, amire ezúton is szeretettel hívjuk és várjuk. A Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtár bemutatására május hónapban előre egyeztetett időpontban kerülne sor. Az előadás tervezett időtartama: 60 perc.

Nyíregyháza, 2017. április 6.

Tisztelettel:

Tomasovszki Anita
Tomasovszki Anita
könyvtárigazgató

NYÍREGYHÁZA

WWW.MZSK.HU

Szívesen elfogadtam a felkérést, hiszen alkalom ez arra is, hogy Nyíregyháza város és a megye legnagyobb orvosi szakkönyvtára bemutatkozzon. Néhány egyeztetés, levélváltás dr. László Gézáné Ágotával, a rendezvény szervezőjével, és megszületett a meghívó.

MÓRICZ ZSIGMOND
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR

A Mórícz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár
Helytörténeti esték
- Virtuális látogatás Nyíregyháza kutatóműhelyeibe -
című rendezvényt sorozat a 11. előadással folytatódik.

M E G H Í V Ó

„Általában a város történetét lapozgatván, úgy tűnik fel,
mintha Nyíregyháza volna a világ közepe...”
(Krédy Gyula)

Tisztelettel hívunk és várunk minden
kutatni, olvasni vágyót, érdeklődőt

**A Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi
Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény**
című előadásra
**2017. május 22-én,
hétfőn 16.30 órára.**

Előadó:
Bede Józsefné
könyvtárvezető

Köszöntőt mond:
Tomasovszki Anita
könyvtárigazgató

Helyszín:
a Mórícz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár
3. emeleti konferenciaterme

Fontosnak tartottam azzal kezdeni a bemutatkozást, hogy hol található a könyvtár a kórház területén.

A könyvtár épülete

**4400 Nyíregyháza
Szent István u. 68.**

**Nagyvárad utcai
telephelye**

Fotó: Mórícz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, 2017.05.22.

2

515 m² alapterületen dolgozunk, ahol tágas könyvkiválasztó tér, folyóirat-olvasó, számítógép-park, szépirodalmi különgyűjtemény várja az olvasókat, valamint van három raktárunk.

A használók köre elsősorban a kórház dolgozói: orvosok, rezidensek, szakdolgozók, egyéb diplomások, illetve – mivel 2001-től nyilvános könyvtárként működünk – egyetemi, főiskolai, szakközépiskolai hallgatók, egészségügyi szakiskolások is beiratkoznak hozzánk. De igénybe veszik a könyvtár állományát a város, sőt – néha a csak nálunk fellelhető anyagok miatt – a szomszédos települések lakosai is.

Egy kis helytörténeti visszatekintés

Az Erzsébet Kórház 1899-ben alakult 165 ágygal. Igazgatója, dr. Kállay Rudolf az alapítástól 1915-ig vezette a kórházat. Nyugdíjba vonulásakor könyveit a kórházra hagyta. Az akkori Vármegye Törvényhatósága örömmel elfogadta az adományt és 1918. december 30-án orvosi művekből álló könyvtárat alapított, melyet Dr. Kállay Rudolfról nevezett el, évi 400 korona költségvetéssel. Akkor még valószínűleg a főorvosi szobában volt a kevéske könyv, mivel a kezelésével a mindenkor kórházigazgatót bízták meg.

Az időközben ajándékozások útján is gyarapodó könyvtár 1929-ben az akkori sebészeti épületben kapott helyet. Ez az az épület, amelybe később a szülészeti költözött, most pedig a Kardiovaszkuláris Központ működik. Az emléktáblán a következő áll: "Ezen épület sebészeti műtőjében 1951. jan. 26-án dr. Eisert Árpád végezte az első szívműtétet Magyarországon". 1950 körül az Igazgatói épületbe kerültek a könyvek, mivel megkezdődött a sebészeti épület átalakítása.

Ekkor már Gerlei Ferenc (1901. 04. 28-1970. 06. 23.) patológus főorvos vezette a könyvtárat, aki ösztönösen tudta, rendszerezésre van szükség. Nyilvántartási számot adott a könyveknek és piros tintás bélyegzőt használt a hitelesítésre, melyen Dr. Kállay neve szerepelt. Ez a pecsét sok archív könyvünkben fellelhető. A Gerlei nevet 1973. június 13-án vette fel a könyvtár, halálának harmadik évfordulóján.

Időközben a fejlődés és a tudásvágy lehetővé tette, hogy a Sóstói erdő szélén működő Megyei Tudógyógyintézetben is külön könyvtár jöjjön létre 1964-ben, amely 2008. január 1-jéig működött.

Az Orvostudományi Szakkönyvtár jelenlegi helyére 1997 júniusában költözött. Az ünnepélyes átadásra június 19-én került sor. Ez nem csak könyvtáratavátás, hanem névadó ünnepség is volt, visszakapva alapítója, Dr. Kállay Rudolf nevét – éppen 20 éve!

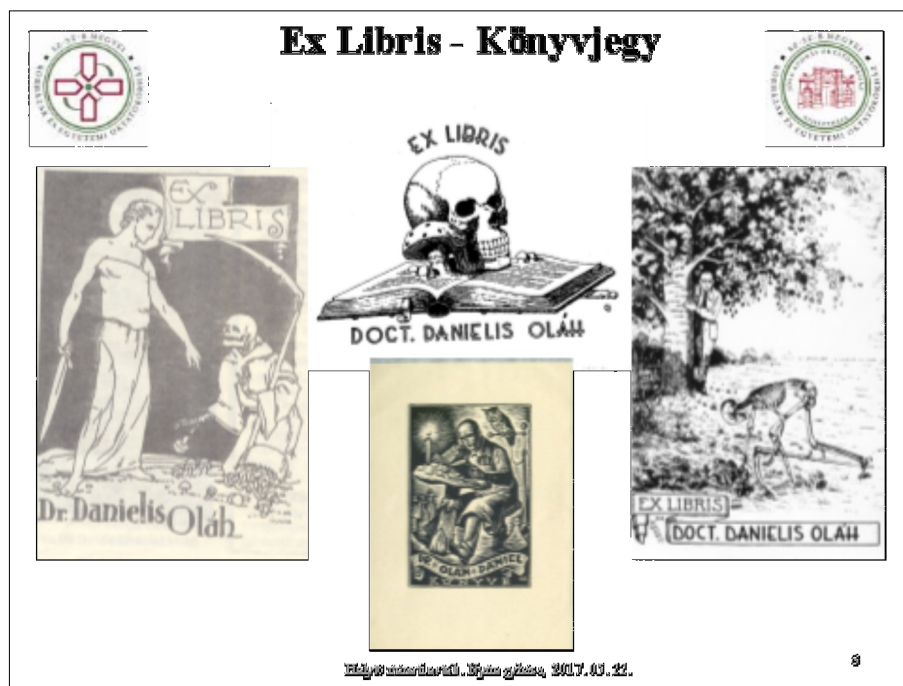

A képen dr. Kállay Kristóf (a Szuverén Máltai Lovagrend Szentszéki nagykövete), Kállay Rudolf unokája, az akkori könyvtárvezetővel, dr. Gyarmathy Zsigmondné Ibolyával, akinek ajándékát,

Bod Péter „Magyar Athenas”-át (1766) mutatja meg. A könyv a Magyarországon és Erdélyben élt tudósok rövid életrajzát gyűjti egybe betűrendben.

Könyvtárunk állománya – mint a megye egyetlen nagy Orvosi Szakkönyvtára – az alábbiak szerint alakult. A 12040 db orvosi szakkönyvvünkből 476 db 1945 előtti kiadású. 6865 bekötött folyóiratunk van, közművelődési gyűjteményünk pedig 12572 db. Egyéb dokumentumunk közül 1297 db tudományos dolgozat, 827 db különlenyomat, 4172 db újságkivágat, képgyűjteményünk 286 db-ból áll.

A Közművelődési különgyűjteményt 2001-től csak ajándékozásból tudjuk gyarapítani. Az archív állományból 206 db 19. századi, 1850-előtti pedig 4 db német nyelven és egy – Kállay Kristóf adománya 1766-ból – magyar nyelven. Archív könyveink között van olyan, amelyben ún. ex libris, a könyv tulajdonosát jelölő kisméretű grafikai alkotás van a könyv kötéstáblájának belső oldalán. Ezeket az ex libriseket már a 19. század végétől gyűjtik világszerte, hiszen könyv- és könyvtártörténeti jelentőségük van. A kisméretű grafikai alkotás tartalmazza a tulajdonos nevét, címerét v. jelképét és olyan ábrázolásokat, melyek személyére, kedvteléseire utalnak, vagy kedvelt íróját, zeneszerzőjét, tudósát ábrázolják.

Dr. Oláh Dániel, kórházunk orvosának gyönyörű ex librisei, amelyeket a könyvtárnak adományozott bakteriológiai, anatómiai, sebészeti témájúak, közülük 3 magyar, 2 francia és 7 német nyelvű. Ő egész életében az emberi gombás megbetegedésekkel foglalkozott, ezért is vannak ilyen illusztrációk a könyvjegyein. Ajándékozott többek között egy különlenyomatot is a könyvtárnak „Szabolcs és Ung közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék pathogen gombaflórája, különös tekintettel a járványtani előfordulás és terjedési viszonyokra” címmel.

A szolgáltatások tekintetében a klasszikus kölcsönzés, helyben olvasás, könyvtárközi kölcsönzés mellett a távmunka is nagyon megszaporodott. Telefonon, e-mail-ben jönnek a kérések, amit mi szintén elektronikusan, szkennelve és folyamatos kapcsolattartással, levelezéssel teljesítünk. Számítógépeinkről elérhető az internet, de van Wifi elérésünk is.

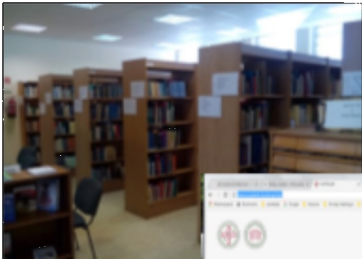
Állományunk honlapunkról www.szszbmk.hu/konyvtar kereshető.

Szolgáltatás

 Kölcsönzés
 Helyben
 Táv > e-mail
 Internet, Wifi
 SZIKLA- 21
Integrált Könyvtári Rendszeren
<http://www.szszbmk.hu/konyvtar>

Helytörténelmi Műhely kiadás, 2017.05.22.

10

Könyvtárunk a helytörténelmi témában kutatók számára főleg egészségügyi, orvos- és kórháztörténelmi adatokkal tud szolgálni, melyekből néhányat megosztunk most az érdeklődőkkel.

Ki mással kezdhethetnénk, mint Jósa Andrással, kórházunk névadójával.

Megtalálható az 1934-es kiadású – lánya, Jósa Jolán által írt – Dr. Jósa András és elődei című könyv, melyet – a benne lévő kézzel írt ajánlás szerint – dr. Fazekas Árpád megyei gyermekkardiológus orvos, történész adományozott az intézménynek. Egy másik kötet, „Egy nyíri tudós és polgár – az ezerarcú Jósa András”, a Jósa András Múzeum kiadásában. Meg kell említenünk az életéről, munkásságáról 2008-ban megjelentetett DVD-t az „Egy polihisztor a századfordulón” címűt, melyben Jósa András, mint régész ismerhető meg.

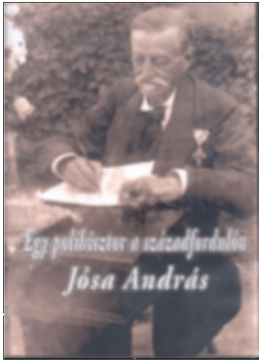

Helytörténelmi kutatás - Könyvek

1934

2008

2009

Helytörténelmi Műhely kiadás, 2017.05.22.

11

A Jósa András Kórház történetét feldolgozó évkönyvek 1899-1999 között jelentek meg dr. Fazekas Árpád szerkesztésében egy kivétellel, a 4. kötetnek dr. Juhász Lajos onkológus főorvos a főszerkesztője. A sorozat utolsó megjelent kötete a Centenáriumi évkönyv. A kötetek sok-sok

információt tartalmaznak az egykori katonakórházzról, osztályairól, dolgozóiról. Mindezekhez számos kiegészítő adatot találhatunk a Bene János és Margócsy József-féle „Adalékok a száz éves nyíregyházi kórház történetéhez” című kötetben. Kutathatók a kórházi osztályok jubileumáról megjelent kiadványok, pl. a 75 éves Gyermekosztály története.

Vannak régi betegforgalmi kimutatásaink az 1887-99. közötti időből, még a Szabolcs Vármegyei nyilvános Nagy-Kállói Közkórházból. Az 1900-as betegforgalmi kimutatást már a nyíregyházi Erzsébet nyilvános Közkórházból közli az igazgatóság, majd pedig éves jelentések készültek a kórház belügyeit intéző kórházi választmány felé.

Érdekes az akkori személyzet megnevezése ezekben a kórházműködési jelentésekben: „az igazgató és a főorvos – kórházi tiszt személyzet, a szülésznő, mosónő – szolgaszemélyzet”. A jelentések elérhetők az olvass-sokat.hu oldalunkról is.

Régi hagyomány intézetünkben, hogy bibliográfia készül a dolgozók tudományos munkáiból. 1978-ig az évkönyvek keretében jelentettünk meg ezeket a bibliográfiákat. Az I. évkönyv, amely 1969-ben látott napvilágot, 243 szerző 727 publikációját tartalmazza, az 1974-ben megjelent II. évkönyv az 1969-1974. közötti 5 éves időszakot öleli fel. A III. évkönyv 1977-ben két év, 1975-76. gyógyító munkáinak cikkeit ismerteti. A IV. évkönyv 1978-ban az 1977-es év bibliográfiáját tartalmazza, szintén szerzői betűrendben, majd 10 év elteltével az 1978-88. közötti időszakra készült egy közel 300 oldalas kiadvány a könyvtár szerkesztésében. 2007-ben 20 év tudományos munkásságát vettük jegyzékbe éves bontásban. A 3635 leírás értekezésekre, publikációkra, külföldi és hazai lektorált közleményekre, nemzetközi és országos kongresszusi előadásokra vonatkozik. Jelenleg elektronikus formában gyűjtjük tovább az adatokat, melyet már a honlapunkról is be lehet küldeni. A könyvtár 100. születésnapjára folyamatban van egy elektronikus kiadvány összeállítása.

Helytörténeti kutatás – Tudományos bibliográfia

I. Évkönyv (1969) 243 szerző 727 publikáció II. Évkönyv (1974) 5 év publikáció III. Évkönyv (1977) 2 év publikáció IV. Évkönyv (1978) 1 év publikáció	 1978 - 1988	 1988 - 2007
---	--	---

Magyar Orvostörténelmi Társaság, 2017.03.22.

14

Az Orvostörténeti értekezések Szabolcs-Szatmár-Bereg címmel a Historia Medica sorozat 8 kötete megyénk híres gyógyszerészeivel, orvosaival, kórház-történettel, népi gyógyítással, a híres Eszláriperral, a 2015-ben immár 100 éves védőnői munkával, valamint a körzeti orvosi ellátással foglalkozik. Ezek az értekezések 1987-1990 között kerültek kiadásra.

Szabolcs-Szatmár orvosi emlékeiről, múltjáról is őrzünk dokumentumokat. Van egy, a maga nemében ritkaságnak számító 2008-as kiadvány „Adatok a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei fogászat történetéhez” címmel dr. Fazekas Árpád tollából.

A kórház életéről tudósítottak a kórház által kiadott folyóiratok. Több kezdeményezés is volt.

Az első a Jósa Híradó, majd a Sz-Sz-B Megyei Kórház, de igazán az 1998-ban kiadott Kórlaptól folyamatos 11 évig a lap, kisebb nagyobb névváltoztatással (Új Kórlap, Kór-házunk). Tartalmilag és kivitelben egyaránt méltó folyóirata volt a kórháznak. Helyet kapott benne a legfrissebb kórházi esemény, jubileum, siker, de egy-egy vers, vagy a humor is. 2010-ben a kórház gazdálkodása megváltozott, a lapot más néven szerkesztették tovább – Holding Hírmondó, Holding Infó címen – de két év alatt 5 szám jelent meg mindössze. Azóta pedig nincs is lapunk.

A Kórlapok közül kiemeltem a Centenárium kiadványát, amelyben megjelent az Igazgatói arcképcsarnok fotókon és érmeiken ábrázolva. Az érme Tóth Sándor Munkácsy-díjas szobrászművész munkái.

Rendelkezőnk olyan folyóiratokkal is, amelyek nem kórházi kiadványok ugyan, de helytörténeti értékkel bírnak, hiszen régióink egészségügyével foglalkoztak. A Kelet-Magyarországi Praxis-ból 1993-95, a Tiszántúli Diagnózis-ból pedig 1996-98. közötti időszakból tudunk szolgáltatni. Itt kell megemlíteni az egészségtörténeti szempontból fontos, Nyíregyházán 1874-1875 között havonta kétszer megjelent Természet-gyógyász folyóiratot – alcíme: az ésszerű élet- és gyógy mód közlönye –, mely Nyíregyházán került a Dobay nyomdába, dr. Ungerleider Jónás szerkesztésében.

827 különlenyomatot őrzünk. A főleg orvostudományi és orvostörténeti cikkeket, könyvfejezeteket a szerzők ajándékozták a könyvtárnak. Hiánypótlók, hiszen nem minden forrásdokumentummal rendelkezünk.

Néhány példát szeretnék kiemelni közülük: dr. Eisert Árpád, kórházunk egykori nagy szívsebészének fia, László a könyvtárunknak adományozta édesapja megmaradt különlenyomatait, jegyzetfüzeteit, név és címregiszterét. Az Orvosi Hetilapban jelent meg dr. Jakó János hematológus főorvos, numizmatikus által írt cikk „A nyíregyházi, I. Világháborús szükségkórházakról”, bár ebben az esetben a folyóiratszám is megvan, vagy a szintén általa írt „Jósa András az orvos”, illetve „Jósa András emléke a numizmatikában” című fejezetei a Jósa András Múzeumi Évkönyvből. Ugyancsak a Jósa András Múzeumi Évkönyvben olvasható az „Orvosnők Szabolcs vármegyében 1945 előtt” címmel dr. Kührner Éva főkönyvtáros írása is, valamint ide sorolom dr. Fazekas Árpád tudományos és orvostörténeti publikációit az Orvostörténeti Közleményekből. Ők mint városunk orvos- és kórház-történeti kutatói fontosnak tartották, hogy más formában is megőrzésre kerüljenek az általuk felkutatott információk.

Kézirataink közül kiemelem a számos szakdolgozat, disszertáció mellett dr. Loós Tibor, városunk egykori gyermek-tüdőgyógyászának kandidátusi értekezését 1977-ből, mely a gyermekek tb fertőződései kockázatáról szól, de érdekes dr. Fazekas Árpádnak az 1831. évi kolerajárványról írt tudományos előadása is.

A Jósa Pályázat a kórház tudományos fóruma volt, amit 1975-től írtak ki azzal a céllal, hogy olyan dolgozatok szülessenek, amelyek fejlesztik az egyes szakterületeket, ill. ismertetik a már sikeres eljárásokat. Ezeket a pályázatokat az akkor alakult Tudományos Bizottság bírálta el. Az utolsó kiírás 2005-ben történt.

Az Alkotó Ifjúság pályázat – amint az elnevezéséből is kiderül – a fiatalokat szólította meg. Pl. a dr. Dicső Ferenc gyermekgyógyász főorvos és dr. Zsonda László kardiológus által 1978-ban írt dolgozat az „Újszülöttkori szívbetegségekről” első díjat nyert. Dicső Ferenc akkor kezdte pályafutását a kórházban, ma már 30 éve vezeti a 90 éves Gyermekosztályt.

Idén május 5-én volt az az „Ötkarikás” gála ünnepség és konferencia, amelyen megünnepelték a 90 éves osztályt, a 30 éves Intenzív részleget, a 25 éves sürgősségi ellátást és a 25 éves koraszülött mentést, ill. a főorvos úr 30 éves vezetői munkáját.

A kórház ünnepi vagy tudományos eseményeihez készült meghívókat is gyűjtjük, mivel sokszor ez az egyetlen forrás a dolgozók tudományos előadásainak gyűjtéséhez. Ki, mit, hol, mikor, milyen rendezvényen adott elő, milyen formában. De fontos információt hordoz egy-egy új épület átadásáról, vagy más jubileumi eseményről is.

Egészségüggyel kapcsolatos sajtóhíreket ollózzunk ki – szó szerint – a megyénkben kiadott lapokból, főleg a Kelet-Magyarországból, a Nyíregyházi Naplóból, régen a Futárból, de az országos lapokban kórházunkkal kapcsolatban megjelent híreket is elteesszük. Utólag gyűjtöttük össze az 1946-tól a hetvenes évek elejéig tartó időszakra vonatkozó cikkeket. Ezeket fénymásolt formában őrizzük. Az igazi szisztematikus „cikk-kivágat”-gyűjtés és a témafigyelés kezdete az 1970-es évekre tehető. Pályázati forrásból szeretnénk digitalizálni ezt az állományrészt!

Dr. Kállay Rudolf adománya képezte az alapját könyvtárunk állományának, de szólnunk kell azokról az orvosokról, kik hozzájárultak/nak további gyarapodásához.

Dr. Fazekas Árpád orvostudományi, orvostörténeti, helytörténeti anyagokkal ajándékozta meg a könyvtárat. Dr. Jakó Jánostól sok könyvet és a már említett különlenyomatokat kaptunk. Dr. Juhász Lajos hosszú, kiemelkedő onkológiai szakmai munkásságának dokumentumait adományozta a könyvtárnak, közülük a rákregisztert szeretném kiemelni, hiszen amikor az osztályán dolgoztam, én is kapcsolatba kerültem ezzel. De nem csak orvosaink érzik a megőrzés szükségességét. A kórházunk régi dolgozója, Petró László által felajánlott dokumentumok mint Petró-hagyaték kerültek be az állományba, szám szerint 160 db orvosi szakkönyv.

Egyre többen keresnek meg azzal a kérdéssel is, hogy elfogadjuk-e azokat a könyveket, amelyekre már nincs otthon szükségük. Mindent hasznosítunk! Amit nem tudunk bevenni a saját állományunkba, azt felajánljuk a kórház dolgozóinak, illetve ellátjuk, pótoljuk vele az onkológián várakozó betegeknek kialakított olvasósarkot.

Kórházunkról magyar, angol és orosz nyelvű anyaggal rendelkezünk, de nagyobb konferenciákról – mint pl. az 1993-as Kézsebész Vándorgyűlés, melyet még a Művelődési Ház régi épületében rendeztek –, vagy a pályázatokból megvalósult építkezésekről, az épületek átadásáról – pl. az Érközpontról – is vannak DVD-ink.

Folyamatosan készültek fotók a kórház életeseményeiről, de rendszerezésükre csupán 2002-től került sor. 2002-ben még papír alapon, majd 2003-tól elektronikusan (CD-n) tároljuk. Egy kuriózum a dr. Gerlei Ferenc temetésén 1970. jún. 23-án készült kép, ahol még Eisert Árpád szívsebészünk is jelen volt.

Kórházunk dolgozói nem csak a gyógyításban jeleskedtek. Eisert Árpád verseket írt, melyet fia, László, édesapja emlékére és születésének 100. évfordulója alkalmából 2011. február 23-án kötetben mutatott be. Később könyvtárunkban is volt könyvbemutatója. Dr. Szabó Gyula volt sebész főorvosnak „Csak nekünk sorbaállt betűk” címmel jelent meg verseskötete, dr. Dolinay Tamás nyugalmazott gyermekgyógyásznak idén adták ki „Forgácsaim” címmel 4. versgyűjteményét. Dr. Jakó János a numizmatikában mélyedt el többek között. Megjelent a témában a „Medicina in Nummis Szabolcs-Szatmár-Beregiensis” című könyve és saját gyűjteményén túl – melyből mindig tud adni a könyvtár tárlataihoz is egy-egy kollekciót – a főigazgatói tárgyalóban összeállított egy fotózható, kutatható állandó kiállítást „Nagy orvosaink érmeiből” címmel. (Mire ez a cikk megjelenik, a gyűjtemény átkerül hozzánk a könyvtárba.) A kórház sebészeti tömbjének földszintjén, Tóth Sándor Munkácsy díjas szobrászművész éremfala látható jeles orvosaink, illetve középen a városi kórház ábrázolásával.

A helyi média is számon tartja „A Gyógyítás eszközei a múltból” című állandó kiállításunkat, mely 2016-ban került hozzánk. Az itt látható eszközöket – köztük a röntgenfilm-nézőt, csípőprotézis tartozékot, érszűkület mérőt, az 1950-es évekből származó vérnyomásmérőt – dr. Djogniné Gresó Judit, a Gyermekosztály gazdasági főnövére gyűjtötte össze és a gyermekosztály költözésekor mi szívesen vettük át megőrzésre.

Meg kell említeni a könyvtárunkban őrzött néhány más, nem egészségügyi, de Nyíregyházával kapcsolatos érdekességet, mint pl. „Nyíregyháza Kiváltságglevele” 1837-ből, „Nyíregyháza története”, vagy az „Eleven kövek” című köteteket. Utóbbi Nyíregyháza emléktábláit, emlékoszlopait, emlékműveit sorolja fel.

Haladva a korral néhány kutatási anyag elektronikusan is elérhető honlapunkról a www.szszbmk.hu/konyvtar, ill. a www.olvass-sokat.hu oldalunkról. Vannak viszont olyan anyagok, melyek nem kölcsönözhetők és nem másolhatók, csak helyben használhatók, valamint akadnak olyan olvasói kérések, melyek teljesítése főigazgatói engedélyhez kötött – pl. az eszközök fotózása.

A bemutatkozást egy kis humorral zártam, invitálva minden kutatót, érdeklődőt könyvtárunkba akár személyesen, akár a technika adta lehetőségeken keresztül.

Humorterápia kiállítás Baján

Kátai Lászlóné

Bajai Szent Rókus Kórház Orvosi Könyvtár

E-mail: ktunde@bajakorhaz.hu

Közismert tapasztalat, hogy megpróbáltatásaink, különösen betegségeink, sőt gyógyulásunk idején ritkán nevetünk, inkább elbizonytalanodottak, keserűek, levertek vagyunk. Ezen próbál segíteni egy rendhagyó kiállítás, amelyet a napokban rendeztek a Bajai Szent Rókus Kórházban.

A kiállítás a Humorterápia címet viseli, témája pedig a Csend. A szervező, Kelemen István bajai grafikus-karikaturista kiemelte: céljuk, hogy a kiállított rajzokkal szórakoztassák, élményhez juttassák az itt tartózkodó betegeket, dolgozókat egyaránt.

A humor, nevetés gyógyító, életjobbító hatását már tudományosan is igazolták. Az orvosi könyvtárosok számára pedig a „bohócdoktorok” sem ismeretlenek.

A humor, latinul eredetileg nedvet jelent, melynek az emberi testben való arányos jelenlététől függött a régi orvosok tanítása szerint az ember testi és szellemi jólléte. Ennek a helyes „aránynak” a visszaszerzésére kiváló módszer a humor, a nevetés. A nevetéstől jól érezzük magunkat, segít bennünket, hogy megőrizzük optimista, pozitív gondolkodásmódunkat a nehezebb időkben is. A derűs emberek bajban, betegségben hamarabb visszatálnak a harmóniához.

A kiállítás karikatúrái szórakoztató módon az ember jellegzetes vonásait vagy valamilyen jelenséget szándékosan túlzó módon, torzítva mutatják be. Néhol árnyalt, máshol vitriolosabb módon segítik megérteni, derűsebben látni a világot, önmagunkat. Mosolyt csálnak az arcunkra, amely gyógyír testnek- léleknek egyaránt.

Jó szívvel ajánlom figyelmükbe – az ötletet mindenképpen!

ERASMUS+ keretében a Nagyváradi Egyetemi Könyvtárban (Biblioteca Universităţii din Oradea)

Dr. Gracza Tünde

Pécsi Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu

Az ERASMUS+ adminisztratív személyzet mobilitás keretében (ERASMUS+) egy hetet töltöttem 2017. május 08-tól 2017. május 12-ig a Nagyváradi Egyetemi Könyvtárban (Biblioteca Universităţii din Oradea – BUO).

A felsőoktatási intézmények adminisztratív állományában dolgozó munkatársak számára igénybevehető ERASMUS+ pályázattal azok élhetnek, akik hasznosítható tapasztalatokra, jó gyakorlatok megszerzésre törekednek, esetleg – intézmények közötti – új kapcsolatok létrehozásán fáradoznak.

Néhányat szeretnék felsorolni az okok közül, amiért a Nagyváradi Egyetemi Könyvtárat (BUO) választottam.

- Nagyvárad
 - ◊ Pécshez hasonló nagyságú,
 - ◊ több nemzetiség által lakott,
 - ◊ egyeteme szinte azonos fejlődési folyamatokon ment keresztül, mint a Pécsi Tudományegyetem (PTE),
- úgy gondolom abban is van hasonlóság, hogy sem a román, sem a magyar nyelv nem tartozik a „világnyelvek” közé,
- az Universităţii din Oradea tizenöt kara hasonló diszciplínákat fed le, mint a PTE karai.

A BOU látogatói elsősorban a hallgatók, ezért tartom fontosnak az egyetemre járó hallgatók számának alakulására felhívni a figyelmet.

év	hallgatók száma
1990	1002
1995	6350
2000	18000
2005	25000
2012	23331
2016/2017 1. félév	14500

A BOU 2012-ben – a Universităţii din Oradea 50. évfordulóján – költözhetett új épületbe. Az ötszintes új épület 7650 nm-es. Benne a műszaki és a környezetvédelmi karok kivételével valamennyi kar könyvtára helyet kapott. A nyitvatartási idő hétfőtől péntekig 8-20 h, szombaton 9-13 h. Eljövetelem után kaptam a hírt, hogy munkahelyemhez – a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont (PTE EKTK) Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtárához – hasonlóan, naponta 22 óráig meghosszabbították a nyitvatartásukat!

Orvosi könyvtárosként meg kell jegyezzem, hogy az orvosi kar 2,5 km-re fekszik a BOU központjától és nincs kari könyvtára. A távolság miatt az orvostanhallgatók napközben nem tudják a BOU orvosi könyvtári állományát és szolgáltatásait igénybe venni. A Megyei Könyvtár élt a lehetőséggel és az orvoskartól pár méternyire lévő fiókkönyvtárát orvosi könyvtárként működteti. Annak ellenére, hogy a körülmények „szegényesek” – nincs OPAC, adatbázis szolgáltatás, az olvasók nyilvántartása és a kölcsönzés is „tasakos” – a könyvtár látogatott, jól kihasznált.

A BOU új épülete tágas, világos, jól tagolt, beosztása megfelel a hallgatói igényeknek. Nem kis irigységgel láttam, hogy a harmadik és negyedik szintjein hat-hat kutatószoba áll rendelkezésre, amelyek 1-5 fő számára kitűnő lehetőséget teremtenek kiscsoportos kutatásra, tanulásra.

A másik jó példa, amit szeretnék megosztani, a különgyűjteményekkel kapcsolatos. Az egyik oktató által ajándékozott – muzeális értékű dokumentumokat nem tartalmazó – több száz dokumentumból álló gyűjtemény az első emeleti olvasóterembe került. A gyűjteményre nem csupán felirattal hívják fel a figyelmet, de a polcsor tetején elhelyezték az ajándékozó mellszobrát is.

A könyvtár falán a művészeti kar hallgatóinak munkái láthatók, amely még vonzóbbá, otthonosabbá teszi számukra az olvasótermet.

A könyvtár igazgatónője Florica Ujoc nagy szeretettel fogadott. Lelkes összefoglalójából tudtam meg a könyvtárra vonatkozó legfontosabb tudnivalókat.

A BOU organogramjára 50 könyvtáros munkatárs került, azonban jelenleg 31 fő dolgozik a könyvtárban. A munkatársak közül jó néhányan kifogástalanul beszélnek angol nyelven. Az olvasószolgálati teendőket a PTE ETKK szolgáltatásához hasonlóan látják el; a munkatársak munkaideje 8-16 h-ig, illetve 12-20 h-ig tart. (Az olvasótermek előbb említett meghosszabbított nyitvatartása miatt ez is változhatott eljövetelem óta.)

Az állomány meghaladja a 300000 kötetet. A Liberty3 ill. Liberty5 könyvtári rendszert használják, ezek működtetik a BOU OPAC-ját is. Az OPAC-on keresztül 146877 cím volt elérhető. Az olvasótermekben 6 erre a célra dedikált számítógépet helyeztek el. A dokumentumok tartalmi feltárása az ETO alapján történik.

Az állományfejlesztésre igen kevés forrás áll rendelkezésre. Összesen 30 (harminc) nyomtatott külföldi és 100 román nyelvű nyomtatott folyóiratot fizetnek elő. Jelentős szerepet kap a Románián belüli és a nemzetközi csere lehetősége, 60 belföldi és külföldi intézménnyel állnak kapcsolatban.

A Román Oktatásügyi Minisztérium által szervezett, a román egyetemek és a kutatással foglalkozó intézmények AnelisPlus konzorciuma tagjaként a BOU is elérheti a WOS, a SpringerLink, a ScienceDirect, és a SCOPUS adatbázisokat. A BOU munkatársai egyelőre nem ismerik az AnelisPlus nyújtotta lehetőséget, mivel hozzáférést még nem kaptak – ez jelenleg van folyamatban

– a szolgáltatáshoz. (Az AnelisPlus konzorcium egyben egy a román könyvtárakat jobb együttműködésre serkentő lehetőség is.) A hozzáférés nem IP tartomány alapján biztosított, hanem e-mail címmel lehet kérvényezni azt. A PTE ETKK-ban lévő szolgáltatásainkkal (MTMT, adatbázisok, oktatás, egymás tájékoztatása, beszámolók készítése és nyilvános megosztása, innovációk, alulról jövő kezdeményezések) kapcsolatos beszámolómat nagy érdeklődéssel hallgatták a kollégák.

A kölcsönzés elektronikus úton történik, az esetleges késedelmi díj 0,5 Lei/ nap, azonban ennek összege nem haladhatja meg a könyv forgalmi értékének felét.

A BOU egyelőre nem rendelkezik wifi hálózattal. A könyvtárat látogatók a magukkal hozott laptopjaikat csatlakoztathatják a könyvtár kiépített vezetékes hálózatára, így nem csak az egyes szinteken elhelyezett 15-15 számítógépet használhatják. A könyvtárban 1 informatikus munkatárs dolgozik. Ő tartja a kapcsolatot azokkal is, akik az előfizetett adatbázisokat el szeretnék érni. Valamennyi munkatárs számára biztosított számítógép.

A BOU honlapja csak román nyelven érhető el. Itt találhatóak azok a fontos dokumentumok, amelyek a könyvtár működésére és szolgáltatásaira vonatkoznak:

- SZMSZ (Regulament de organizare functionare si administrare BOU)
- A 334/ 31.05.2002-es Könyvtári törvény
- A román könyvtárosokra vonatkozó Etikai kódex
- A BOU állományát érintő ajándékokra és az adományokra vonatkozó szabályzat
- A könyvtárközi kölcsönzésre vonatkozó szabályzat

A könyvtár igazgatója évente kétszer Könyvtári Hírlevelet szerkeszt és azokat a honlapon közzéteszi. Ezek a BOU által szervezett, vagy annak aulájában, illetve különtermében lezajlott programokon kívül a működésére, statisztikai adataira vonatkozó információkat tartalmazzák. Jelenleg a 2015. évre vonatkozó hírlevelek találhatóak a honlapon!

Nagyváradon egy állami és négy egyházi vagy magán egyetem működik. A partneri kapcsolatok kialakítása most van folyamatban. (A munkatársakkal beszélgetve elmondható, hogy egyelőre nem nagyon ismerik a többi könyvtár szolgáltatásait.) Ottjártamkor Florica Ujoc igazgató asszony jóvoltából részt vehettem az Emanuel Egyetem könyvtárával kapcsolatos együttműködési szerződés aláírásán, meglátogathattam a Partium Keresztény Egyetem, az Ady Líceum könyvtárait, valamint a Megyei Könyvtárat.

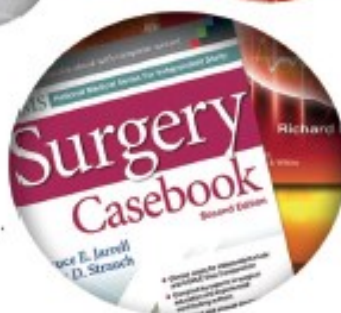
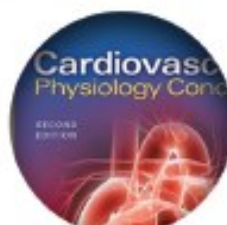
Szeretném megköszönni

- Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnesnek a PTE ETKK főigazgatójának a lehetőséget, hogy az ERASMUS+ támogatásával eljuthattam a Nagyváradai Egyetemi Könyvtárba,
- Florica Ujoc igazgató asszonynak az irányomban tanúsított segítségét, kedvességét,
- Rozalia Bartanak, hogy bármilyen problémával fordulhattam hozzá a látogatásom idején.

www.prospeto.hu

- ✓ A **legnagyobb választékú szakkönyvárúház** és a vezető külföldi könyves könyvtárellátó Magyarországon.
- ✓ Gyakorlatilag az **összes angol és német nyelvű szakkönyv** megtalálható webes áruházában.
- ✓ **Gyors beszerzés, remek árak**, kedves ügyfélszolgálat. Ingyenes a szállítás* irodánkig.

**Angol, amerikai, német és francia könyvek esetében.*

Külföldi
könyvek
kívánságra

WWW.PROSPERO.HU

Nem csak orvosi könyvtárosoknak: Az EAHIL 2017. évi konferenciája

Karácsony Gyöngyi

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

E-mail: gyk@lib.unideb.hu

Absztrakt

Az EAHIL működésének több mint három évtizede alatt az európai orvosi-egészségügyi könyvtárosok ezreivel ismertette meg a szakmai ismeretek és a tapasztalatcsere, az emberi értékek és a kapcsolati háló erejét. A titok az éves konferenciák megkérdőjelezhetetlen szakmai színvonalán, varázslatos helyszínein és kulturális programjain túl a nyitottságban, elfogadásban keresendő. 2017-ben a dublini szervezők – a hagyományoknak megfelelően – egész évre ellátták a résztvevőket a legfrissebb szakmai információkkal, stratégiai irányvonalakkal, megvalósítható tervekkel, inspirációval és a szakmai közösség támogató erejével.

Kulcsszavak

Európai Orvosi és Egészségügyi Könyvtárosok Szövetsége, konferenciák, egészségtudományi könyvtárak, orvosi könyvtárak, felsőoktatási könyvtárak, információhoz való hozzáférés, kompetenciák, workshop, tudás átadás

Not only for medical librarians: Congress of European Association for Health Information and Libraries, 2017

Abstract

During its history in the past three decades, EAHIL has introduced thousands of medical and health librarians in Europe to the power of a professional knowledge base, of the exchange of ideas, and of partnership and networking. The secret of the yearly conferences and workshops is passed from EAHIL Board to EAHIL Board. We can only find the highest standards, professional expertise, charming venues, amusing social programs here. The organisers of the Dublin Workshop in 2017 supplied us with the most up-to-date professional news and developments, with strategic vision, hands-on experience, inspiration and the force of the community that meets every year somewhere in Europe.

Keywords

EAHIL, conferences, libraries-health care, libraries-health science, libraries-academic, access to information, competencies, workshop, knowledge translation

Bevezetés

Az Európai Orvosi és Egészségügyi Könyvtárosok Szövetsége (EAHIL) az orvos-egészségügyi területen dolgozó, oktatást, kutatást és az egészségügyi ellátást támogató könyvtárosokat egyesítő szervezet. Célja a több, mint 64 országból származó 1700 tag szakmai fejlődésének, együttműködésének, tapasztalatcseréjének elősegítése éves konferencia vagy workshop, negyedévente megjelenő folyóirat és a közösségi média segítségével (<http://eahil.eu/>).

2017-ben az EAHIL az ICML (International Congress of Medical Librarianship) szervezettel partnerségben szervezett konferenciát, tehát az esemény messze túlmutatott a kontinens határain: fokozott érdeklődés és jelenlét övezte a tengerentúlról, elsősorban az USA-ból, Ausztráliából és Afrikából. Az eseményen az EAHIL Council magyarországi képviselőjeként részt vettem a Tanácsülésen (EAHIL Council), valamint a konferencia előadásait értékelő munkacsoport tevékenységében.

A konferencia munkacíme és mottója a sokféleségre, változatosságra, az együttműködésre, fejlődésre és inspirációra épít: Diversity in Practice: Integrating, Inspiring, and Innovative.

Az eseményen valóban dominált a sokszínűség: 83 előadás hangzott el és 66 poszttert tekinthettünk meg, rendkívül szerteágazó szekciókban: Oktatás és tanulás; Technológia; Kutatás és bizonyítékokon alapuló könyvtárosság; Vezetés és menedzsment; Integráció.

Számos előadás témájaként bukkant fel a digitális írástudás új oktatási módszereinek bevezetése, a kísérletek, eredmények ismertetése. Kiemelt téma volt a tudásmenedzsment, a könyvtárosok kompetencia-fejlesztése, a változásmenedzsment, valamint az új típusú felhasználói terek (makerspace).

A legjobb munkák

A konferencián hagyományosan díjazzák a legjobb előadást és a legjobb poszttert.

2017-ben a legjobb előadás díját a Stanford Egyetem orvosi könyvtárának munkatársai érdemelték ki, akik az orvostanhallgatók információs írástudás-oktatásának új módszerét ismertették[1]. Az Egyesült Államokban az orvosképző helyek akkreditációja során egyre inkább a kompetencia alapú képzést helyezik előtérbe. A kezdő rezidensek számára elvárás a megfelelő információs írástudással támogatott bizonyítékokon alapuló gyakorlat: klinikai kérdések megfogalmazása, információhiány azonosítása, a megfelelő információforrások feltérképezése és használata, az eredmények értékelése, szintézise és alkalmazása. A Lane Medical Library munkatársai felismerték, hogy ezekre az elvárásokra csakis új módszerekkel lehetséges a hallgatók felkészítése az orvosi tanulmányaik alatt – ezért kitágították a tantermi kereteket: interaktív, játékalapú módszereket vezettek be. Az első éves orvostanhallgatók számára hirdetett háromalkalmas kurzuson csoportmunkán alapuló bingó, kalandkereső és szerepjáték elemeket építettek a tanrendbe. A csapatoknak többször is alkalmuk nyílt powerpoint prezentációval bemutatni eredményeiket. A kísérlet eredményeképpen a kurzusok élvezetessé váltak a hallgatók számára, a kompetenciák várhatóan hatékonyabban épülnek be az ismereteikbe – és mindenképpen pozitív könyvtárképet sikerült kialakítani.

A konferencia poszter-versenyét egy olasz-francia szerzői gárda nyerte, akik a kutatásokban egyre jelentősebb szerepet játszó biológiai adatforrások folyóiratcikkekben történő idézésének útmutatóját prezentálták[2]. A poszter, valamint egy korábbi folyóiratcikk definíciója szerint bioadatforrásoknak (bioresources) nevezzük a biológiai mintákat és azokhoz kapcsolt adatokat, a biobankokat, a repozitóriumokat, a regisztereket, valamint egyéb, biomolekuláris és

bioinformatikai kutatási eszközöket. A szerzők megkockáztatják a „biokönyvtár” elnevezést ezekre a forrásokra, mivel mind az adatelérést, mind az archiválást biztosítják. Szabványok, szabályok hiányában a szerzők rendkívül változatosan utalnak a biokönyvtárak tartalmára a tudományos publikációkban. Ez a jelenlegi gyakorlat az indexelő rendszerek számára nem teszi lehetővé az idézés visszakövetését, így nem lehetséges az adatforrás használatának értékelése; valamint a forrás megosztása a tudományos közösséggel. A problémát felismerve, a Bioresource Research Impact Factor (BRIF) folyóirat szerkesztői elkészítették a CoBRA nevű útmutatót (Citation of BioResources in journal Articles). A szerzők a könyvtáros-társadalom segítségét kérik az ajánlás megismertetésében, népszerűsítésében.

Aktualitások a könyvtáros szakmáról

A 2017-es EAHIL konferencia programjaiban lépten-nyomon felbukkant a könyvtárosok képzése, továbbképzése, a szakmai és vezetői utánpótlás témaköre.

A Fülöp-szigeteken a könyvtárosok vizsgához kötött licenc birtokában gyakorolhatják hivatásukat. A licenc egy 2016-os törvény értelmében hároméves továbbképzési ciklusokban, 45 kredit megszerzésével megújítandó. Nem ismeretlen ugyan számukra az előírás teljesítéséhez szükséges finanszírozás hiánya, mégis elsődlegesen azt hangsúlyozzák, hogy a könyvtárosok számára létkérdés szakmai ismereteik, technikai tudásuk, személyi és szakmai kompetenciáik folyamatos fejlesztése, akár a rendelkezésre álló iskolarendszerű képzés, akkreditált kurzusok vagy a szintén elfogadott önképzés során.

Akár hazánkban, a világ számos országában is aggódva figyelik a könyvtáros szakma és a könyvtáros utánpótlás jövőjét. Az EAHIL néhány éve beemelte kiemelt témakörei közé a könyvtár vezetői utánpótlásának kérdését is. Dublinban egy kilencfős interaktív workshop keretében vették sorra a résztvevők által reprezentált skandináv államok, Franciaország, Olaszország, az Egyesült Királyság és Kanada gyakorlatát. Valamennyi közreműködő egyetértett abban, hogy a könyvtárigazgatóknak napjainkban számos kihívást kell sikerrel kezelniük, miközben a könyvtári területen hagyományosnak messziről sem nevezhető kompetenciákat szükséges elsajátítaniuk. A gyorsuló változások kezelése, az információs fejlődéssel lépést tartó fejlődés és innováció tengerében a jelen és jövő vezetőinek támogatásra van szükségük abban, hogy megértsék a szervezetet és környezetét, tisztában legyenek a kihívások természetével, megoldási stratégiákkal, melyeket képesek saját személyiségüknek megfelelően alkalmazni.

Új és izgalmas

Az előadásokat számos workshop kísérte. Én egy, a workshopok módszertanát bemutató workshopon (Workshop on Workshops, WoW) vettem részt, ahol az interaktív foglalkozások tartalmi és formai elemeit, sikerkritériumait elemeztük és gyakoroltuk. A tanultakat hazatérésem után szinte azonnal kipróbáltam a gyakorlatban, a HUNOR (Hungarian Open Repositories) munkacsoport találkozáján. Egyet kell értenem a dublini workshop moderátoraival abban, hogy a sok felkészülésért bőségesen kárpótol a kollektív tudás felszínre kerülése, az intenzív ismeretszere.

A helyszín és a házigazdák

Dublin az irodalmi génuszok, a színes ajtók, a Guinness és az elbűvölő emberek városa. A konferencia helyi szervezőbizottságának elnökéről nagyon hamar kiderült, hogy heteket töltött az OSZK-ban néhány évvel ezelőtt, és természetesen nem maradhatott ki a programból az ír tánc sem.

A konferencia helyszínéül szolgáló dublini vár egy időben nyújtja a történelmi méltóság és a modern nyitottság benyomását a látogatónak. A konferencia után a Trinity College Dublin könyvtárát, a Berkeley Library-t látogattuk meg, ahol az elmúlt 50 év három különböző évtizedében és három stílusban épült könyvtár/ak funkcióin kívül a DEENK-hez hasonló egyetemi és nemzeti könyvtári szolgáltatásokkal is megismerkedtem.

További információkat, inspirációkat, szakmai és emberi kapcsolatokat a 2018. július 9-13. megrendezésre kerülő konferencián szerezhethetünk, Cardiffban (Inspiring, Involving, Informing). A konferenciát széles tartalmi spektruma, magas szakmai-szervezési színvonala miatt nem csak orvosi könyvtárakban dolgozó kollégáknak ajánlom.

Irodalomjegyzék

- [1] Nicole Capdarest-Arest, Jamie M. Gray and Henry C. Lee: Incorporating game-based learning into medical student evidence-based practice education = J EAHIL 13, 2017, 3, 4-8. (<http://eahil.eu/wp-content/uploads/2016/05/journal-3-2017-web.pdf>)
- [2] F. Napolitani, E. Bravo, A. Cambon-Thomsen, L. Mabile, A. M. Rossi, P. De Castro: Implementation of CoBRA guideline: promoting interdisciplinary cooperation = J EAHIL 13, 2017, 3, 8-11. (<http://eahil.eu/wp-content/uploads/2016/05/journal-3-2017-web.pdf>)

Fotó: <http://eahil2017.net/>

Információs műveltség az addiktológiában

Hajnal Ward Judit¹ – William Bejarano²

¹Rutgers Egyetem, USA, Rutgers Egyetemi Könyvtár, ²Rutgers Egyetem, USA,

Kommunikációs és Információtudományi Kar

E-mail: judit.ward@rutgers.edu

Absztrakt

A tanulmány az információs műveltség legújabb amerikai irányvonalainak értelmezési lehetőségeit vizsgálja az addiktológia és az orvostudomány területén. Az élethosszig tartó tanulás egyik fő feltételként ismeretes információs műveltség az egyén sok részterületet magában foglaló, összetett kompetenciája, amely az egészségügyben is nélkülözhetetlen. A könyvtárosok szakmai eszköztára tartalmazza mindazon készségeket, amelyek hozzáadott értéket jelenthetnek az információ szervezésében és disszeminációjában. Az információs műveltség összetevőit jól értelmező könyvtáros sokat lendíthet a kutatás és gyógyítás színvonalán, sőt hozzájárulhat ahhoz, hogy a kutatási eredmények a mindennapokra lefordítva jó gyakorlatként terjedjenek el.

Tárgyszavak

információs műveltség, kompetencia, élethosszig tartó tanulás, addiktológia

Information literacy in addiction science

Abstract

Based on the invited talk at the 2017 conference of the Hungarian Medical Library Association, this paper reviews the potential interpretation of the latest ACRL guidelines in Information Literacy (IL) as translated to addiction science. One of the major components of life-long learning, Information Literacy encompasses the individual's complex and diverse competencies of many areas, also indispensable in healthcare. The librarian's toolkit already comprises all the skills that can add value to organizing and disseminating information. A librarian with a thorough understanding of IL has the chance to make a difference by raising the standards in research and treatment and by contributing to best practices of translating science to everyday practice.

Keywords

Information Literacy, competencies, life-long learning, addiction science

Bevezetés

Az információs műveltség (information literacy, IL), a XXI. században az alapműveltség szerves része, olyan összetett egyéni kompetencia, amely számos területre kiterjed, beleértve a hétköznapi gyakorlatot is. Az információs műveltség fogalmának alakulása során keletkezett számos meghatározás és értelmezés megegyezik abban, hogy a korszerű információs műveltséggel rendelkező egyén felkészült az élethosszig tartó tanulásra.

Akarva-akaratlanul, az orvosi könyvtárosok óriási szerepet vállalnak az információs műveltség fogalmának és tartalmának meghonosításában a hazai tudományos életben és a köznap gondolkodásban. Mindennapi munkájuk során felkészültek olyan szolgáltatások biztosítására, amelyek az egészségügyi ellátást nyújtók és az ellátásban részesülők számára hozzáadott értéket jelenthetnek: ismerik és felismerik az információ értékét, tudatában vannak az információ szervezésének elveivel és gyakorlatával, elsajátították az információ keresési technikáit, tiszteletben tartják a folyamat szerepét a gyors eredmények helyett, de nem riadnak vissza a tudományos kommunikáció legújabb formáival való kísérletezésétől sem. Az információs műveltség nemcsak az oktatásban, hanem az egészségügyben is nélkülözhetetlen. Ha figyelembe vesszük a közösségi média és általában az Internet szerepét napjaink betegtájékoztatásában – és a digitális megosztottság korában –, akkor abban is egyet érthetünk, hogy itt talán még nagyobb szükség van rá.

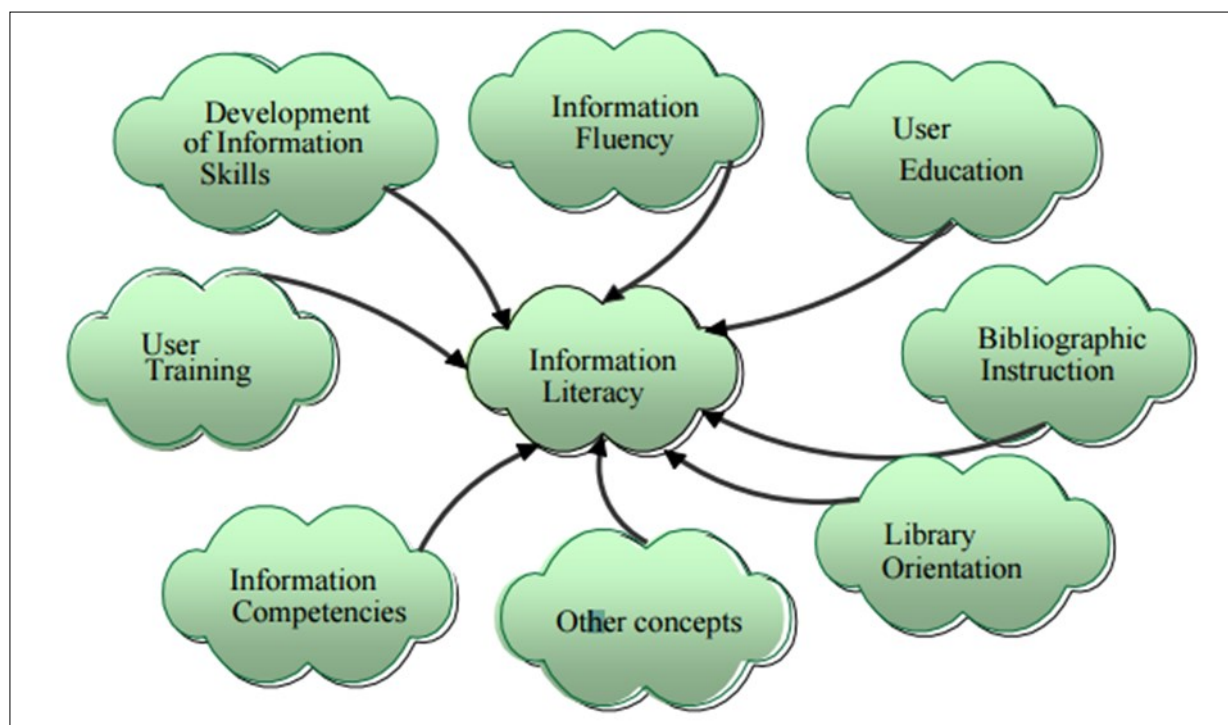
Az információs műveltség fogalma

Az információs műveltség mint szakkifejezés a pedagógiai és a könyvtártudományi szakirodalomból származik, és első megjelenése 1974-re tehető és Paul G. Zurkowski nevéhez fűződik.[1, 2] Az angol information literacy a magyar nyelvben többféle fordításban is szerepelt az évek során: információs írástudás, információs jártasság, információs készség, információs kompetencia, információs kultúra, információs műveltség. A sokféle fordítás és értelmezés a fogalom fejlődéstörténetének[2] szerves része. Megjegyzendő, hogy az angol information literacy és a computer literacy két, egymástól elválaszthatatlan, egymást kiegészítő területet fed le, az elsősorban információs tartalmak kezelésének problémakörével és módszereivel foglalkozó információs műveltség fogalma többet takar az információs eszközök technikai kezelésére vonatkozó szakértelemnél.

Az Amerikai Könyvtári Szövetség 1989-es meghatározása szerint

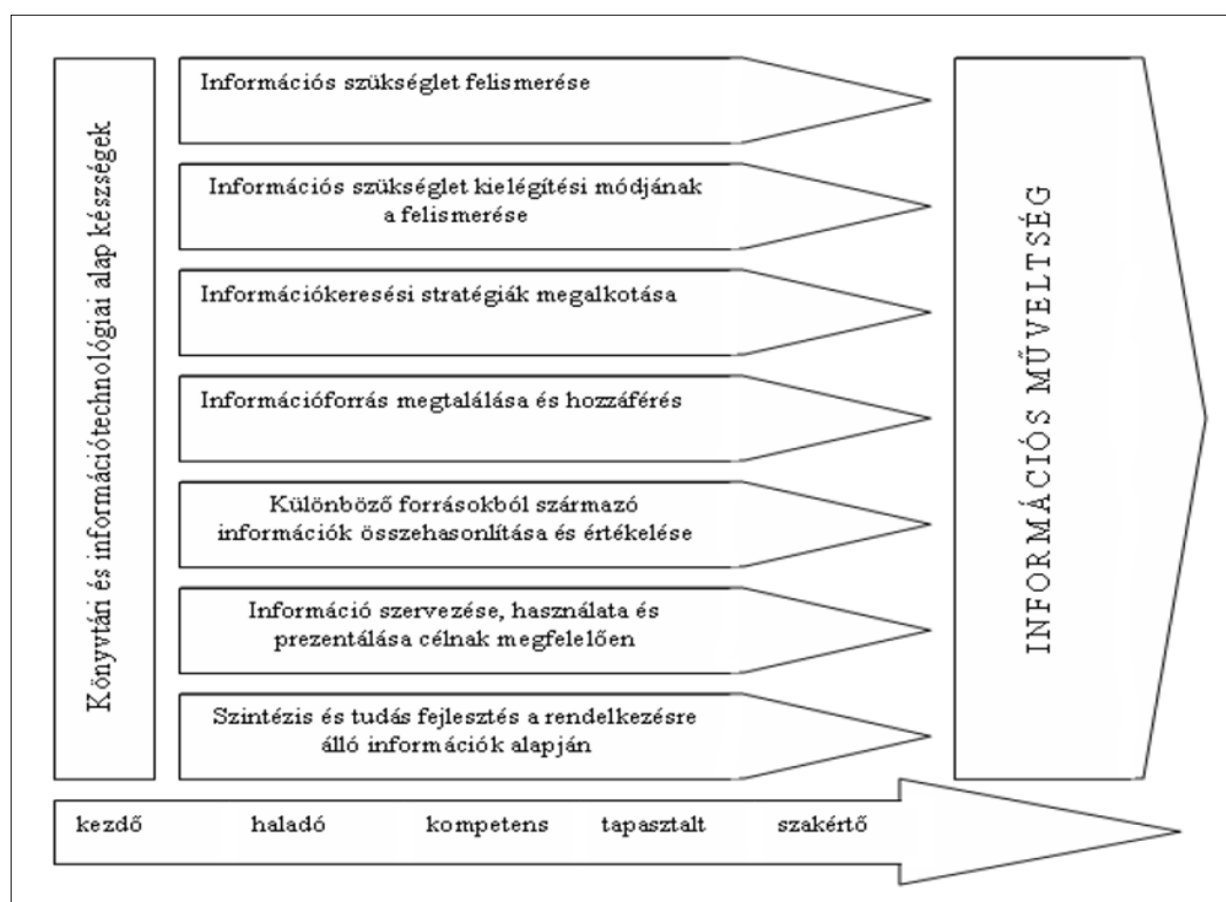
az információs műveltséggel rendelkező egyén az, aki megtanult tanulni. Tudja, hogyan kell tanulni, mert tudja, hogyan szerveződik a tudás, hogy kell az információt megtalálni, és hogy kell az információt oly módon használni, hogy mások is tanuljanak belőle. Az információs műveltséggel rendelkező készen áll az élethosszig tartó tanulásra, mert mindig meg tudja találni azt az információt, ami az adott feladathoz vagy döntéshez szükséges.[3]

A könyvtárosok nemzetközi szervezete, az IFLA útmutatója az élethosszig tartó tanulás célját szolgáló információs műveltség elemeit sokkal tágabban értelmezi.[4] Az egyes kompetenciák és készségek fejlesztése mellett ide sorolnak olyan hagyományosan könyvtári feladatokat is, mint a használók orientációja, oktatása és képzése.

1. ábra IFLA Guidelines on the Information Literacy for Lifelong Learning

Az Egyesült Királyság SCONUL az információs műveltséget hét pillérre építi.[5, 6]

2. ábra Az információs műveltség hét pillére[7]

Egy közelmúltban magyar nyelven kiadott, az információs műveltség terén alapműnek számító kötet[1] a következő elemeket sorolja fel:

1. Az információs igények pontos meghatározása;
2. A szükséges információk hatékony és eredményes megszerzése;
3. Az információk és az információs források kritikus értékelése;
4. A kiválasztott információk beépítése a már meglévő tudásba;
5. Az információk hatékony alkalmazása a meghatározott célok érdekében;
6. Az információhasználat szociokulturális, gazdasági és jogi környezetének ismerete, jogszerű, valamint etikus információgyűjtés és -használat.

Az információs műveltség legújabb megközelítésében az Amerikai Könyvtári Szövetség újragondolt értelmezése nem készségekről, hanem keretekről (frames) beszél.[8] A hat keret angol nyelven:

1. Authority is Constructed and Contextual
2. Information Creation as a Process
3. Information Has Value
4. Research as Inquiry
5. Scholarship as Conversation
6. Searching as Strategic Exploration

Megjegyzendő, hogy a hat keret nem fontossági sorrendben szerepel, hanem egyszerűen ábécé szerint. Alkotói ezzel is kívánják hangsúlyozni, hogy a keretek közti határok sokszor egybemosódnak, valamint nincs hierarchikus rend közöttük.

A hat keret legjobban gyakorlati példákon keresztül közelíthető meg. A következőkben az egészségtudományhoz is tartozó addiktológia szakterületén kívánjuk ezt illusztrálni.

CICAS: Információs műveltség az addiktológiában

Az ACRL hat kerete adta a kiindulópontot az addiktológiai információs műveltség értelmezéséhez Critical Information Competencies in Addiction Science néven.[9] A CICAS mozaikszó az apai ágon magyar származású Elvin Morton Jellineknek állít emléket, aki Alcohol, cats and people címmel megelőzte korát nemcsak az addiktológiában, hanem abban is, hogy jóval az Internet megjelenése előtt felfedezte a macskák népszerűsítő hatását.[10]

A hat keretet saját közegünkben értelmezve a múlt évben módosítottuk a Rutgers Egyetem Alkoholtudományi Központjának információtudományi stratégiáját. Az átalakítás elsősorban a szemléletváltást és annak gyakorlati következményeit jelentette mind a hétköznapi könyvtári munkában (tájékoztatás, bibliográfiai és információs műveltség oktatás), mind a feladainkhoz tartozó egyéb területeken (honlapszerkesztés, az intézetben kiadott Journal of Studies on Alcohol and Drugs tudományos folyóirat könyvtári háttértámogatása és az intézeti oktatóprogramokban való részvétel). A gyakorlat igazolta első megérzéseinket, miszerint a hat keret valóban csupán keret, amelyek tartalommal való megtöltése az adott helyzetet jól ismerő, szituációs tudatossággal rendelkező könyvtárosok feladata.

A szakértelemre vonatkozó első keret szerint az autoritás, vagyis a témában való szakértelem konstruált és kontextus-függő. Az addiktológia területe kiváló példát nyújt ennek értelmezésére, hiszen a szakértelem az addiktológiában meglehetősen összetett, lévén multi- és

transzdiszciplináris tudományról van szó. Az idetartozó tudományágak közé sorolható az orvosbiológia és egészségtudomány, szociológia és szociális munka, pszichológia és pszichiátria, a jog és a politológia egy sor más társadalom- és természettudományi szakterület mellett. De idesorolhatjuk az információtudományt is. Ezzel mindössze azt kívánjuk jelezni, hogy a szakértelem az addiktológiában nem állandó és merev fogalom. A szakértelem meghatározása attól függ, hogy ki és milyen összefüggésben beszél egy témáról. Egy adott szaktudományban szerzett PhD korántsem garantál elmélyült tudást az addiktológia egy másik területén, viszont az addiktológiai szaktanácsadó hitelét nagyban növeli, hogy maga is szenvedélybetegségből felépült sorstárs.

Az információs műveltség-modul beépítése az egyetemi tanmenetbe bevált módszer, amit gyakran használnak a Rutgers Egyetemen, elsősorban a diákok íráskészségét fejlesztő tantárgy tanmenetbe beépítve. A minden hallgató számára kötelező kurzusokon egy foglalkozást könyvtáros vagy erre a célra felkészített könyvtárszakos hallgató tart, ahol a diákok a könyvtárhasználat alapjai mellett a kutatómódszertan könyvtárt is érintő kérdéseivel találkoznak. Megtanulnak lekérdezni, keresési stratégiákat építeni, és ami a legfontosabb, eligazodni az információforrások tengerében. Nyilvánvaló, hogy itt már a második és a negyedik keret is jelentős szerepet kap.

Az Alkoholtudományi Intézet speciális kurzusaira gyakran meghívást kap a könyvtáros, legyen a tantárgy szociális munka, addiktológiai tanácsadó képzés vagy a híres nyári egyetem. Az addiktológiai szakképzésben szerzett tapasztalataink szerint egy 45-60 perces, elsősorban gyakorlati kérdéseket érintő foglalkozás elegendő arra, hogy a figyelmet a problémákra irányítsa. Hosszabb, egésznapos továbbképzéseink komoly eredményeket hoztak a visszajelzések szerint.

A foglalkozások nyitányaként, az első keret szemléltetésére, megkértük a diákokat, hogy az Interneten rólunk található információk és adatok alapján állapítsák meg, hogy szakértőnek számíthatunk-e a kurzus célkitűzéseinek megvalósításához, vagyis a diákok lényegében lekádereztek az oktatókat – nyilvánosan. Egy másik népszerű feladat a honlapok szakmai hitelét vizsgálta az angol mozaikszó alapján CRAAP-tesztnek nevezett módszer segítségével. A következő kérdésekre keresték a hallgatók a választ előre kiválasztott weboldalak vonatkozásában:

Currency: Naprakész az információ? Működnek a linkek?

Relevance: Releváns az információ az adott témához? Mindenre kiterjed?

Authority: Ki hozta létre? Létezik a Rólunk oldal?

Accuracy: Megfelel a tényeknek? Milyen forrásokra hivatkoznak?

Purpose: Mi a honlap végső célja? A tartalom objektív és elfogulatlan? Vannak reklámok?

Az orvostudományban és az addiktológiában különösen nehéz az áltudományos vagy valamely cég termékét, szolgáltatását nyíltan vagy rejtetten reklámozó forrásokat elkülöníteni.

Innen csak egy lépés az úgynevezett kamu-hírek elemzése és leleplezése, ami egyben átvezet a következő kerethez, ami az információ létrehozását mint folyamatot szemléli. Az információforrásnak álcázott reklámok és az álhírek közös vonásai között nemcsak a cél, hanem a keletkezés folyamata is megegyezik. Példaként szoktuk használni a magazinok, bulvárlapok és a közösségi média egyéb, addiktológiai témájú közleményeit is. Összevetve ezeket a tudományos folyóiratok közlési gyakorlatával, a különbség az információs írástudás területén kezdőnek számító hallgatóknak is szembe tűnő. A szigorú bírálatoknak és a szerkesztők árgus szemének kitett szövegek minősége tartalmilag és formailag is lényegesen színvonalasabb.

Ugyanez a keret segíthet az eligazodásban a parazita kiadók és folyóiratok labirintusában, miután Jeffrey Beall listája 2017 januárjában megszűnt. A borsos közlési díjat felszámoló, de tisztességes szakmai szerkesztőséget és szerkesztői munkát nélkülöző lapok a cikk leadásától számított néhány napon belül közlik a lektorálatlan, tartalmilag-szakmailag ellenőrizetlen szövegeket, felhívítva ezáltal a komoly szaktudományt.

Mindezek oka anyagi természetű, ezek a folyóiratok kizárólag a bevételre vágynak, és nem a tudományt szolgálják. Ez a harmadik kerethez vezet, amely szerint az információnak értéke van. Az Internet korában az információ rengetegféle módon használható és kihasználható, és ennek megfelelően értéke számos tényezőtől függ. A folyóiratok példájánál maradva, a skála egyik végén találhatók az Open Access kiadványok, közöttük sok a rangos és fontos lap is, míg a másik végén a szinte megfizethetetlen folyóiratok és adatbázisok. A komoly Open Access folyóiratok mögött általában egy szakmai szervezet vagy csoport áll, vagyis valaki megfizeti a felhasználó helyett a kiadással járó költségeket. A méregdrága adatbázisok előállítási folyamata is rendkívül költséges, viszont a tartalmakat a felhasználó igényeinek megfelelően bocsájtják rendelkezésre: magas színvonalú, szakmailag lektorált, szerkesztők által gondozott szövegek, amelyeket a maximális megtalálhatóság és elérhetőség szempontjainak és a technika legújabb lehetőségeinek figyelembevételével indexeltek és rendeztek. Mindez pénzbe kerül, sok pénzbe.

Az előfizetési és Open Access modell mellett egy másik lehetőség a Google-modell, amely szerint nem a felhasználó, hanem a reklámozó fizet. Minél többet klikkel a felhasználó és minél több új oldalt nyit meg, annál több pénz kerül a reklámozó számlájára. Az addiktológiában vitatott az ilyen fajta, gyakran érdeklentétekbe is ütköző gyakorlat. Az a fontos, hogy az új lehetőségekről értesüljön a szenvedélybeteg, ugyanakkor mivel a minőség nem a fő szempont az ilyen tartalmak esetében, az információ-szolgáltatás meglehetősen esetleges módon történik.

A negyedik keret értelmezéséhez a könyvtáros egyszerűen útbaigazítja a felhasználót a keresési-lekérdezési folyamat minél hatékonyabb végrehajtásához. Ehhez akár egy foglalkozás is elegendő lehet. A kutatás mint folyamat áttekintése lehet az első lépés. Az angol *searching* és *researching*, vagyis a keresés és tudományos kutatás közti különbség meghatározása is jó kiindulópont. Tapasztalataink szerint érdemes az információ szervezésének módjairól is beszélni egy-egy szakmába vágó adatbázis példáján, mint esetünkben a PsycInfo vagy a Medline. Ezt követheti a hozzáférés és elérhetőség változatainak gyakorlati bemutatása, ami esetünkben a célközönségtől függött. Más jogokkal rendelkeznek az egyetemi hallgatók és a nagyközönség köreiből kikerülő, gyakori könyvtárlátogatók és addiktológiai szakemberek. Vagyis, minden egyes IL gyorstalpalónkat az adott résztvevők igényeinek megfelelően szabtuk testre. A gyakorlatok lényegében megegyeztek: keresőszavak és szinonimák gyűjtése egy adott koncepció értelmezéséhez és az adatbázisok természetének és lekérdezési trükkjeinek bemutatása valamely adatbázis alapján, beleértve az esetlegesen új fogalmak magyarázatát, mint a thesaurus, vagy a különféle egyéb keresési stratégiákat, mint például a lábjegyzet-vadászat. A foglalkozás végére mindenki számára világos, hogy mind az információ létrehozása, mind pedig az információ keresése is folyamat.

Mindeközben számos alkalom nyílik annak szemléltetésére is, hogy a tudomány lényegében nem más, mint párbeszéd, méghozzá soha véget nem érő módon. A tudományos kutatás minden esetben a korábbi próbálkozásokra, eredményekre és kudarcokra épül. A kutatás végtermékét mindig ennek összefüggésében szemlélik a tudományos élet résztvevői, legyenek azok tudósok, szerzők, bírálók vagy szerkesztők. A tudás nem légtüres térben keletkezik és létezik, hanem előzményekre épül

és terv szerint, lehetőséget nyújt a következő generációknak a tovább folytatásra. Intézetünk, mint a világ első addiktológiai tanszéke, természetesen épít ezekre a hagyományokra.

A hatodik keret ugyancsak gyakorlati módon szemléltethető. A kutatáshoz igazított keresési-lekérdezési stratégiát érdemes az adott témának megfelelően előre megtervezni. A multidiszciplináris addiktológia esetében gyakran nem egyszerű a kutatás határainak és a célnak legjobban megfelelő módszereknek a pontos definiálása, azonban kiindulópontként szükséges egy hozzávetőleges körülírás. Az adatbázis vagy egyéb információs források megválasztása és az adott területen használatos terminológia ismerete az első lépés, amit követhet, azután a potenciális szinonímák feltérképezése az egyes adatbázisokon belül. Az első stratégia azután könnyen módosítható, hiszen gyakori, hogy az adatbázisokban találtak eredménye akár új irányt is adhat a kutatásnak. A hatodik keret tartalommal való megtöltése talán a leginkább időigényes, különösen, ha a könyvtáros élesben, valódi információs igényekkel dolgozik. Ez gyakran csak kis csoportban, illetve egyéni konzultáció formájában valósult meg leghatékonyabban tapasztalataink szerint.

Zárszóként

Az információs műveltség jelentőségének megértése, az információs műveltség megszerzésének, fejlesztésének és terjesztésének folyamata hozzáadott értéket jelenthet mind az egyén, mind a társadalom számára. A könnyen és gyorsan előállítható információ – gyakran nem hátsó szándék nélkül – nagyban nehezíti a tartalom értékelését szinte bármilyen témában. Az egészségtudományi információ jellegénél fogva kényesebb szinte bármilyen másik területnél. Elég csak az információs igény hátterét (például súlyos saját vagy családi betegség, beleértve a szenvedélybetegségeket is) vagy az információ megosztásának szándékát (gyógyszer- és egyéb reklám) említeni. Mint ahogyan a szívbetegség esetén kardiológustól várja a segítséget az ember, az információs műveltség nem megfelelő szintjének vagy esetlegesen hiányzó elemeinek felismerése esetén a tünetek orvoslására a könyvtáros szakember a legjobb recept.

Az információs műveltség legújabb amerikai irányvonalait az addiktológia és az orvostudomány kontextusában értelmező tanulmányunk a könyvtár egy újabb fontos szerepére irányítja a figyelmet. A könyvtáros szakemberek, akik otthonosan mozognak az információ szervezésében és disszeminációjában, nemcsak az információ értékének felbecsülésére képesek, hanem arra is, hogy mindezt a könyvtárhasználókkal megismertessék. Az információs műveltség elemei nem légtüres térben léteznek, hanem saját szakterületünk információs igényeinek, információ-keresési szokásainak és mindennapos gyakorlatának ismeretében értékes tartalommal megtölthető keretet nyújtanak a kutatás és gyógyítás színvonalának emeléséhez. A szakkönyvtáros napi szinten ismeri a használók információs igényeit és információs műveltségük esetleges hiányosságait, és saját készségeit naprakészen tartva helyzeti előnnyel rendelkezik ezen a területen.

Az élethosszig tartó tanulás soha nem volt annyira fontos, mint napjainkban, amikor a munkavállalók nem élethosszig tartó állásokat töltenek be, hanem munkában töltött éveik során többször is pályát módosítanak. A technika fejlődése, a munkaerő elvándorlása, a munkakörü leírások megváltozása az egészségügyet sem hagyja érintetlenül. Ebben a közegben az egyik állandó, bárhol hasznosítható készség az információs műveltség. A keretek megértése és tartalommal való megtöltése maga is az élethosszig tartó tanulás része, amelyben a hangsúly a folyamatra és az értelmezésre helyeződik.

Források

- [1] Sipos AM, Varga K, Egervári D. Net! Mindenekfelett? Kompetenciák a digitális univerzumban. PTE FEEK Könyvtár- és Információtudományi Intézet; 2015
- [2] Koltay T. Információs műveltség: adalékok egy sokarcú fogalom fejlődéstörténetéhez. Könyv és Nevelés, 2011; 12(2): 70–76.
- [3] American Library Association Presidential Committee on Information Literacy, Washington, D.C.: 1989. január 10.
- [4] IFLA Guidelines on the Information Literacy for Lifelong Learning; 2015. [Internet] <https://www.ifla.org/publications/guidelines-on-information-literacy-for-lifelong-learning>
- [5] The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy; 1999- 2016. [Internet] <https://www.sconul.ac.uk/tags/7-pillars>
- [6] SCONUL (2011). The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: core model for higher education. SCONUL Working Group on Information Literacy, April 2011. [Internet] <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf>
- [7] Kiss DS. A felsőoktatási könyvtár szolgáltatásainak vizsgálata a nyugat-magyarországi egyetem központi könyvtárának példáján (Doktori (PhD) értekezés); 2015.
- [8] Association of College and Research Libraries. Framework for Information Literacy for Higher Education; 2016. január 11. [Internet] <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>
- [9] Bejarano W, Ward JH. CICAS: Toward a critical framework of information literacy in Addiction Science. Substance Abuse and Library Information Studies, 3, 33-42. http://salis.org/salisjournal/vol3/33_Bejarano_2016.pdf
- [10] Jellinek EM. Alcohol, cats and people. New Haven: Yale Center of Alcohol Studies; 1948.

*Hajnal Ward Judit előadást tart a MOKSZ Egészség-Információ-Könyvtár 2017 konferenciáján
fotó: <https://lib.semmelweis.hu/index.php?app=content&id=702>*

Régi magyar orvosi könyvek a bibliofil Todoreshku Gyula gyűjteményében

Pogány György

ny. könyvtárigazgató

E-mail: bibliofil52@freemail.hu

Az orvostudományi szakirodalom nyelve a XVIII. század közepéig szinte kivétel nélkül a latin volt, korábban csak elvétve láttak napvilágot nemzeti nyelveken íródott orvostudományi munkák. Csúpnán a felvilágosodás századának második felében kezdtek nagyobb számban nem latinul, esetünkben magyarul is megjelenni tudományos igényű orvosi könyvek, a megelőző korszakban, vagyis a XVI-XVII. században kiadott magyar nyelvű orvosi vonatkozású, gyógyítással foglalkozó nyomtatványok ugyanis csak fenntartásokkal tekinthetők tudományos munkáknak. A kötetek vagy azért jelentek meg nemzeti nyelven, mert a szerző nem végzett magasabb iskolákat, nem egyetemen sajátította el a gyógyítást és nemcsak az orvostudományi ismeretei álltak gyenge alapokon, hanem latin tudása is meglehetősen hiányos volt, vagy pedig a szóba jöhető szerény számú olvasóközönség elsöprő többségének színvonalához alkalmazkodott az író és mai értelemben egészségügyi ismeretterjesztő munkát publikált. A magyar nyelven közreadott orvosi könyvek szerzői között csak elvétve találkozunk orvosokkal, nagyobb részük lelkész, tanár vagy gyógyítással foglalkozó személy, például borbélymester volt. Egyáltalán egyetemen tanult igazi orvosok alig voltak hazánkban a korban, Demkó Kálmán A magyar orvosi rend története című, 1894-ben kiadott munkájában mindössze száz orvostudományi munkát tud a XVI-XVII. században.[1]

Magyar nyelven az említett században, pontosabban a régi magyar könyvek hagyományosan 1711-ig terjedő határáig nem egészen húsz orvosi vonatkozású kötet jelent meg. Szükséges hangsúlyozni az „orvosi vonatkozás”-t, mert a kiadott könyvek egy része mai szemmel nézve inkább filozófiai, teológiai mű vagy általános botanikai munka, amelyben az ókori és a korabeli orvostudomány eredményei nehezen szétválaszthatóan keveredtek a megfigyelésen alapuló gyakorlati tudással, a népi tapasztalatokkal és persze a babonával, a különféle természetfeletti praktikákkal és a napjainkban igencsak bizarrnak tűnő gyógy módokkal. Ezt a szerény mennyiséget egészítette ki a korban virágzó kéziratos orvosi, gyógyászati irodalom, sőt még a kora újkorban mind intenzívebbé váló magánlevelezésben is az egyik állandó kérdéskör volt az ilyen-olyan nyavalyák megvitatása, gyógy módok és receptek küldése. Jó példa erre a „Szerelmes Orsikám...”: A Nádasdyak és Szegedi Kőrös Gáspár levelezése címmel 1988-ban kiadott kötet, melyben Nádasdy Tamás, hitvese, Kanizsay Orsolya és udvari orvosuk, Szegedi Kőrös Gáspár missilisei olvashatók. A kéziratos emlékekkel a továbbiakban nem foglalkozunk.

A régi magyar nyelvű orvosi vonatkozású kötetek szép számmal voltak jelen a bibliofil Todoreshku Gyula kollekciónak. A jeles gyűjtő a régi magyar könyveket kutatta fel és szerezte meg, bibliotékájában értelem szerűen Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár című bibliográfiájának időhatárába tartozó, vagyis 1711-ig megjelent orvosi nyomtatványok is megtalálhatók voltak. Természetesen nem tudta megvásárolni az összes szóba jöhető kiadványt, de gyűjteménye jól reprezentálja a régi hazai egészségügyi irodalmat. A közel tucatnyi nyomtatvány nem volt messze a bibliográfiai teljességtől, mindössze néhány magyar nyelvű orvosi vonatkozású könyv hiányzott a bibliotékájából.

A bibliofiliáról röviden

Kelecsényi Gábor, a magyar könyv múltjának kiemelkedő kutatója szellemes meghatározása szerint a könyvszerető ember, a Homo Bibliophilus a Homo Sapiens különleges alfaja.[2] A könyv egyike azon szellemi és fizikai entitásoknak, amelyek gyakorlatilag egész életünket, a kisgyermekkortól a késői aggkorig végigkísérik. Szinte mindannyian szert teszünk az évek során könyvekre, ezek a kötetek sokszor kisebb-nagyobb könyvgyűjteménnyé szerveződnek, vagyis jóformán valamennyien kapcsolatba kerülünk a gyűjtéssel. De bibliofillé, a Homo Bibliophilus alfaj tagjává csak kevesen válnak közülünk. A bibliofilt ugyanis különleges kapcsolat fűzi a könyvekhez. Nem pusztán a mű, a tartalom érdekli, hanem a szövegnek az a konkrét tárgyasult formája, amelyet könyvnek mondunk. Az, aki pusztán az információért olvassa, netán gyűjti a könyvet, még nem feltétlenül bibliofil. Hiszen a mű „üzenete” ugyanaz marad, ha jellegtelen olcsó füzetes kiadásban, netán szakadt, rongyos vagy ellenkezőleg: különleges kötésű dedikált példányban olvassuk, az alkotás esztétikai vagy tudományos értékét nem befolyásolja a kötet fizikai valósága. De dönthetünk úgy, hogy valamilyen szempontból különleges példányt próbálunk megszerezni, azt olvassuk, azt tanulmányozzuk és nemcsak a tartalomban, hanem a könyvtestben, a példányban is gyönyörködünk. Valahol ennél a pontnál indul el az a folyamat, amelynek végén valaki bibliofillé válik.

A bibliofil tehát az a személy, aki személyisége kiteljesítése céljából, nemes szenvedélytől vezérelve valamilyen szempontot (gyűjtőkör) előtérbe helyezve és a tartalom mellett a példány egyediségére is figyelve értőn és tudatosan gyűjti a könyveket. „Bibliophil non nascitur, sed fit”, vagyis a bibliofil nem születik, hanem lesz, kellő ismeretek és tudás megszerzése után. A bibliofília természetesen nem önálló szaktudomány, de aki bibliofil, igazi bibliofil akar lenni, annak sok mindenhez kell értenie a könyvek színes és izgalmas világában.[3]

A bibliofília kétségtelenül meglehetősen individuális tevékenység, mégis végeredményében szinte kivétel nélkül közösségi célokat szolgált, elsősorban persze a múltban. Vagyis a pompás magángyűjtemények többsége, legalábbis a régebbi korokban az idők során közkönyvtárba került és a nemzeti művelődés ma is meglévő fontos intézményévé vált.

A magyarországi bibliofiliának három nagy korszaka volt. Az első a humanizmus korában bontakozott ki, a XV. századi hazai bibliofilek legnagyobbikának Mátyás királyt tartja az utókor, könyvtára a korabeli Európában is párját ritkító különlegességeket tartalmazott. A Bibliotheca Corvinianával létrejött Magyarországon is az az uralkodói bibliotéka, amely szerencsésebb körülmények között alapja lehetett volna a majdan megszervezendő modern nemzeti könyvtárnak, ahogyan az az európai országok jó részében történt. Ennek létrehozása hazánkban a bibliofília következő nagy korszakára, a XVIII. századra és hazai királyi udvar, pontosabban uralkodói könyvtár hiányában egy áldozatkész főúrra maradt. A században alapított főúri és főpapi bibliotékák lettek alapjai ma is létező nagy közkönyvtáraink egy részének, ebből a szempontból legjelentősebb, ha nem is a legnagyobb állományú gróf Széchényi Ferenc gyűjteménye volt, amelyből a főúr 1802-ben megalapította a később róla elnevezett nemzeti könyvtárt.

A bibliofília harmadik nagy korszaka a dualizmus időszakában kezdődött. Gróf Apponyi Sándor volt ennek a korszaknak legnagyobb könyvbarátja és páratlanul értékes gyűjteménye halála után a nemzeti könyvtárba integrálódott. Mellette kiemelkedett a könyvkedvelők sorából Ráth György, aki régi magyar könyvekből hozta létre kollekcióját. Bibliotékája az Akadémiai Könyvtárba került. Gróf Vigyázó Sándor kódexekben, ősnymtatványokban gazdag gyűjteménye napjainkban szintén a tudós társaság tékáját gazdagítja. E nagy bibliofilek méltó társa volt Todoreszku Gyula, aki az első világháború előtti években régi magyar nyomtatványok kivételesen gazdag kollekcióját hozta létre,

mely halála után végakarátának megfelelően az Országos Széchényi Könyvtárba került[4] és kötetek számát, valamint tudományos jelentőségét tekintve Széchényi Ferenc és Apponyi Sándor bibliotékája után a harmadik legértékesebb adomány volt.

Élet a könyvek vonzásában

Todoreszku Gyula 1866. augusztus 16-án[5] született Pesten. A könyvgyűjtő apja Todoreszku Pál román nemzetiségű kereskedő volt, aki a XIX. századi liberális gazdasági és politikai viszonyokat alaposan kihasználva hatalmas vagyronra tett szert. Felesége magyar asszony volt, házasságukból több gyermek született, de csak Gyula érte meg a felnőtt kort és őt szülei féltő gondoskodással nevelték. A kisfiú meglehetősen visszahúzódó, magának való természetű volt, talán azért is, hogy megszokja az önállóságot, apja Németországba küldte tanulni. A tübingiai Schnepfenthal iskolájának célja a gyakorlati életre való nevelés volt. A kiskamasz fiú nem érezte jól magát az intézetben, hazaírt leveleiben csalódottságának adott hangot. De itt került kapcsolatba a gyűjtéssel. Egyik társa hatására bélyegeket kezdett gyűjteni, azonban érdeklődése csakhamar a könyvek felé fordult, szülei schnepfenthali látogatásakor vágyódva nézte az egyik antikvárium régi bőrkötéses Bibliáját és apja megvette neki a könyvet, melyet élete végéig nagy becsben tartott. Ez volt első találkozása a régi könyvekkel és ettől lehet számítani a bibliofília iránti érdeklődésének kezdetét.[6]

Az érettségi vizsgát Budapesten tette le, majd elvégezte a jogot és 1892-ben jogi doktor lett. Önkéntesként a pécsi huszároknál szolgált és tartalékos hadnagy rangot szerzett. Kedvező anyagi helyzete és visszahúzódó természete miatt nem kellett kenyérkereső foglalkozást űznie, nemes szenvedélyének élhetett. Édesapja 1910-ben, édesanyja 1915-ben hunyt el és ekkor vette nőül Horváth Arankát, aki mindenben támogatta férjét és halála után a bibliotékát a nemzeti könyvtárba juttatta.

A világháború alatt a gyűjtés szinte teljesen ellehetetlenült, a háborús összeomlás és az azt követő proletárdiktatúra alapjaiban fenyegette Todoreszku könyvtárát. Mivel birtokai a Romániához került területeken voltak, kilátástalannak ítélte helyzetét, a gyűjtő depresszióra hajlamos kedélye teljesen összeomlott, elméje elborult és 1919. november 27-én hosszas szenvedés után elhunyt.

A gyűjtemény kialakulása és összetétele

Szó volt arról, hogy a bibliofil nem születik, hanem lesz, kellő ismeretek megszerzése után. A mai gyűjtemény legrégebbi katalógusa 1883-ból maradt fenn, vagyis arra az évre tehetjük az intenzívebb könyvgyűjtés kezdetét.[7] Todoreszku eleinte mindent gyűjtött, bizonytalan elképzelése szerint a teljes magyar irodalmat szeretne volna megszerezni. Ahogy mélyültek könyves ismeretei, úgy jött rá elgondolása tarthatatlanságára. A régi könyvekre vonatkozó szakismeretek ebben az időszakban szerte Európában és így Magyarországon is nagyon fellendültek. Sorra jelentek meg alapvető bibliográfiák, könyv- és nyomdászattörténeti monográfiák, szakfolyóiratok indultak, utóbbiak egyike volt a világ egyik legrégebbi ma is megjelenő könyvtörténeti periodikuma, az 1876-tól napvilágot látó Magyar Könyvszemle. Magyarországon elsősorban Szabó Károly Régi Magyar Könyvtára (rövidítése RMK) közreadása lendítette fel a régi könyvekre vonatkozó ismereteket. Mint köztudott, az alapvető bibliográfia első kötete 1879-ben jelent meg és a hungarikumok lehetséges négy kategóriájából az elsőt, a nyelvit tárja fel, vagyis a bibliográfia az 1531 és 1711 között napvilágot látott magyar nyelvű könyveket regisztrálja. Folytatása, a mindenkori Magyarország területén 1473 és 1711 között kiadott nem magyar nyelvű nyomtatványok könyvészete 1885-ben került az

érdeklődők kezébe. Kapcsolódik a két alapkötethez a két tomusban 1896-ban és 1898-ban kiadott, Szabó Károly halála miatt Hellebrant Árpád sajtó alá rendezésében a személyi hungarikumok, az 1480 és 1711 között külföldön magyar szerzőktől nem magyar nyelven megjelent könyvek adatait tartalmazó bibliográfia. Létezik elvileg egy negyedik kategóriája is a hungarikumoknak, ez a tartalmi szempontú, vagyis a külföldön, nem magyar szerzőktől, nem magyar nyelven, de Magyarországról szóló könyvek könyvésze. Gróf Apponyi Sándor, a kor és minden idők egyik legnagyobb bibliofilje elsősorban az e kategóriába tartozó köteteket gyűjtötte és a bibliográfia hiányát némileg pótolja kollekciójának mintaszerű katalógusa, mely négy kötetben látott napvilágot, az első két tomus 1902-ben, a harmadik és negyedik pedig 1925-ben és 1927-ben. A jegyzék ötödik egysége évtizedekkel később, 2004-ben az OSZK közreadásában került az érdeklődők kezébe.

Todoreszku elsősorban Szabó Károly bibliográfiájának alapos tanulmányozása után alakította ki könyvtárának gyűjtőkörét. A régi magyar könyveket, vagyis az 1711 előtti nyomtatványokat kívánta beszerezni és az RMK-k közül is elsősorban az első, vagyis a nyelvi és a második, a területi hungarikumokra koncentrálva. Ezzel kezdeti parttalan gyűjtését konkrét tartalommal töltötte meg. A nyelvi és a területi hungarikumok mellett egyéb különlegességeket is őrzött, így szerény számban, de akadtak gyűjteményében személyi hungarikumok, XVIII. századi könyvek, ősnymtatványok és kéziratok. Tudományos szempontból is kiemelkedő jelentőségű volt a cirill betűs, többnyire román, szerb vagy rutén nyelvű nyomtatványok kollekciója. Kiegészítette gyűjteményét a szakkönyvek – könyvtörténeti, nyomdatörténeti monográfiák, bibliográfiák, különféle kézikönyvek és folyóiratok – csoportja.[8] Számszerűen: 635 magyar nyelvű, 535 Magyarország területén nyomtatott nem magyar nyelvű, 81 magyar szerzőtől külföldön nem magyar nyelven megjelent könyve mellé közel ezer XVIII. századi kötetet szerzett meg. Az ősnymtatványok száma 44 volt, 26 kéziratot birtokolt és 83 cirill betűs nyomtatványa volt. Ezeket egészítették ki a duplumok és a könyvészeti segédkönyvek. A gyűjtést alaposan megszervezte. Kapcsolatba lépett a legjelesebb külföldi antikváriusokkal és megbízást adott nekik a régi magyar könyvek beszerzésére, felkutatására, illetve gyakori külföldi útjai során személyesen is tájékozódott a könyvpiacról. Természetesen az itthoni forrásokat úgyszintén felkutatva, gyakran nemcsak könyvkereskedőktől, hanem a gyűjtéssel felhalmozó bibliofilektől is szerzett könyveket. Jelentős gyarapodást jelentett Ágoston József könyvtára egy részének megszerzése 1905-ben, a gyűjtő 600 régi magyar könyvet számláló kollekciójából 270 kötetet vett meg. Amikor Ágoston elkezdte könyvtára kiárusítását, a Magyar Könyvszemle szerkesztőségi írásban marasztalta el a bibliofil azért, hogy nem próbálta a Széchényi Könyvtárba juttatni különlegességeit.[9] Nos, Todoreszku révén ez részben mégis megtörtént 1919-ben.

Esztétikai elvek a gyűjtésben

Amikor elkezdte a régi magyar könyvek gyűjtését, még viszonylag könnyen szerezhetett ritkaságokat. Szabó Károly bibliográfiája azonban egyfajta „divatot” teremtett, vagyis egyre többen keresték az 1711 előtti magyar nyomtatványokat, így határozottan megritkultak ezek a kötetek. Meg persze ahogyan gyarapodott a gyűjtemény, úgy ritkultak a hiányzó, netán ismeretlen művek. A gyarapodást segítette a régi könyvtáblákból az egykori könyvkötők által makulatúrának használt ívek kiáztatása, a módszer révén számos addig ismeretlen nyomtatvány töredékéhez jutott.

A meglehetősen visszahúzódo Todoreszku ritkán nyilatkozott vagy publikált gyűjteményéről[10] és a nagyobb nyilvánosságnak csak elvétve engedett betekintést tékájaiba. Kóhalmi Bélával és lapjával, a Könyvtári Szemlével azonban kivételt tett, a folyóirat Könyvtári séták című rovatában két részben mutatta be könyveit.[11] Itt fejtette ki véleményét a bibliofília általa vélt lényegéről: „Az

amatőr dolgainak szépnek is kell lennie. A példánynak magának is, nemcsak a kötésnek. Ám éppen magyar és magyarországi nyomtatványok között nehéz szép példányt találni és ha csak szépet akarunk gyűjteni, csak kevésre tehetnénk szert. Tűz, víz, háború és szétolvasás pusztította a könyveinket és ha szépet akarunk: széppé kell tenni őket. Kitisztítani, kiegészíteni, felöltöztetni. A tisztítást ma már nem lehet ellenezni, mert a modern eljárás nemcsak hogy nem árt, de konzervál is. Ezt nem az esztéta finomkodni akarása parancsolja a gyűjtőre, hanem kultúrérdek. Egy helyrehozott, gondadal kicsinosított, gondosan, stílusosan bekötött ritka nyomtatvány, ha netán hozzá nem értő kezébe kerül is, valószínűbb, hogy fennmarad, ha szépen be van kötve, mintha szétzúllott lapjaival indul kallódásnak. A szép könyvet a tudatlan sem hajítja a szemétre. A tisztítás munkájánál természetesen kímélni kell a bejegyzéseket, melyek sokszor értékesek lehetnek. A modern eljárás mellett azt hagyhatom a könyv lapjain, ami nekem tetszik s csak a piszkot távolítom el a nagytakarításnál.”[12] E felfogása miatt igyekezett a duplumokat is megszerezni, azokat sokszor szétszedte és több példányból állított elő egy valóban tökéletest, vagy ha nem tudott eredeti tomust szerezni a hiány pótlására, a megtévesztésig hű másolattal pótolta a lapokat. Eljárását a mai felfogás már elveti, az egykori valóság meghamisításának tartja, de vitathatatlan tény, hogy könyvtárának darabjai nemcsak ritkaságukkal, de tökéletes állapotukkal is lenyűgözik a mai szemlélőt.

Ehhez járult a könyvtestek nagyszerű burkolása, bekötése. Todoreszku 1910-ben került kapcsolatba a sokoldalú Akantisz Viktorral (1864-1943),[13] aki ettől kezdve restaurátorként és könyvkötőként segítette Todoreszku-t és 1922-ben, immár a Széchényi Könyvtár „könyvművészeti előadójaként” adta közre a gyűjtemény katalógusát. A könyvtár köteteit igyekeztek pazar kötéssel ellátni, ezek két típusba sorolhatók: az egyik a régi mesterek munkájának korabeli utánzata, a másik pedig a szecesszió idején fellendült modern bőrmozai és festett hártakötések csoportja. Az elkészült remek egy része Akantisz tehetségét dicséri, de mellette a kor kiemelkedő hazai és külföldi könyvkötő iparművészeit – többek között Galamb Józsefet, Jaschik Álmot, Richard Zuttot – is foglalkoztatta. Könyvtárának méltó elhelyezéséről is gondoskodott, lakása kialakításában iparművészek segítségét vette igénybe és célja az volt, hogy a szemlélőre igazi művészi hatást gyakoroljon a látvány. Külföldi utazásai során felkereste a leghíresebb gyűjteményeket és azok legjobb megoldásait próbálta saját könyvtára elhelyezésénél figyelembe venni.[14]

A gyűjtés mellett Todoreszku tervbe vette a hazai könyvdíszítés XVI. századi történetének megírását, illetve a világháború alatt a régi papírmalmok vízjeleit kutatta és belőlük értékes kollekciót hozott létre. Terveit azonban megakadályozta korai halála.

Özvegye még elborult elméjű férje életében egyértelművé tette Todoreszku szándékát, miszerint a gyűjteményt a nemzeti könyvtárnak szánta. 1920. január 6-án kelt adománylevelével örökös letétként adta a bibliotékát az OSZK-nak, amelynek teljes és hivatalos neve „Dr. Todoreszku Gyula és neje szül. Horváth Aranka könyvtár”. Horváth Aranka bőkezűen gondoskodott a gyűjtemény későbbi sorsáról is.[15] Akantisz Viktor alkalmazását adománya tette lehetővé, ő finanszírozta 1922-ben a katalógus megjelentetését és 1938-ban bekövetkezett halála után végakaratóval újabb jelentős összeghez juttatta a nemzeti tékát.[16] Ékszereit hagyományozta az OSZK-ra és az értékesítésből befolyt 54 650 pengő tette lehetővé, hogy 1939-ben a könyvtár megvásárolja a Kálmáncsehi-breviáriumot, Mátyás király budai könyvfestő műhelyének remekét.[17]

A Todoreszku-könyvtár orvosi vonatkozású könyvei

Todoreszku tékájának orvosi könyvei közé soroljuk a gyógyításhoz csak nagyon távolról kapcsolódó műveket, így például megemlíthetjük Pécsi Lukács erkölcsbotanikai jellegű, allegorikus munkáját, illet-

ve röviden ismertetjük az első magyar nyelvű állatorvosi művet is, viszont mellőzzük a könyvtárában található néhány kalendárium bemutatását, amelyekben szintén olvashatók voltak egészségügyi, orvosi tanácsok. Ez utóbbiakról később külön cikkben írunk majd.

A korszakban magyar nyelven megjelent orvosi vonatkozású munkák közül viszonylag népes csoportot képeznek és a bibliofil kollekciójában is jelen voltak az orvosbotanikai munkák, a herbáriumok. Mai értelemben vett gyógyszerek hiányában a panáceák legfontosabb csoportját a növények alkották, gyógyhatásuk megismerésében voltak nélkülözhetetlenek a herbáriumok. Méliusz Juhász Péter, a nagy reformátor életművében némileg rendhagyó munka a híres Herbárium, pontos címén Herbarium, az faknac fuveknec nevekről, természetekről és hasznairól, mely a szerző halála után hat évvel, 1578-ban Kolozsvárott jelent meg. (Régi Magyarországi Nyomtatványok, a továbbiakban RMNY 413, RMK I. 141. Modern kiadása Szabó Attila sajtó alá rendezésében: Bukarest: Kriterion, 1978.). A Herbárium alapvetően kompiláció, az írás a források alapján 1236 magyar növénynevet, számos betegségnevet és orvosi szakkifejezést tartalmaz. A kötet a kor színvonalán álló összeállítás volt, hazai viszonylatban pedig hosszú időre nagy hatást gyakorló munka. Szerkezete jól áttekinthető, külön betűrendes mutatót állított össze a különféle betegségekről és mellette felsorolta a kötet levélszámára utalva a kórság kezelésére ajánlott növényeket. Méliusz felfogását a betegségekről a korban általánosan elfogadott humorálpatólógia határozta meg, vagyis az az elgondolás, miszerint a káros elváltozásokat a testben felhalmozódó rosszindulatú nedvek okozzák.

Beythe András református lelkész volt, Füves könyve – pontos címe szerint Fives könüv : Fiveknec es faknac nevökröl, természetökröl es hasznokrul íratatott, es szöröztetöt magar nyelvön az fő doctoroknak es természet tudo orvosoknak Dioscoridesnek és Matthiolusnak böltis irasokbul – Németújvárott 1595-ben hagyta el a sajtót. (RMNY 766, RMK I. 278) A szerző a címben megemlíti művének forrásait, igaz, a legfontosabbról, Méliusz Juhász Péterről hallgatott. A kötetben 275 növényt ismertetett magyar és latin elnevezéssel és megadta hatásukat, illetve gyógyászati felhasználásukról is írt. A szakkutatás tisztázta, hogy 185 növény leírását Méliusztól vette át, csaknem betű szerinti hűséggel.

A növényeknek, virágoknak a kora újkorban allegorikus jelentőséget is tulajdonítottak. A katolikus Pécsi Lukács a Nagyszombatra költözött esztergomi érsekség káptalani ügyésze és a nagyszombati káptalani nyomda vezetője volt, egyúttal fordításaival és könyveivel a lassan kibontakozó ellenreformáció irodalmi programjának egyik képviselője. 1591-ben jelentette meg a nagyszombati nyomdában híres kötetét, erkölcsbotanikai munkáját, melynek barokkos címe: Az keresztyen szuzeknek tisteseges koszoroia, melyben minden ü ioszagos erkölhcöc az közönseges viragoc által ki ielentetnec es kepestetnek. (RMNY 670, RMK I. 250.) A tetszetős kiállítású könyv elsősorban katolikus erkölcstani elmélkedéseket és a leányneveléssel kapcsolatos intelmeket tartalmaz, ugyanakkor ismerteti a virágokat, méghozzá allegorikus értelmüket és gyógyászati hasznukat is megadja. Például a bazsalikomról a következőket írja: „ha eczetben aztattiac, az szedelgest, es bagyadast el szokta venni, es az ökör nelvevel meg főzven, levet ha ki isza, banatot es fantasiat kerget, es ha az szemre teszic, heüseget [hőséget, vagyis gyulladást] könyebiti”. (A kötet hasonmás kiadásban 2014-ben készült). A munka botanikai és részben orvosi jelentőségét az adja, hogy ez az első növényillusztrációkat tartalmazó hazai kiadvány, a közölt 20 fametszet meglehetősen pontos ábrázolása az egyes virágoknak.

A XVI. századi magyar nyelvű orvosi könyvek szerzői közül egyedül Frankovith Gergelynek volt köze a gyakorlati gyógyításhoz, aki Sopron városában praktizált. Nem végzett egyetemet, a mesterséget egy borbély-sebészttől tanulta meg. Könyve, a Hasznos es fölötte szikseges könyv, az Isten fiainak es utet felö hiveknec lelki vigasztalásokra es testi epöletökre szereztetöt Francovith Gergely d. által. Mellyben sok rendbéli betegsegök ellen valo orvosságok is be vannak írva, mellyeket Isten az ő nagy

io voltabul es aiandekából emböröknek egessegekre rendölt, a kötet első kiadása 1582 körül Monyorókeréken keletkezett (RMNY 532), Todorosz kunak ebből az edícióból volt egy töredékes, kötéstáblából kiáztatott példánya. A mű második kiadása 1588-ban hagyta el a nyomdát. (RMNY 617, RMK I. 223.) A könyv evangélikus valláserkölcsei értekezés orvosi tanácsokkal és különböző gyógyszerek, gyógymódok leírásával. Műve legnevezetesebb orvossága a 169 alkotórészből álló Serapium-kenet. Az 1588-as kiadás különlegessége, hogy ez az első hazai könyv, amely rézmetszetes illusztrációkat tartalmaz, az egyik a híres betegszoba, az orvosi vizsgálatot ábrázoló metszet.

Todoroszku könyvtárában őrizte a XVII. században kiadott két fontos kertészeti könyvet is, amelyeknek szintén volt orvosi vonatkozása. Lippay János jezsuita szerzetes az érsek Lippay György öccse és a híres pozsonyi primási kert gondozója volt, és általában őt tekintik a magyar kertészeti ismeretek atyjának. Három részből álló könyve, a Posoni kert 1664 és 1667 között jelent meg. (RMNY 3173, RMNY 3334, RMK I. 1016, I. 1009, I. 1054.) A három rész mindegyikének önálló címe volt, az első a Virágos kert, Nagyszombatban, a második a Veteményes kert Bécsben – mindkét rész 1664-ben – és a harmadik, a Gyümölcsös kert szintén Bécsben került ki a sajtó alól 1667-ben. A pompás kiadvány nem botanikai könyv, hanem kertészeti szakmunka, de Lippay ismertette az egyes növények orvosi hatását is. Igaz, kissé aránytalanul. Az első részben mindössze 9 virágnál említi meg gyógyhatását, a Veteményes kertben és a Gyümölcsös kertben azonban már egészen részletesen taglalja az orvosi vonatkozásokat. A műről két alkalommal látott napvilágot hasonmás kiadás, 1966-ban és 2002-ben.

A másik híres kertészeti munka Nadányi János fordítása, a Kerti dolgoknak leírása négy könyvekben. (RMNY 3542, RMK I. 1087). A kötetet 1669-ben Kolozsvárott nyomtatták és a tudós református lelkész a fejedelemszónyi, Bornemisza Anna utasítására fordította le a francia orvos, Antoine Mizauld könyvét. A kötet ugyan kertészeti értekezés, de számos orvosi vonatkozást is tartalmaz, többek között a száj- és fogbetegségekről. Mint a szakirodalom megállapította, összesen 17-féle szájüregi kórt tárgyal, ezek gyógyítását mintegy 50 alkalommal említi és 32 növényt sorol fel mint ami hatásos gyógyszer lehet.[18]

A XVII. század félelmetes járványa volt a pestis. Több alkalommal írtak a pestis ellen védő tanácsokat tartalmazó könyveket, ezek közül Todorosz kunak egyet sikerült beszereznie. Igaz, Komáromi

Csipkés György debreceni lelkész a járványnak nem annyira orvosi, hanem morális okait fejtegette prédikációiban, a kor felfogása szerint ugyanis a betegségek Isten büntetései az elkövetett bűnökért. A Pestis pestise, az az olly eggynéhány egygyügyü tanitasok, melyekben a' pestisnek természete, okai, tulaidonsági című kötet 1664-ben jelent meg Debrecenben. (RMNY 3144, RMK I. 1012.)

Az állatok, közelebből a lovak gyógyításával foglalkozott a kalandos sorsú katona, a német Martin Böhme – magyar fordításában Tseh Márton – munkája: Lovak orvossagos meg-probált új könyvetskéje, melyben sok fele gyakorlott dolgok és orvosságok vadnak. A mű a korabeli Európában nagy sikert aratott, első kiadása 1617-es berlini impresszummal hagyta el a sajtót és az elsőt még számtalan edíció követte. Magyarországon a lőcsei nyomda adta ki 1656-ban (RMNY 2645, RMK I. 908.), feltehetően Gyirva Vencel ottani patikus magyarításában. A kötet az első magyar nyelvű állatorvosi opus és a magyar szaknyelv kialakulásában volt komoly szerepe.

A kor, a XVII. század magyar tudományosságának kiemelkedő monumentuma Apáczai Csere János Magyar encyclopaedia című szintézise. (RMNY 2617, RMK I. 876. A mű modern szövegkiadása 1959-ben és 1977-ben, fakszimiléje 1975-ben jelent meg.) A hollandiai Utrechtben 1655-ben közreadott enciklopédia arra tett kísérletet, hogy a tudományok egészéről adjon áttekintést magyar nyelven. A tizenegy fejezet egy-egy nagy szakterület összefoglalása. Az orvostudomány nem önálló részben kapott helyet, hanem a hetedikben, A földi dolgokról címűben. Itt találhatók a mai értelemben vett természettudományok, és az orvostudományokat annak részeként tárgyalta. Mind a tüneteket, mind a gyógy módokat viszonylag részletesen ismertette.

A középkori orvoslás egyik híres és számtalan alkalommal közzétett verses műve volt a Regimen sanitatis, a Schola Salernitate nevével fémjelzett szabálygyűjtemény. Latinul 1617-ben tették közzé Lőcsén és a század végén Felvinczi György fordításában magyarul is napvilágot látott ugyanott (RMK I. 1459.). A magyarító tévesen Angliába helyezte az iskolát, műve címe: Az Angliai országban levő Salernitana Scolanak Jó Egészségről való Meg-tartásnak módgyáról írott Könyve. A rövid, mindössze 24 levél terjedelmű könyvecske akkor már régen elavult ismereteket közölt; mégis nagy sikere volt, még a következő században is több alkalommal kézbe vehették az érdeklődők.

A század végére azonban napvilágot látott a kor ismereteit magyar nyelven korszerűen tükröző orvosi összefoglaló: a tudós doktor, külhoni egyetemen orvosi tanulmányokat folytató és a bázeli egyetemen orvosdoktori címet szerző Pápai Páriz Ferenc könyve, a Pax Corporis. Az-az Az emberi Test Nyavalyáinak Okairól, Fészkeiről, 's azoknak Orvoslásának Módgyáról való Tracta. Első kiadása 1690-ben készült Kolozsvárott (RMK 1387), majd Lőcsén 1692-ben (RMK I. 1432.), ismét Kolozsvárott 1695-ben (RMK 1474.), és 1701-ben Lőcsén újra kiadták (RMK I. 1636.) Todorosz kunak mindegyik kiadásból volt példánya. A kötet egyébként a XVIII. században még több alkalommal megjelent.

Pápai Páriz munkájának hét részében a fejtől a sarokig tárgyalja a betegségeket. A Pax Corporis 3. kiadása, az 1695-ös egyébként egy újabb fejezettel bővült, a VIII. részben többek között a gyermekbetegségekről szólt. Igyekezett racionális magyarázatát adni a különféle kórok kialakulásának és az általa javasolt gyógy módok is általában mellőzték a babonás eredetűeket. Pápai Páriz kora orvosi ismereteinek magas szintű birtokában írta könyvét, amit azonban nem kartársainak szánt, hanem „a házi cselédes gazdáknak s gazdasszonyoknak és az igyefogyott szegényeknek, kiknek nincsen mindenkor kezek ügyében értelmes orvos, kiváltképpen falukon, ahol hamarébb talál segédletet a beteg barom, mint a beteg ember. E könyvből pedig szükségéhez képest olvashat; vagy ha maga nem tud, olvastathat mással nyavalyájáról a beteg.”[19]

A jeles bibliofil tékájának áttekintése után megállapítható, hogy a Todoroszku-könyvtár régi magyar orvosi könyvei a magyar művelődés és a hazai orvosi gondolkodás és gyakorlat becses emlékei.

Irodalom

- [1] Idézi SZLATKY Mária: Utószó. In: „Minden doktorságot csak ebből késértek” : Szemelvények a XVI-XVII. század magyar nyelvű orvosi kézikönyveiből. A szemelvényeket válogatta, az olvasatokat, a névmagyarázásokat készítette, az utószót írta Szlatky Mária. Budapest.1983. 405-406. p.
- [2] KELECSÉNYI G.: Múltunk neves könyvgyűjtői. Budapest : Gondolat, 1988. 5. p.
- [3] POGÁNY Gy.: A magyar könyvgyűjtő kalauza. Budapest. 2005. 7-9. p.
- [4] CSAPODI Cs.,TÓTH A.,VÉRTESY M.: Magyar könyvtártörténet. Budapest. 1987. passim
- [5] Életrajza első összeállítása Akantisz Viktor érdeme: AKANTISZ Viktor: Dr. Todoreszku Gyula és neje, Horváth Aranka Régi Magyar Könyvtára. Budapest, 1922. (A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára címjegyzéke 7.) A kötet bevezető része: Dr. Todoreszku Gyula (1866-1919). Életrajzi vázlat. IX-XVI. p.
- [6] KELECSÉNYI G.: A könyves Todoreszku. = Budapest, 1987. 6. sz. 31-33. p.
- [7] http://nemzetikonyvtar.blog.hu/2016/09/19/a_gyujtemeny_779
- [8] A gyűjteményről alapvető Akantisz Viktor idézett katalógusa, a szakirodalomból fontos: PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: A Todoreszku – Horváth Könyvtár ismeretlen régi magyar nyomtatványai 1-4. rész. = Magyar Könyvszemle, 1929. 95-98., 212-221. p., Uo. 1930. 137-145., 303-310. p., BÁCSVÁRY A.: Dr. Todoreszku Gyula és neje, Horváth Aranka Régi Magyar Könyvtára. In: Gyűjtők és gyűjtemények : A Nemzeti Könyvtár gyűjteményes kincsei és történetük. Szerk. Boka László, Ferenczyné Wendelin Lídia. Budapest. 2009. 133-140. p.
- [9] Ágoston József gyűjteménye. = Magyar Könyvszemle, 1905. 377-378. p.
- [10] A Magyar Könyvszemle Magyar Könyvesház rovatában néhány alkalommal ismertette egy-egy ritkaságát: Magyar Könyvszemle, 1911. 353. p., U.o., 1913. 246. p.
- [11] [KÓHALMI Béla] PHILOBIBLOS: Könyvtári séták. 3., Todoreszku Gyula dr. gyűjteménye. 1-2. rész. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 149-153., 174-178. p.
- [12] U.o., 177-178. p.
- [13] Akantisz működését ismerteti PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: A Todoreszku – Horváth-gyűjtemény. = Magyar Könyvszemle, 1972. 52-60. p., főleg 55-57. p.
- [14] MELICH J.: Dr. Todoreszku Gyula (1866-1919). = Magyar Könyvszemle, 1919. 118-120. p.
- [15] Horváth Aranka második férje dr. Schöffner Aladár volt. Amikor 1938-ban, fiatalon meghalt, temetésén Fitz József, az OSZK főigazgatója búcsúztatta: Dr. Schöffner Aladárné ravatalánál. = Magyar Könyvszemle, 1938. 353-354. p.
- [16] PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR J.: A Todoreszku – Horváth-gyűjtemény. = Magyar Könyvszemle, 1972. 52-60. p., főleg 58-59. p.
- [17] JOÓ T.: A Kálmáncsehi-breviárium útja. = Magyar Könyvszemle, 1939. 183-185. p.
- [18] PÉTER M.: Fogorvosi vonatkozások a „Kerti dolgoknak le-írása” című könyvben. = Orvostörténeti Közlemények, 186-187. 2004. 155-160. p.
- [19] Az idézet a könyv modern kiadásában: PÁPAI PÁRIZ F.: Pax Corporis. Budapest. 1984. 15. p.

Hírek a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumból

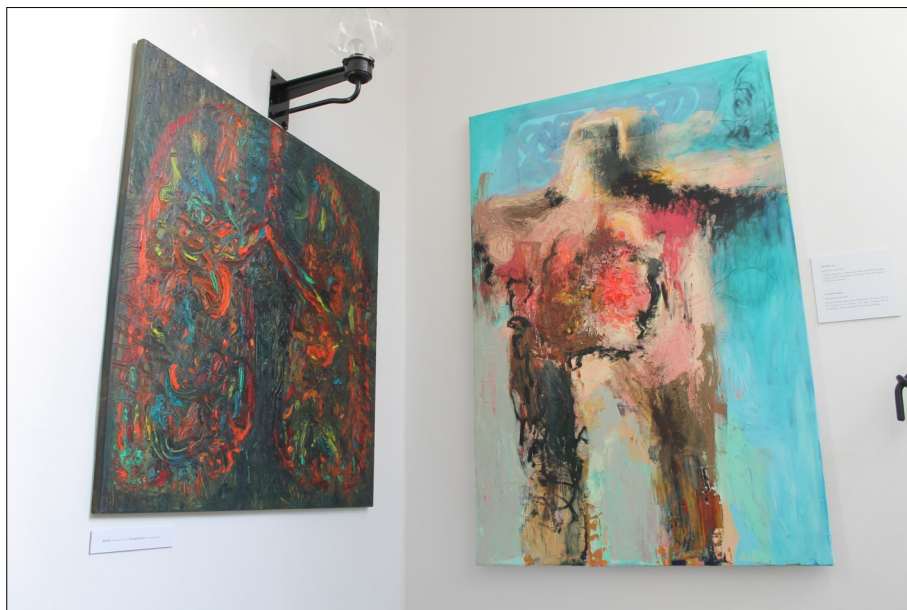
Kolocz Dóra

MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattára

E-mail: koloczdora@semmelweis.museum.hu

Mozgalmas ősz zajlik a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban! Szeptember óta két kiállítást nyitottunk, és hamarosan a harmadik kapuit is szélesre tájuk, valamint számos tudományos, ismeretterjesztő és szórakoztató programot szerveztünk közönségünknek. Lássunk ebből néhányat!

Szeptember első hetében hagyományteremtő jelleggel kortárs képzőművészeti kiállítást nyitottunk. **Szabó Beáta: A fény sebei, a színek anatómiája** c. tárlatunk az emberi lét sérülékenységevel, tisztaságával, nyughatatlanságával foglalkozott. A művésznő képeinek témája a lélek és a test kapcsolata, annak szimbólumrendszere. A kiállításhoz egy izgalmas performanszt is rendeztünk, Szabó Beáta múzeumunkban festette három héten át a kiállítás utolsó darabját, amelyet Tetemre hívás címmel a tárlat finisszázsán mutattunk be.

Szabó Beáta képei

Idén is csatlakoztunk az **Ars Sacra Fesztivál**hoz. A Fesztivál, amelyhez évről évre számos kulturális intézmény, múzeum, közösségi ház csatlakozik, célul tűzte ki magának, hogy felmutassa a remény jeleit a kultúrában, hogy a művészet eszközeivel segítse Európát, hogy az visszataláljon gyökereihez, a zsidó-keresztény értékekhez. Ennek jegyében múzeumunkban az Ars Sacra fesztiválhoz kapcsolódóan a hit, a szakralitás és a gyógyítás kapcsolata került előtérbe. Állandó kiállításunkat évről évre ilyen tekintetben nézzük meg, vizsgáljuk felül, és ezáltal új irányból igyekszünk bemutatni az érdeklődőknek. Dr. Szabó Katalin főmuzeológus tematikus tárlatvezetést tartott Az "áldott Orvos" közelében címmel, ahol a gyógyítás szakralitásának tér- és időbeni változásait vizsgálták meg a résztvevőkkel. Hatalmas sikert aratott Dr. Csókay András idegsebész főorvos programja, aki igazgatónkkal, Dr. Kótyuk Erzsébettel beszélgetett a hit és a gyógyítás történelmi időközön átnyúló kapcsolatáról.

Október 25-én a Zipernowsky Tudományok és Művészetek Házában nyitottunk rendhagyó kiállítást **Egészségünkre!** címmel. Sokszínű gyűjteményünkéből ezúttal műszaki szempontból válogattunk, hogy az érdeklődők egy külső helyszínen, egy Bartók Béla úti galériában is megismerkedhessenek legizgalmasabb tárgyainkkal.

Szeptember közepén kezdetét vette a **Múzeumok Őszi Fesztiválja**, amely programsorozathoz a SOM is számos rendezvénnyel kapcsolódott. Tartottunk épülettörténeti sétát könyvtárunk épületében, majd múzeumunk kalandos sorsával is megismertettük látogatóinkat: pincétől a padlásig számos izgalomba avattuk be az érdeklődőket. Dr. Magyar László András Régi gyógyszerkenytrűk címmel zsákutcába jutott találmányokról és izgalmas orvosi kütyükről mesélt, Dr. Bugovits Valéria irodalomtörténész pedig Anna Karenina és az ópium címmel tartott különleges előadást. Október 13-án nyitottuk meg **Győrffy László: Privát biológia** című kiállítását, amely idén már a második kortárs képzőművészeti tárlat a SOM-ban. Vendégünk volt továbbá Oltai Kata, akivel gyógyszerreklámokról beszélgettünk, de tartott előadást Dr. Kapronczay Károly is.

A MÓF utolsó, őszbúcsúztató programját november 8-án tartottuk, ahol **Orvosok 1956** címmel rendezünk kerekasztal-beszélgetést.

Október 19-én tudományos konferenciát szerveztünk a Magyar Tudományos Akadémián A kiegyezés és a közegészségügy címmel a kiegyezés 150. évfordulója alkalmából.

Aktuális programjainkról és kiállításainkról holnapunkon és Facebook oldalunkon minden fontos információt megtalálnak.

Várunk minden kedves érdeklődőt a SOM-ban!

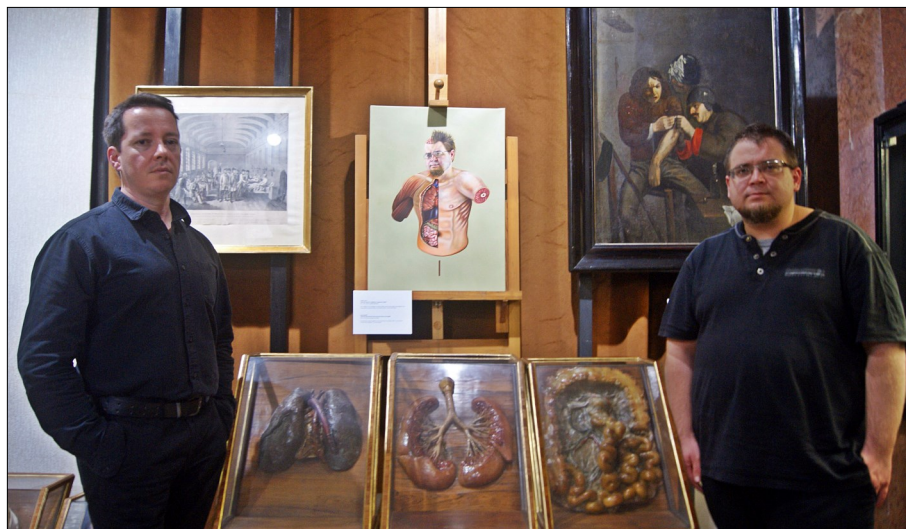

A SOM Facebook oldalán elhelyezett meghívó, mely a Beszélgetés Csókay András idegsebész főorvossal című rendezvényre invitált

Kortárs képzőművészeti kiállítás az MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban

Győrffy László: Privát biológia

Győrffy László képzőművész az egyetem elvégzése után kezdett érdeklődni a képzőművészetén kívüli ábrázolások iránt: orvosi- és magyarázó ábrák, diagramok keltették fel az érdeklődését, amelyek leegyszerűsítve és egzakt módon jelenítik meg valaminek a szerkezetét. Saját munkái szándékosan aláaknázzák azt a pozitívizmust, amelyet ezek az ábrák rejtene. A reneszánsz egyik nagy vállalkozása az anatómia tudománya volt, amelyet az elv vezérelt, miszerint ha kiismerjük az emberi testet, megismerhetjük az emberi lelket is – egy felsőbbrendű racionális cél érdekében.

Győrffy érdeklődése középpontjában éppen a transzgresszió, azaz a határsértés gesztusa áll, a társadalmunk alapjait meghatározó kettőségek (Én/Másik, élő/halott, külső/belső, természetes/mesterséges) megrengetése, amelyek által megkérdőjeleződhet a test egysége és a lélek transzcendenciája. Ily módon számára egy mű létrehozása nem csak teremtő munka, de épp annyira destruktív aktus is.

„Aki Győrffy László művészetével szembesül, annak le kell mondania arról a humanista alaptételről, miszerint „otthon vagyunk” a világban. Az alkotások ehelyett a kiszolgáltatottság antropológiáját teszik meg az emberi létezés alapjává, hiszen sohasem tudhatjuk előre, hogy holnap milyen formában, milyen mutációban szembesülünk saját idegenségünkkel.” – Nemes Z. Márió

A kiállítás kurátora: Dankó Réka művészeti menedzser

A kiállítást ingyenesen lehetett megtekinteni 2017. október 13. és november 12. között a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban.

Hőseink emlékére

Tölgyesi Ágnes

Békés Megyei Központi Kórház Orvosi Könyvtára

E-mail: tolgyag@bmkk.eu

Mert kellenek hősök! Minden korban! Kellenek, mert erőt adnak, irányt mutatnak. Bátorságot méríthetnek életükből a kétkedők, ünnepelhetik a késői utódok. Mert a hősök soha nem saját korukban válnak azzá. Néha csak évek, máskor akár évszázadok múlnak el, mire valaki, valami okán nyitott szívvel rácsodálkozik egy önfeláldozó, bátor, felelősségteljes, többnyire tragikus emberi sorsra. És ha kellő kitartással kutatja, majd teszi nyilvánossá ezt a sorsot és állít maga mellé egy réteget vagy akár egy egész társadalmat, no akkor születik a HŐS.

A hősök a legritkább esetben élik meg saját „hősségüket”, mert valahogy mindig úgy rendezik az Élet (még inkább az emberi gyarlóság, irigység, politikai szövevény), hogy rögzös, járatlan utakon kelljen végighaladniuk életük néha nagyon rövidre mért idejében. Egy ilyen hősről beszélek most én is.

1854. június 29-én New Yorkban, a számára idegen világban megadóan feküdt halálos ágyán, talán már túl minden testi és lelki szenvedésen, nem a fájdalomnak, hanem saját földi útjának végére várva türelemmel, méltósággal. Felkészült rá. A számára kedves emberektől: megmaradt családtagjaitól, barátaitól már elbúcsúzott, aztán nem szólt többé. Csak délután kérdezte meg alig hallhatóan orvosától: „Mennyi ideig tart még? Az orvos tudja, hogy ezt az asszonyt nem ámíthatja és őszintén felel: Már nem sokáig.”[1].

Halálközeli pillanatokban – azt mesélik, akik túléltek – mint egy film lassított felvételén, mérhetetlenül kevés idő alatt játszódik le egy élet valamennyi fontos eseménye. Talán hősünk, a sápadt arcú, törékeny, legyengült testű lény is ezt élte át tiszta tudatának utolsó perceiben: orrában érezte a sós tengeri szél illatát, a hullámok ringatta hajót, amely egyre messzebbre sodorta élete egyetlen élhető talajától: hazája földjétől. Fülében zakatoltak a kérlelhetetlen bíró szavai: „Mit tegyek ezzel az asszonnyal?” [1] – amikor sehogyan sem tudták rábizonyítani a koholt vádakat. Végül szabadon kellett engedniük, de hősünk számára ez a szabadság jelentette a legsúlyosabb börtönt: fordítva zárták rá a cellát, hiszen mindenhol élhetett ezután, csak szeretett hazájában nem.

Aztán más képek úsztak át csukott szemei előtt: öreg és beteg édesanyja, akinek egyetlen támasza volt élete utolsó hónapjaiban (sőt már előtte is a keserves, hanyattatásokkal teli hosszú-hosszú évek alatt), és aki miatt Brüsszelben kényszerült megélhetést teremteni nem csak maguknak, de csipkeverő műhelyének szegény sorsú munkásnői számára is. Hiszen az öreg hölgy már nem bírta volna ki a hosszú tengeri utat Amerikába, száműzetésük utolsó állomására. Mert nem csak Magyarországról, de Európából is kiűzték az egész megmaradt családot...

Újabb képek: dermesztően hideg éjszaka, verik az ajtót és idegen, érthetetlen nyelven kiabálnak. Nem érti, pedig több nyelven jól beszél, de ezt nem érti. Jól tudják ezt azok is, akik ezeket az érthetetlen nyelven ordító, könyörtelen katonákat küldték érte; tudták, ha angol vagy német fogdmegek törnek rá az ajtót, azokkal szót ért és a végén még meggyőzi valahogy őket éles eszével, jogi jártasságával...

Új snitt: Egy szál hálóingben fekszik az Újépület fűtetlen, kitört ablakú pincéjének kövezetén, bekarar a hó, iszonyúan hideg van, az őr talál rá, de már halálosan beteg. A bécsi rabkórházba vitetik...

Aztán megint egy emlék – talán a legfájóbb: rajongásig szeretett bátyja nem hisz neki! Őt okolja a Makk-féle összeesküvés bukásáért, pedig ha valaki, hát Ő mindent megtett, hogy sikerüljön...

Végre egy fényesebb emlék, bár ez is csupa vér, fájdalom, szenvedés, mégis jó érzéssel tölti el, mert tudja, hogy segíthet ott, ahol a legnagyobb szükség van a segítségre. Mindenfelé sebesült, vérző, jajgató katonák... biztonságba kell helyezni őket, ápolni, gyógyítani, bátorítani... segíteni, még ha ellenséges katonák, akkor is. Ők is csak emberek, fiúk, férfiak, apák...

Aztán megint sötét felhő suhan át arcán, mert az újabb kép: imádott férje a decemberi farkasordító hidegben utazik Pestre, hogy az országgyűlésen szavazatával támogassa a haza ügyét. Megfázik és januárban belehal ebbe a hazájáért vállalt útba (lám, egy újabb HŐS – mint annyian még!). Ő pedig szíve alatt hordja – két lányuk után – egyetlen fiukat, aki másfél év múlva, a világosi fegyverletételt követően menekülés közben a karjaiban leheli ki lelkét...

Aztán átsuhan még néhány villanás: apró szobában édesapjával másolja a Törvényhatósági Tudósításokat, „a magyar nép szívvel és vérrel megírt lapját, Lovassy László, Kölcsey, Wesselényi adják át egymásnak a szerkesztőségi szoba kilincsét” [1]. Bár gyermek még, játékra, bálozásra nincs idő...

Majd: félelem, rémület, fájdalom, szenvedés – kolera! Segíteni kell, segíteni akar... és 14 évesen elindul bátyjával, Lajossal, hogy házról házra vigye a hírt: van remény, van segítség...

És 1854. június 29-én délután 5 órakor New Yorkban, a IX. utca 130. számú házban elfogy egy 37 év történetét összesűrítő filmszalag.

Az utolsó kép: 1817. február tizenkilencedikét írunk. Békés, vidéki ház, sok rokon és vendég, jókedv, műveltség, szeretet... Ide érkezik meg bátyja és három nővére után ismét „csak” lányként HŐSÜNK: Magyarország első főápolónője, Meszlényi Rudolfné, született KOSSUTH ZSUZSANNA.

Emlékét őrizzük – most és mindörökké, amíg az ápolói hivatás él ezen a Földön. Ámen!

Irodalom

[1]. Földes Éva - Szabó Emma: Kossuth Zsuzsanna: A magyar szabadság ismeretlen hősnőjének élete és levelei. Bp.: 1944.

Írásom egyetlen hivatkozása ez a könyv. Mindössze 3 mondatnyit ragadtam ki belőle. Talán nem is lett volna fontos, fogalmazhattam volna úgy, hogy kikerüljem ezeket a szó szerint idézett rövid mondatokat. Mégis, mindenképpen említést akartam tenni erről a könyvről, mert belőle merítettem a legmélyebb benyomásokat emlékévünk főhőséről. Kossuth Zsuzsannáról sok-sok (néha valótlan) információ nyerhető az internetről, sőt több cikket találtam kutatásaim során az orvosi szaklapokban (Orvosi Hetilap, Honvédorvos) is. Igaz, az általam hivatkozott könyvben is van egy-két pontatlanság, mindezt azonban feledtetni az érzés, mely olyan közel hozta hozzám a kor hangulatát és a főhős egyéniségét, szavainak „ízét” és jelentőségét, belső vívódásait legjobb barátjának, Vörös Antalnak írt leveleiben, hogy szinte együtt éltem meg vele a történelmet. Az utókor köszönete illeti meg a szerzőket az élményért, ahogy Vörös Antalt is, mert kitartóan gyűjtötte és őrizte lelki jó barátja, Kossuth Zsuzsanna leveleit, gazdagítva ezzel a Kossuth hagyatékot.

Magyar Ápolók Napja, Kossuth Zsuzsanna születésének 200. évfordulója alkalmából

A Magyar Honvédség Egészségügyi Központ
Honvédkórház megemlékezése 2017. március 8-án

Jochom Katalin Júlia – Orosz Andrea

E-mail: jochomkata@freemail.hu

Kossuth Zsuzsanna születésének 200. évfordulója alkalmából a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ (MHEK) Honvédkórház és a Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamara (MESZK) ünnepséggel kívánt megemlékezést tartani példaértékű hivatástudatáról és munkásságáról, valamint elismerni minden ápolóját és dolgozóját. Az 1848-49-es szabadságharcban Kossuth Lajos legfiatalabb húga szervezte meg a legelső katonakórházakat, s a tábori kórházak főápolójaként elsőnek hívta fel a sebesült katonák ápolásának kötelességére a civilizált világ figyelmét.

Az ünnepségen köszöntötték a fővendégeket: dr. Balogh Zoltán urat, a Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamara elnökét, Bugarszki Miklós urat, a Magyar Ápolási Egyesület elnökét, Szabó István vezérőrnagy urat, a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ parancsnokát, továbbá a vezető állományt, és minden kedves meghívott vendéget, így a Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamara, és a Nyíró Gyula Kórház képviselőit, ezután Szabó István vezérőrnagy úr megnyitotta az ünnepséget.

Az ünnepi megnyitó után Erkel Ferenc Ünnepi nyitányát hallgatva ápolói ruhák bemutatójára került sor, korhű és napjaink ápolói ruháiba öltözött kollégák bevonulásával.

A korhű ruhákat a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház és Egyetemi Oktatókórház Sürgősségi, Aneszteziológiai és Intenzív Terápiás Intézet intézetvezető főorvosa, dr. Ökrös Ilona és Pető Józsefné vezető aneszteziológus biztosította intézetünk részére. Kossuth Zsuzsanna az ápolói hivatás „szabadságharcosa” című előadást Orosz Krisztina százados asszony tartotta meg, majd Schandl Ildikó alezredes asszony az MH EK Honvédkórház I. Ápolásbiztosító és Ápolásszakmai Osztály osztályvezetője méltatta az ápolói szakmát.

Ápolói tevékenységének elismeréséül az MHEK, valamint a MESZK adományozott emlékérmeket Szabó István vezérőrnagy úr nyújtotta át:

1. Dr. Fekete Zoltánné úrhölgynek (MHEK Repülőorvosi, Alkalmasságvizsgáló és Gyógyító Intézet, Kecskemét)
2. Szántóné Böcskei Beáta úrhölgynek (MHEK Hévízi Mozgásszervi Rehabilitációs Intézet)
3. Szántó Krisztina úrhölgynek (MHEK Hévízi Rehabilitációs Intézet)
4. Vargáné Szedlák Ágnes úrhölgynek (MHEK Kardiológiai Rehabilitációs Intézet, Balatonfüred)

A MESZK által adományozott emlékérmeket Dr. Balogh Zoltán a MESZK elnöke, valamint Záray Gyuláné a MESZK Budapesti Területi Szervezetének elnöke adta át:

1. Farkas Jánosné úrhölgynek (MHEK Honvédkórház)
2. Perjési Ferencné úrhölgynek (MHEK Honvédkórház)
3. Kertész Lászlóné úrhölgynek (MHEK Honvédkórház)
4. Aradán Attiláné úrhölgynek (Nyíró Gyula Kórház)

A rendezvény zárásaként Dr. Tamás Róbert orvos ezredes úr, a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Honvédkórház orvosigazgatója megtartotta köszöntőbeszédét, majd az ünnepi megemlékezés alkalmából 1-1 szál virággal köszöntötték a jelenlévőket.

Gondolatok – Kossuth Zsuzsannáról

Várszeginé Fodor Judit

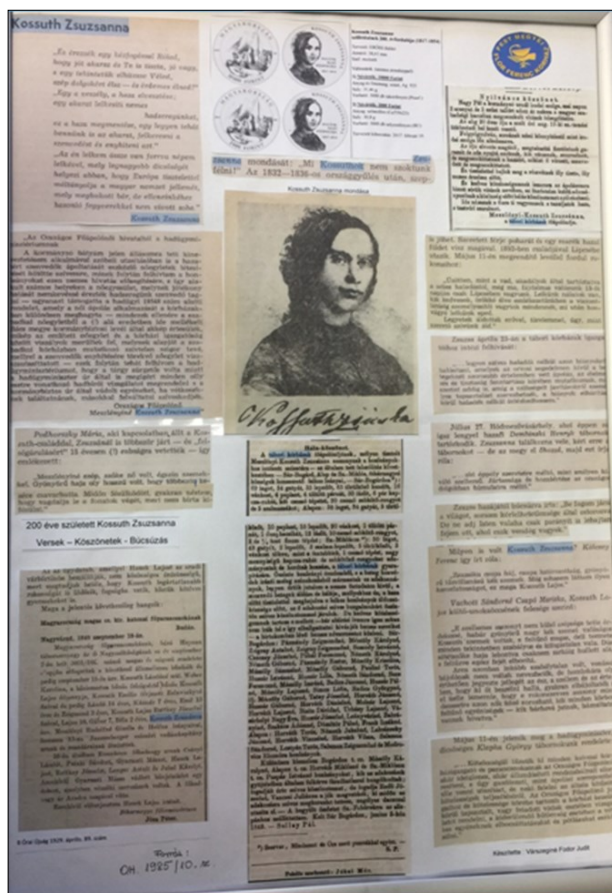
Pest Megyei Flór Ferenc Kórház Orvosi Könyvtár

E-mail: orvosikonyvtar@florhosp.hu

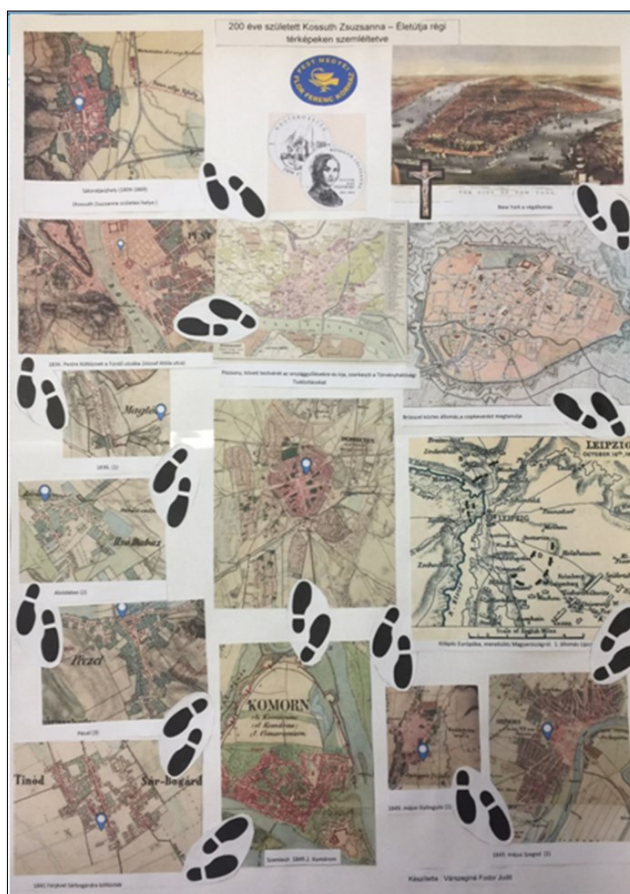
Több mint négy éve vagyok a Pest Megyei Flór Ferenc Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője. A munkám szorosan összefügg a szakdolgozók mindennapi életével, tevékenységével, egy-egy kikölszönzött könyvön, dolgozati témán vagy akár diplomadolgozaton keresztül. A folyamatos helytállást próbáltam szem elé varázsolni, amikor megfogalmazódott bennem a kiállítás megrendezésének gondolata. Az Ápolók Nemzetközi Napja volt az ötletet adó téma. Az első sikereken felbuzdulva kapott szárnyra a méltó elődöket felvonultató sorozat: Kossuth Zsuzsanna, az ápolás szervezésének és összetartásának örök példaképe, Semmelweis Ignác briliáns elméjének és meg nem értésének különös ötvözetéből született felfedezése vagy Flór Ferenc magyarságtudata és éleslátása, mely korát megelőzve utat tört, hogy egy új egészségügyi felfogásnak tegye le a gyakorlati alapjait.

Az idei év februárja Kossuth Zsuzsanna életének, munkásságának, hűségének és kitartásának igyekezett emléket állítani az ország számos gyógyintézetében, így nálunk is, a Pest Megyei Flór Ferenc Kórházban.

A folyosón lévő kiállítás tartalmazza Kossuth Zsuzsanna életrajzát, az 1840-es években a testvére oldalán felvállalt politikai szerepét, az 1848-49-es évek egészségügyi ellátásának megszervezését, Kossuth Zsuzsanna családfáját, egy olyan összefoglaló tablót, mely életének főbb állomásait mutatja be korabeli térképeken, ízelítőt kaphatunk korabeli egészségügyi dokumentumokból, illetve jellemzést Kossuth Zsuzsannáról a kortársak szemén keresztül.

Kossuth Zsuzsanna életének és munkásságának üzenete Intézményünk számára egy másik aspektusból is nagyon fontos. Ez pedig nem más, mint névadónk, maga Flór Ferenc. Flór Ferenc és Kossuth Zsuzsanna összefogása a szabadságharc alatt egy mai kifejezéssel élve egy igazi team-munka. Flór Ferenc felmérte és rendbe tette a kórházi ellátást, megszüntette a műszer- és gyógyszerhiányt. Sőt elérte, hogy a honvédség a polgári patikáktól olcsóbban kaphassa a kötszert és gyógyszert. Növelte a honvédorvosok létszámát, kinevezésüket saját kezébe vette, sőt rendezte bérüket az ápolókéval együtt. A mozgó tábori kórházak helyét és ellátást is megszervezte. Munkája akkor teljesedett ki, amikor Kossuth Zsuzsanna Országos Főápolónő lett. Az ország asszonyai bekapcsolódtak a sebesültek ellátásába, s emellett főztek a tábori konyhán, illetve tisztán tartották a gyógyintézeteket. Tehát tökéletesen helytálltak és beleillettek a jól működő egészségügyi rendszerbe. Nagy egyetértés volt köztük a sebesült hadifoglyok ellátásában is, mert azt vallották, hogy ugyanolyan gondoskodást és segítségnyújtást kell kapniuk, mint a honfiainak, senki nem tehet különbséget. Tehát Kossuth Zsuzsanna és Flór Ferenc olyan egészségügyi hálózatot szervezett meg a szabadságharc alatt, melyre mindig büszkén emlékezhetünk.

Intézményünk 2017. február 21-én ünnepelte a Magyar Ápolók Napját. Az ünnepségen a helyi vezetőségen kívül, a Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamara és a Magyar Ápolási Egyesület is képviseltette magát. Dr. Trombitás Zoltán főigazgató úr beszédet mondott, köszöntötte az ápolókat, kiemelte munkájuk fontosságát, helyzetük állandó aktualitását. Simó Erzsébet, az Ápolási Egyesület helyi vezetője tömören és lényegre törően mutatta be Kossuth Zsuzsanna rövid, de annál tartalmasabb életét. Előadása közben a folyosón lévő róla szóló kiállítás képei villantak fel a háttérben. Bugarszki Miklós, a Magyar Ápolási Egyesület elnöke visszatekintett az Egyesület életére. Egy igazán méltó és családias megemlékezésre került sor ezen a késő téli szürke napon.

Kossuth Zsuzsanna emlékév 2017.

Tölgyesi Ágnes

*Békés Megyei Központi Kórház Orvosi Könyvtára
tolgyag@bmkk.eu*

A Békés Megyei Központi Kórház (a továbbiakban BMKK) a közzététel után azonnal kapcsolódott a Magyar Ápolási Egyesület (MÁE) felhívásához: Magyarország első főápolónője születésének 200. évfordulója alkalmából legyen 2017 Kossuth Zsuzsanna Emlékév!

Intézményünkben emlékbizottság alakult, mely azonnal munkához látott. Első feladatként ötleteket gyűjtöttünk, feladatokat határoztunk meg, majd mérlegelve lehetőségeinket – mivel előbbiek sokkal többen voltak, mint az utóbbi – felvázoltuk az egész éven átívelő programsorozatot és elindultunk a megvalósítás akkor még meglehetősen rögsnek tűnő útján...

Magyar Ápolók Napja

Az Emlékév első programját természetesen Kossuth Zsuzsanna születésnapjához igazítottuk. Mint ismeretes, 2014 februárjában a Magyar Országgyűlés 5/2014. határozata alapján Kossuth Zsuzsanna születésnapját a Magyar Ápolók Napjává nyilvánították. Ahogy országszerte, így nálunk is tudományos üléssel tisztelegtünk az ápolás emblematikus egyénisége előtt, átadásra került az Év szakdolgozója kitüntető cím a szakmát folyamatosan, kitartóan, odaadóan, szóval hivatásszerűen végző munkatársaink számára. A háttérben pedig már ekkor lázas előkészületek indultak el egy ápolástörténeti kiállítás megrendezéséhez.

A kiállítás

Az ünnepi megnyitó 2017. március 9-én 14 órakor kezdődött a BMKK Pándy Kálmán Tagintézmény igazgatási épületének aulájában. Dr. Becsei László főigazgató főorvos megnyitó beszédében méltatta Kossuth Zsuzsanna életét és tiszteletét fejezte ki a mai kor ápolóinak áldozatos munkájukért. Mészáros Magdolna ápolási igazgató megköszönte minden munkatársának azt az önzetlen és lelkes munkát, melynek nyomán egy nagyon gazdag, tartalmas és látványos kiállítással adózhattunk Kossuth Zsuzsanna emlékének. Néhány név szerint is megemlégett lelkes szervező mellett mindenkinek köszönetet mondott, aki a kiállításon látható régi ápolási eszközöket felkutatta és rendelkezésre bocsátotta. Hosszan sorolta azon támogatók – helyi és országos múzeumok, levéltárak, könyvtárak, sőt civilek – nevét is, akik hozzájárulásukkal nagyban emelték kiállításunk értékét.

A megnyitón felszólalt még a Megyei Ápolási Egyesület képviselőjében Tóth Tünde, a szeghalmi rendelőintézet vezető asszisztense. A szépszámu vendégserge Balogh Adrienn előadásában meghallgathatta Siklósi Erzsébet: Akkor legyél ápoló című versét, továbbá René Dupéré – Geszti Péter: Magyarország című dalát Kovács Nikolett, kórházunk munkatársának csodálatos előadásában.

A megnyitó hivatalos programjának zárásaként egy Kossuth Zsuzsanna-portrét leplezett le dr. Becsei László főigazgató főorvos és az alkotó, Focht Anita, a kórház korábbi munkatársa.

A kiállítás ünnepi megnyitóján résztvevők ezután megtekinthették a falakon elhelyezett tablót, melyek végigvezetik az olvasókat Kossuth Zsuzsanna életén, munkásságán, rövid ízelítőt adnak az ápolás történetéből és az utókor Kossuth Zsuzsannát méltató elismeréseiből (érmek, kitüntetések, plakettek, szobrok, domborművek, emléklapok).

Az aula szép építészeti adottságait kihasználva a kiállítás rendezői a középső két tartóoszlop köré készített paravánokon párhuzamosan mutatták be a nemzetközi hírnévre méltán szert tett angol ápolónő, Florence Nightingale és Magyarország első főápolónője, Kossuth Zsuzsanna életének közös pilléreit, az életük és munkásságuk közötti azonosságokat és különbségeket.

A tárlókban kiállított ápolási eszközök kórházunk számos osztálya munkatársainak lelkesedését dicsérik, melynek köszönhetően rég nem használt vérnyomásmérők, üveg (!) injekciós fecskendők, ízületi szögmérők és egyéb, már elfeledett eszközök kerültek ismét napvilágra, hogy felidézzék régi idők ápolástörténetét.

A tárló fölött látható táblókon egészségügyi szakiskolások vallanak az ápolói hivatásról. A tárló alatt (aki nem ismerné fel) egy autentikus „éjjeli” és korhű (lapra hajtogatott!) WC-papír látható – mert ilyen is volt.

A szakkönyveket tartalmazó tárlók is tartogattak meglepetéseket. A régi és újabbkori ápolástan könyvek mellett feltűnt egy kis füzet, amely az ápolónők követendő és helytelen magatartását hivatott bemutatni néha mulatságos, mégis a mai napig megszívlelendő példákkal illusztrálva. Fontosságára való tekintettel a kiállítás szervezői egy másodpéldányt készítettek, melyet a kiállítótérben elhelyezett egyik asztalon tettek hozzáférhetővé mindenki számára.

Ugyanebbe a tárlóba került egy, a maga nemében egyedülálló könyv, mely Bostonban jelent meg 1856-ban. Szerzője névtelenségbe burkolózva beszél – természetesen angolul – egy általa mélyen tisztelt jó barátjáról, Madame Kossuth Meszlényiről, azaz Kossuth Zsuzsannáról.

Ugyanebbe a tárlóba került egy, a maga nemében egyedülálló könyv, mely Bostonban jelent meg 1856-ban. Szerzője névtelenségbe burkolózva beszél – természetesen angolul – egy általa mélyen tisztelt jó barátjáról, Madame Kossuth Meszlényiről, azaz Kossuth Zsuzsannáról.

A kiállítás talán legnépszerűbb láttnivalói voltak azok a babák, melyeknek kórházunk varrónői készítettek korhű ruhákat a történelem során valaha működő ápolói rendek mintájára. A babák háttérét képező fotók mellett néhány mondatban megismerhettük az adott rend tevékenységének korát, jellemzőit.

Egy másik különleges élményt nyújtó látványosságát jelentette a kiállításnak egy életkép, egy eredeti méretű installáció, mely azt volt hivatott ábrázolni, hogy az 1849-es szabadságharc idején Kossuth Zsuzsanna a magyar katonák mellett az osztrák sebesülteket is gondosan ápolta. A jelenet mögé Munkácsy Mihály: Tépéscsinálók című festményének reprodukciója került, az alatta olvasható egyik felirat azt árulta el, milyen kötődése van a festménynek az 1849-es szabadságharchoz, egy másik pedig azt, mi lett mintegy „védjegye” Kossuth Zsuzsannának a sebesült katonák ápolása közben.

A kiállítás egész ideje alatt vetített képeket nézhettek meg a látogatók az aulában elhelyezett monitoron az ápolás régi és mai pillanataiból, az idei Magyar Ápolók Napja eseményeiről és a kiállítás megnyitójáról. A képek között idézeteket olvashattak a látogatók a Bibliából és néhány híres személyiségtől – ápolásról, egészségről, betegségről, emberi értékekről. A különleges élményt – amely igen népszerű volt munkatársaink között – szintén felajánlásoknak köszönhettük: dr. Becsei László főigazgató úr monitorát, néhány munkatársunk fotóit, kórházi lelkészünk bibliai idézeteit, informatikusaink munkájukat ajánlották fel, amelynek nyomán élvezhető formát öltött az említett vetítés.

A kiállítótér természetesen nemzeti színekben ragyogott, a galériáról aláhulló piros-fehér-zöld selyem drapériák emlékeztették a látogatókat a magyarság fájdalmas, mégis dicsőséges szabadságharcának színeire. Az „ünnepelt” tiszteletére a tárlat egész ideje alatt nemzeti színű virágtorta pompázott az asztalon a vendégkönyv mellett.

A kiállítás 2017. április 21-ig volt látható a gyulai kórház galériájában, majd meghívást kapott Siófokra, a Magyar Kórházszövetség kongresszusára (2017. 04. 26-28.), ahol a modern technikai eszközöket, informatikai csodákat bemutató high-tech standok mellett is nagy sikert aratott ez a rendhagyó – és a maga nemében ugyanolyan látványos – történelmi tárlat, melyet ekkor már vándorkiállításnak nyilvánítottunk.

Joggal tettük, hiszen májusban újabb állomás következett: a BMKK Réthy Pál Tagintézménye – megtartva eddigi hagyományait – Florence Nightingale emlékére májusban rendezte meg az Ápolók

Nemzetközi Napját. Az ünnepség része volt az említett kiállítás megnyitása is, melyet az érdeklődők itt egy hónapig tekinthettek meg. A májusi ünnepséget egy további, Kossuth Zsuzsannát idéző esemény is színesítette: még februárban megjelent intézményünk kiadványának, a Házi Hírmondónak az emlékév tiszteletére szerkesztett ünnepi száma, amelynek utolsó oldalán egy játékra hívtuk munkatársainkat. 13+1 kérdést tettünk fel Kossuth Zsuzsanna életéről, munkásságáról, a helyes megfejtőket ajándékokkal jutalmaztuk. A fődíj is az „ünnepelthez” kapcsolódott... de erről majd később.

Szeptemberben ismét visszatértek Siófokra ápolónő babáink, ezúttal a Magyar Reumatológiai Szakdolgozók Egyesülete kongresszusának (2017. 09. 14-16.) vendégeit varázsolván el.

És a vándorút nem ér véget az emlékévvel. A városunkban működő Gál Ferenc Főiskola – ahol többek között diplomás ápolóképzés is folyik – már jelezte, hogy 2018 januárjában szeretné intézetükben is vendégül látni kiállításunkat. Öröm és büszkeség számunkra, hogy a Kossuth Zsuzsanna Emlékév küldetését ily módon is képviselhetjük az ország néhány városában, intézményében.

Emléktúra

Amikor mások a júniusi családi nyaralás lázában égtek, mi egy másik, közös út előkészületeibe kezdünk. Aztán július 22-én hajnalban a lelkes, 53 fős társaság autóbuszra szállt és elindult egy történelmi útra, hogy elhelyezze a tisztelet koszorúját Kossuth Zsuzsanna szülőházának falán. Sátoraljaújhelyen, a Kossuth család egykori otthona előtt Koszta Julianna, a Magyar Ápolási Egyesület (MÁE) Békés megyei elnöke (kórházunk infektológiai osztályának főnővére) méltatta a mindenkori ápolók példaképének tragikusan rövid életét, az ápolás terén kifejtett elévülhetetlen érdemeit, majd néma főhajtással helyezték el koszorújukat.

Az emléktúra során természetesen Sárospatak és Tokaj szépségeire is hagyott időt a csapat. A túrával, játékkal, libegőzéssel fűszerezett kirándulást két munkatársunk térítésmentesen élvezhette, hiszen ez volt a fődíja a korábban említett Kossuth Zsuzsanna kvíz-játéknak!

Folyóiratunk, az Orvosi Könyvtárak lapzártája sajnos megelőzi néhány most szerveződő szép programot, így ezekről csak jövő időben beszélhetek.

Az elkövetkező hónapokra készített terveinkben szakmai, játékos és kulturális programok egyaránt szerepelnek. Ápoló és mentálhigiénikus munkatársaink felkészítő előadásokat tartanak egészségügyi szakiskolás tanulóknak az ápolás története és Magyarország első főápolónője élete, munkássága témakörben. Ezzel a tudásanyaggal érkeznek majd a diákok egy novemberi vetélkedőre, ahol nem csak a díjazottak gazdagodnak, hanem reményeink szerint minden résztvevőnek sikerül átörökíteni Kossuth Zsuzsanna eszmeiségét és rangot adni az ápolói hivatásnak.

Ezzel egy időben egy másik verseny eredményhirdetésére is sor kerül majd. Az ápolónőinknek korábban már meghirdetett süteménykészítő verseny (hiszen az ápolónő háziasszony is!) záró eseményét is ekkorra időzítettük, hogy az elkészített és zsűrizett édes és sós süteményekkel, tortákkal vendégeljük meg a vetélkedőn résztvevő ápolónő-jelölteket.

Decemberben lezárul a Kossuth Zsuzsanna Emlékév, szeretnénk ezt méltó módon tenni. December 7. napját ennek szenteljük. A záró ünnepség első programjaként egy emlékhelyet avatunk kórházunk csodaszép parkjában, majd az ünnepség a konferencia termünkben folytatódik, ahol Mészáros Magdolna ápolási igazgatónő mond köszöntőt, ezt követően Koszta Julianna, a MÁE Békés megyei elnöke foglalja össze az emlékév eseményeit szóban, majd egy filmen képekben is megjelenítjük az elhangzottakat. Az emlékév záró eseményeként egy színdarab keretében elevenedik meg Kossuth Zsuzsanna életének egy jelentős epizódja.

Köszönjük a MÁE-nek az emlékévre való felhívást, melynek nyomán az országszerte megrendezett események, elkészült emlékművek, emlékhelyek, elhangzott előadások mind-mind közelebb hozták hozzánk Kossuth Zsuzsanna életművét és reflektorfénybe emelték az ápolói hivatást, mint értéket.

„Egy napon megtudjuk, hogy az utaknak értelmük van: elvezetnek valahová. Nemcsak mi haladunk az utakon, az utak is haladnak velünk. Az utaknak céljuk van. Minden út összefut végül egyetlen közös célban. S akkor megállunk és csodálkozunk, tátott szájjal bábméskodunk, csodáljuk azt a rejtelmes rendet a sok út szövevényében, csodáljuk a sugárutak, országutak és ösvények sokaságát, melyeken áthaladva végül eljutottunk ugyanahhoz a célhoz. Igen, az utaknak értelmük van. De ezt csak az utolsó pillanatban értjük meg, közvetlenül a cél előtt.” (Márai Sándor: Ég és Föld – Az utak)

Kossuth Zsuzsanna és hatása az ápolóképzésre

*Kis Tünde, Dr. Váradyné Horváth Ágnes, Dr. Pakai Annamária,
Dr. Oláh András*

*Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Kar
Ápolástudományi Alapozó Egészségtudományi és Védőnői Intézet
E-mail: andras.olah@etk.pte.hu*

Összefoglaló

Összefoglaló képet kívánunk nyújtani a korabeli közegészségügyi állapotokról, a politikai nézetekről, az ápolás helyzetéről, Kossuth Zsuzsanna munkásságának jelentőségéről és hatásairól az ápolásoktatás terén. Szeretnénk megvizsgálni a múlt üzenetének alakulását a jelen ápolási kihívások kontextusában, felhasználva a tradicionális értékeket, és megfogalmazni a történeti gyökereken alapuló jövő trendjeit. Ezen túlmenően a Kossuth Zsuzsanna emlékévé jegyében megrendezésre kerülő rendezvények sokszínűségét szeretnénk szemléltetni.

Bevezető

„Az ápolás iránti igény egy idős az emberiséggel, mindig voltak és lesznek beteg emberek, akik nemcsak az orvosi ellátásra, de a szeretetteljes gondos ápolásra is igényt tartanak.”[1] Ezen címszavakat akár maga Kossuth Zsuzsanna is mondhatta volna, hiszen munkásságára jellemző volt a precízió, a szervezettség, a kihívásokkal szembeni helytállás és a példamutatás is. Ő volt az első Országos főápolónő, aki a szabadságharc alatt rávilágított, milyen nagy szüksége van minden országnak, de elsősorban hazánknak ápolónőkre és ápolásvezetésre. Üzenetének fényében képet kívánunk nyújtani az irodalomkutatás során fellelhető adatokra, összegyűjtve mindazon tényeket vele kapcsolatosan, melyek befolyásolták munkásságát, és melyek hatására létrejöhett az ápoló- és védőnőképzés.

Életrajzi bevezető[2]

Meszlényi Rudolfné született Kossuth Zsuzsanna, a hazai ápolás kiemelkedő alakja, apja Kossuth László ügyvéd, anyja Tyrlingi Weber Karolina. A szüleivel Pestre kerültek, ahol bátyja, Kossuth Lajos anyagi támogatásával tudtak megélni. Segített neki a Törvényhatósági Tudósítások szerkesztésében, később ő mentette meg az utolsó szám kéziratát. 1841. április 18-án Budán feleségül ment Meszlényi Rudolphoz (kisdémi birtokoshoz, ügyvédhez és hírlapíróhoz). Mindketten részt vettek az Országos Védegylet szervezésében, melynek Fejér vármegyei szervezetét ők hozták létre. Két leánygyermekük született, Gizella és Ilona. 1848 januárjában férje meghalt, harmadik gyermekük ezt követően született. 1848-ban nehéz anyagi körülmények között gyermekeivel Pesten élt, majd a város feladása előtt Debrecenbe költözött. Életében jelentős fordulatot hozott a háború, nem csak férje elvesztése tehető erre az időszakra, hanem szembesülnie kell az akkori egészségügyi állapotokkal is.

A közegészségügy helyzete a 18. században[3]

Megvizsgálva a korabeli leírásokat és a későbbi kutatások nyomán megismert közegészségügyi helyzetet, elég jelentős szervezői készség kellett a tábori kórházak kialakításához, hiszen a helyzet egyáltalán nem volt egységes. A polgári vagy világi ápolás ezzel szemben jelentős lemaradással küzd, csupán a XVIII. században alakul egészségügyi bizottság mely később alapul szolgál egy országos egészségpolitikai intézkedéshez, 1752-ben Mária Terézia és II. József idején születik meg az első határozat, mely a vármegyéket kötelezi diplomás orvosok alkalmazására. A diplomás orvosok feladatkörébe tartozik a gyógyszerterek ellenőrzése, a sebész céhek irányítása, a bábák felügyelete, a közegészségügy, a járványügy, az ispotályok és a szegényházak működtetése is. 1770-ben további intézkedések történnek, kiadásra kerül a Generale Normativum in Re Santis, ami az orvosok, a sebészek, a gyógyszerészek és a bábák hivatali kötelességeit, valamint az ispotályok irányítását tartalmazza. Ezzel párhuzamosan jelennek meg az orvosi karok, melyek már ekkor is elképzelhetetlenek gyakorlókórházak nélkül, így ezek elsősorban elhagyatott épületek felújításával valósulnak meg. 1777-ben alakul Budán Polgári kórház és ápoloda, (mely később többször átalakul, és a második világháborúban rombolják le). A mai értelemben vett egészségügyi rendszer gyökerei ebben az időszakban keletkeztek, hiszen ezt megelőzően a kórházhygiéne alapjainak számító izolálás gyanánt járványok idejére külön járványkórházakat neveztek ki. Ezért a kórházalapítás komoly haladásnak számított a világi közegészségügyben. 1786-ban további előrelépés történt az egységesítés terén, hiszen Országos főorvosi tisztség került bevezetésre, akinek számon kellett tartania többek között a betegforgalmat is. A Pesti oldalon a mai Rókus-kórház 1798-ban készült el. Nehézsége a kornak, hogy 1876-ig nem válik külön a szegényház a kórházaktól. Kórházépítésre is csak az 1819-es év júniusi alapkőletételét követően került sor. Részben rendezettebb állapotok uralkodtak a hadi kórházak tekintetében, az ápolásra vonatkoztatva még nem voltak rendeletek, a kórházak és orvosi feladatkörök is kezdetleges irányadó határozatok alapján működtek. 1727-ben már létezett sérült és rokkant katonák ápolására szakosodott kórház, melyet az irgalmas rend tartott fenn. A XVIII. század végére több, mint 20 állandó helyőrségi kórház működött a 64 vármegyében. Az ápolásüggyel kapcsolatosan a szerzetesrendek, az Irgalmas rend és az Erzsébet apácák említhetőek meg hazai vonatkozásban, fontos tudni azonban, hogy az apácák az ápolás mellett gyógyszereket is készítettek. II. József 1782-ben kiadott szekularizációs rendeletében megszüntetett minden olyan szerzetesrendet, amely nem oktatással, gyógyítással vagy tudománnyal foglalkozott. Az egyházakhoz érkezett összegeket az állam tulajdonának tekintette, melyből az oktatást és az egészségügyet közfeladatként fogta fel, így ezek támogatására jelentős hangsúlyt fektetett. A XIX. század elején ágyszám-növelések és átépítések zajlottak mind polgári, mind katonai szinten, a század első felében majdnem minden megyében alakultak 10-20 ágyas kórházak alapítványoknak és közadakozásnak köszönhetően, és már a nagyobb kórházak osztályokra tagolódtak, fizetett orvossal is rendelkeztek.

Az ápolással kapcsolatos politikai nézetek a kor szellemében[3]

Kitekintésként nézzük meg azokat a politikai viszonyokat is ebben a korszakban, melyek hatásai az ápolás fejlődését meghatározták. Bugát Pál 1840 novemberében megjelent cikkében vetette fel egy szerzetesrenden belüli ápolóképzés, „tanult kórápolórend” kialakítása igényét. A tanulmányban megfogalmazásra kerül, hogy az ápoló lehetne az orvos szeme és füle, a beteg mellett ténykedve meghallani annak minden kívánságát, és az állapotában bekövetkezett változásokra is tudna reagálni, ha megtanítják rá. Az orvostársadalmat az építész-mérnökök munkájához hasonlítja, és arra hívja fel a figyelmet, hogy ha a tudományt nem vagyunk hajlandók megosztani, akkor a kor

csodálatos építményei sem jöhetnének létre, hiszen szaporátlan lenne, ha valaki egyszerre lenne építésmérnök és kőműves is. Szükségszerűnek tartja, hogy az orvos maga mellé társat képezzen, aki felügyelettel, vagy anélkül képes a betegek szolgálatába állni a nap 24 órájában a hét minden napján. Részletesen kitér a tantárgyakra is, melyeket a kórápolóknak tanulniuk kellene, ilyen a betegmegfigyelés, az anatómia, a dietetika, az alpműveltség (írás, olvasás, naptár, számolás, hőmérés), gyógyszerstan és a sebészeti alapok. A „sebészeti alapok” tantárgy a képzett sebészi réteg és az egyetemi oklevél nélküli seborvosok akkoriban megkezdődő, lezajló különválása miatt is jelentőségteljes, de az átadásra szánt tartalom is elgondolkodtató, hiszen érfelmetszést és sebkötözést is kórápolói feladattá tette volna, melyek a mai képzésekben kihívásként jelennek meg és aktuális kérdések lehetnek. Elképzelései szerint egy év elméleti képzést, valamint gyakorlatot követően szerezheti meg az egyetemi bizonyítványát a jelölt. Az ápolói stálist a cselédi sorokból tervezte feltölteni, de új gondolatnak számított a cselédek és főként a nők oktatása is. A cselédi sor miatt a gazda igazolása lett volna szükséges az erkölcsös élet és legalább 5 évnyi szolgálat teljesítéséről. Ez a képzés sajnos nem jöhetett létre, de üzenete van a mai napig, illetve érthetővé válik Bugát Pál segítő szándéka Kossuth Zsuzsanna szervezési feladataival és ápolóképzési koncepciójával kapcsolatosan.

Kossuth Zsuzsanna munkássága[5]

A magyar szabadságharc alatti kórházszervezés és társadalmi megmozdulás 10-20 évvel előzte meg Európát. Kossuth Zsuzsanna szervezői munkássága is korábbi Florence Nightingale-énél, sajnálatos módon mégsem örvend oly népszerűségnek. Ennek többek között oka lehet, hogy Kossuth Zsuzsanna főápolónőként szervezési feladatokat látott el elsősorban, legalábbis a leírások erről maradtak fenn, míg Nightingale-ről mint lámpás hölgyről maga az ápolói magatartás és szabályozás megteremtése az első gondolata az embereknek, és csak másodsorban emlékeznek meg rendszerszervezői munkásságáról, annak ellenére, hogy ez éppoly jelentős. Az általa kialakított egészségügyi ellátás a Vöröskereszt előfutárának tekinthető azzal a különbséggel, hogy a Vöröskereszt nemzeteken átívelő programjával szemben a magyar megmozdulás kormányjogi keretek között ment végbe.

1849. április 16-án került Kossuth Zsuzsanna kinevezésre országos főápolónővé, megbízatásának szövege az alábbi fontos ápolói feladatra hívja fel a figyelmet: „megsérült vitézeink kórodai ápolása iránt mindenekben aképp gondoskodandik, mint egy anya-, testvér-, és hazánk hű leányától várni lehet.” (Kossuth Lajos) E szavak mind a mai napig az ápolás alapjait képezik. Kinevezését követően igazgatási és szervezési hatásköre kiterjedt az Országos Kórodai és Főápolói Intézet vezetésére, valamint a tábori kórházak szervezésére, ellátására. Május közepén a Pesti Hírlap fő rovatában kéri fel a hon leányait ápolói tevékenységek végzésére. Kérésében a kinevezéséhez hűen a női princípiumra és feladatokra hivatkozik, valamint a hősök segedelmének fontosságára. Fontosnak tartjuk elmondani Kossuth Zsuzsannáról, hogy elsőként fogalmazta meg a Vöröskereszt által jól ismert egyenlőség gondolatát, miként honfi és ellenséges vitézeket is egyaránt ápolt és gondozott, hiszen a katona, aki megsérült, többé nem valamely nemzet küldötte volt, hanem egyszerűen csak beteg. Kossuth Zsuzsanna felvilágosult szellemiségét tükrözi az is, hogy a rehabilitált katonák soraiból férfi betegápolókat kívánt alkalmazni a tábori kórházakban, akik a hadszíntérről a sérültet a tábori kórházba szállítják, továbbá a betegek áthelyezéséhez, mobilizálásához is szükség volt erejükre.

Kossuth Zsuzsanna munkássága a szabadságharc leverésével véget ért és császári ítélőbíróság elé állították. A jegyzőkönyv alapján 1849 őszén szép arcú, középmagas, sovány testalkatú nőnek írták le, a vád alól a császári tisztek vallomása mentette fel. A felmentés ellenére nem maradhatott az országban, ezért családjával Bécsben, majd anyja haláláig Belgiumban élt. Végül el kellett hagyniuk Európát, ezért New Yorkba költöztek. Élete végéig méltó módon viselte gondját a családjának száműzetése ellenére is megmaradva magyarnak. Kossuth Zsuzsannáról teljes alakos kép nem maradt fenn az utókor számára, mindösszesen egy Ellinger Ede fényképész által készített litográfia. A litográfiához rajzolni és fényképezni kellett. A művész örökítette meg az egész akkor élő Kossuth családot és tablót készített belőle (Lajost, fiait: Ferencet és Tivadart, Ruttkayné Kossuth Lujzát, Kossuth Lajos édesanyját). Kossuth Zsuzsáról készített egy grafikát, ezt lefényképezte és erre a tablóra vitte litográfiával, ez a kép terjedt el róla és vált ismertté. Munkásságának nyomán szembesült a hatalom az ápolók hiányával, és többek között ennek hatására indulhatott el egy hosszú folyamat, mely az ápolóképzésben és a képzés fejlődésében még ma sem állt meg.

Külföldi kitekintés az ápolói helyzet tükrében[6]

Külföldi vonatkozásban a világi ápolási és ápolóoktatási helyzet alakulásának szemléltetéséhez említeném meg a hivatásunkban közismert angol ápolónőt és statisztikust, Florence Nightingalet, akinek munkásságát (1853-tól kezdődően), és annak hatásait minden ápolónak ismernie kell, hiszen a modern ápolóképzés előzményeit és a betegellátás reformját neki köszönhetjük. A betegellátásról kiadott könyvének a mai napig oktató jellege van, holott ő maga nem hitt az aszepszis-antiszepszisben, de hitte, hogy a rend a tisztaság és a friss levegő, valamint a megfelelő ételek és az elsősegély mint helyszíni ellátás, javítja a betegek életkilátásait és csökkenti a mortalitást. Kiváló statisztikai érzékének köszönhetően ezeket be is tudta bizonyítani.

Henry Dunant svájci üzletember tevékenységéről szükséges még megemlékeznünk, hiszen a nevéhez és a szintén magyar érintettségű Solferinói csatához köthető a Vöröskereszt megalakulása 1863-ban. A Vöröskereszt jelmondatai: pártatlanság, semlegesség, függetlenség, emberiség, egyetemesség, önkéntesség és egység. Ezek közül, a pártatlanságot, az emberiséget és az önkéntességet Kossuth Zsuzsanna is vallotta. A Vöröskereszt jelentősége az első magyar világi ápolóképzés elindításához kapcsolható.

Hazai ápolói helyzet a szabadságharc után[6]

Hazai vonatkozásban 1854-től a bécsi egészségügyi kormányzat engedélyezte a szerzetesrendi ápolók alkalmazását világi kórházakban, 1866-ban a ma is működő Bethesdában dolgoztak először protestáns ápolónők, majd diakonisszaképzés is indult. 1867-ben a század elejéhez viszonyítva a kórházi körülmények jelentősen változtak, Magyarországon a kiegyezéskor két országos közkórház, két „bujasenyves” kórház, továbbá több közkórház, országos tébolyda és szemkórház is működött, melyek összesen 4484 ágygal és 4500 orvossal álltak a magyar emberek szolgálatában. 1874-ben Fodor József vezetésével létrejött az Orvosi Karon Európa második Közegészségtani Intézete, nekik köszönhetően készült el az első hazai közegészségügyi törvény, mely rendelkezett az ápolókról is. 62. paragrafusában leszögezi, hogy minden kórháznak rendelkeznie kell kellő számú orvossal és ápolóval, tehát a minimumfeltétel rendszer már 1874-ben leírásra került. Az ápolóképzés megvalósítása érdekében jön létre a Magyar Országos Segélyező Nőegylet. Elsődleges feladatuknak

tekintették az ápolóképzés elindítását, a képzés tanmenetének és anyagának kidolgozását. A nemes feladatra a Nőegylet tanácsosait kérték fel, név szerint Korányi Frigyes és Fleischhacker Viktort. Az egyesület közvetlenül Erzsébet királyné védelme alatt állt, ennek fényében kerültek alapszabályai is lefektetésre a működésükhöz szükséges forrásokkal együtt. A kidolgozott tanmenettel az egylet égisze alatt nem indulhatott el képzés, hiszen 1881-ben megalakul a Magyar Szent Korona Országai Vörös-kereszt Egylete, melybe a Magyar Országos Segélyező Nőegylet beleolvad. Három évvel később Budapesten az Erzsébet kórház és vidéken is több kórház alakul az egyesület fenntartásával. Nem kellett sokat várni az első Betegápolónői Intézet megalakulására sem, alig két évvel később Budapesten jön létre.

A Vöröskereszt és jelentősége a hazai ápolóképzésben[4,6]

Ezzel egy időben a Vöröskereszt égisze alatt hazánkban két szintén indult meg az ápolóképzés, ma ezt gyakorló ápoló, illetve szakápolói minőségként tudnánk értelmezni, akkoriban önkéntes és hivatásos ápolói oktatásban lehetett részt venni. A hivatásos ápolók 6 hónap elméleti és egy év gyakorlati szolgálat után vállalhattak munkát, míg az önkéntes ápolók mindössze hathetes elméleti képzése vizsgával záródott. Ők felügyelet melletti ápolást és gondozást végezhettek világi kórházakban. A hivatásos ápolói képzésnek a meghatározott időkereten túl nagyon szigorú megkötetései voltak. Az elvárások vonatkoztak a jelölt életkorára, hiszen csak felnőtt nők, legfeljebb 40 éves korukig jelentkezhetek, magyar állampolgárnak kellett lenniük, és beszélni, írni, olvasni is tudnia kellett magyar nyelven. Felmérésre került a felvételi eljárás során a jelölt értelmi képessége is, illetve általános ismereteiről is tanúságot kellett adnia. Ezeken felül egészségesnek kellett, hogy legyen és a ma erkölcsi bizonyítványként ismert erkölcsét igazoló dokumentummal is kellett rendelkeznie. Amennyiben a jelentkező házas volt, a férjnek nyilatkozatot kellett tennie arról, hogy nem ellenzi a képzésben való részvételt, illetve ha gyermekei voltak, a gyermekelhelyezés megoldásáról szintén dokumentummal kellett rendelkeznie. A jelölt a felvételi vizsgára történő utazás költségeit visszaigényelhetette, és szükség esetén bentlakást is biztosítottak számára. Ha a jelölt minden kritériumnak megfelelően felvételt nyert, próbaidő következett, mely ideje alatt – ahogyan a jelenlegi munkáltatóknál is – mindkét fél indoklás nélkül megszüntethette a tanulói jogviszonyát. A tanulóknak a képző intézet lakhatást, napi háromszori étkezést, mosási szolgálatot, munkaruhát, illetve költőpénzt is biztosított. A jelölteknek évente legfeljebb egy hét szabadság járhatott.

A képzés megvalósításának pillérei[6]

A képzés kidolgozásában számos elismert szakember vett részt, munkásságukhoz kapcsolódik az eredetileg német nyelvű „A betegápolás otthon és a kórházban” című kiadvány magyar nyelvű kiadása is. Tan, illetve tudomány nem létezhet kutatás, vagy a tapasztalatok leírása, ezek közvetítése, módszertani levelek kiadása nélkül, és ezért indokolt volt egy közvetítő közeg létrehozása, melyet ebben az időszakban a sajtó jelentette. Így jöhetett létre, a korabeli folyóirat 1894-től, melynek neve: „Betegápolás. Folyóirat a műszerészet és betegápolás haladásáról.” Szintén újdonságnak számított, hogy orvosi eszközöket, sebészeti eszközöket, kötszereket és betegápolást szolgáló eszközöket árusító üzlet nyílt, hiszen nem elegendő a tudás megszerzése, hanem az eszközök beszerezhetősége is kulcsfontosságú mind a mai napig. Közvetlenül a 1900-as évek elején megalakul a Betegápolók és Ápolónők Egyesülete, Mihalicza József vezetésével, kezdeményezésére négy évvel később ápolóképzés indulhatott meg 10 hónapos képzés keretein belül. A

századfordulóhoz közel jelent meg magyar nyelven „A betegápolás tankönyve” mely még tan-ként tekint az ápolás szakmára, alapként lehelyezve az ápolók szükséges tudásának mértékét. Az 1930-as években az ápolás mellett a védőnői hivatás is megjelenik és megalakul az Állami Ápolónő és Védőnőképző Intézet, immár a hat- és tízhónapos korábbi oktatást 2,5-3 éves képzésekre cserélve.

Védőnői szolgálat, mint magyar unicum[7,8,12]

Az említett, 1930-as években alapított Állami Ápolónői és Védőnői Intézet alapjai 15 évvel korábban gyökereznek, amikor Bárczy István, Budapest főváros polgármesterének támogatásával Madzsar József 60 önkéntes védőnőt gyűjt maga köré. Az önkéntes védőnők mellett segítőtársakat is toborzott céljainak elérése érdekében. Név szerint: Tauffer Vilmos (szülész), Heim Pál (gyermekgyógyász, a Pécsi Stefánia szövetség megalapítója), Gróf Lónyai Elemérné Stefánia (akinek a nevét a megalakult szövetség viseli), ifj. Bókay János (gyerekgyógyász), Berend Miklós (gyermekgyógyász). Ezen maréknyi, de annál nagyobb jelentőségű csapattal szerveződik meg az Országos Stefánia Szövetség. Véleményük szerint az anya nem kerülhet rosszabb gondozási helyzetbe a gyermekvállalás miatt, illetve a csecsemőhalandóság társadalmi veszteség! Ezen veszélyeket nő- és anyag gondozással, a szülés kóros szövődményeinek, a szoptatás elősegítésének oktatásával kívánták mérsékelni. Még ebben az évben elindult egy kéthetes védőnőképző tanfolyam, ami 1918-ra három részre tagolódik. A védőnőképzés legfelső lépcsőjén az országos védőnők álltak, akik jótékonykodva, oktatva szolgálták a védőnői hivatást, nemesi családok leányai voltak, a második lépcsőben hasonlatosan az ápolóképzéshez, a hivatásos védőnők álltak, akik részt vettek egy 3 hónapos képzésen és a tízezres létszámot meghaladó városokban tevékenykedtek, hiszen a megalakulást követő évben már megkezdődött az országos hálózat kiépítése. A harmadik lépcsőt pedig a mellékfoglalkozásúak jelentették, akik kisebb településeken dolgoztak hathetes képzést követően, és többnyire főállással rendelkeztek, pl.: tanítók, papnék. A képzéshez elengedhetetlen tankönyv megjelenésére 1917-ig kellett várni, ezzel egy időben a belügyminisztérium kiterjeszti országos szintre a munkásságukat, és minden születés jelentéskötelessé válik a szövetség felé. 1925-től a Johan Béla által vezetett Országos Közegészségügyi Intézet támogatását élvezi a szövetség, majd '27-ben felismerve, hogy a falvak ellátása akadályoztatott, létrejön a Zöldkeresztes Egészségvédelmi Szolgálat, mely hiánypótló védőnői feladatot lát el a falvakban. Ezen felül újabb feladatkörökkel bővül a védőnői szolgálat hatásköre, így a szegény gyermekek otthon ápolásának védelmével, a nemi betegségek és a TBC elleni küzdelemmel, szociális gondozással, és iskola-egészségüggyel. Debrecenben ebben az évben, majd 1930-ban Budapesten is kettős képzésre volt lehetőség, mely végzettség egyszerre jogosította fel elvégzőjét ápolói és védőnői hivatás betöltésére. 1930-ban az Intézet megalakulása mellett önálló folyóirat jelenik meg Zöldkereszt folyóirat néven, tíz évvel később pedig a két szövetséget egyesítik Zöldkeresztes Egészségvédelmi Szolgálat néven. A képzés 3 hónapról először 6 hónapra, majd egy évre, később 22 hónapra emelkedik. Az Intézet megalakulásakor már 2 éves a képzés, elméleti és gyakorlati tudást és jártasságot is tartalmazva, ezen időben már csak hivatásos védőnők teljesítenek szolgálatot. A védőnői képzés a második világháború végén megszűnik, de 1945-ben Budapesten, majd '47-ben Szegeden újraindulhat, és megalakul az Állami Védőnőképző Intézet is. Később érettségi végzettséghez kötik a képzést, mely az állam által támogatott, így ingyenes, 1954-ben pedig megszűnik a kettős képzés, és Egészségügyi Védőnői végzettség lesz szererezhető. 1975-ben emelik a védőnőképzést főiskolai szintre, ezzel együtt három évre bővül a képzési idő. 1993-ban – a megnövekedett ismeretek fényében – további egy évvel bővítik a képzést, melyet e tudomány fejlődésének köszönhetünk. Specializálódik a betöltött munkakör, ezért

többlismeret megszerzésére lett szükség. 2004-ben egyetemi szinten is lehetett végzettséget szerezni, majd 2006-tól már doktori végzettség is szerezhető.

Napjainkban is történelmet írunk

1973-ban a miniszteri tanács létrehozta az első Egészségügyi Főiskolai Kart az Orvostovábbképző Intézet keretein belül, a főiskolai képzés mellett az ápolóképzés középfokon is folytatódott, sőt az ápolóképzést a védőnőkkel szemben csupán a 1993-ban kötik érettségi előképzettséghez. Ebben az évben jelenik meg az Országos Képzési Jegyzék is, mely a különböző jegyzékeket egységesíti. A most BSc szintű képzésen felül 2000-ben végezhettek Pécsen az első Egyetemi Okleveles ápolók, és hamarosan már tudományos fokozatot is szerezhettek. A felsőoktatási képzésben részt vevők számára ez hatalmas lehetőséget nyújt mind információszerzésre, mind publikálásra, hogy a jelen vonatkozásában a fejlődés olyan szintre emelte a tudás közvetítését, hogy a médiumok széles spektrumát kínálja. Példaként említendő a minden egészségügyi dolgozó számára elérhető Nővér újság mely digitális és nyomtatott változatban is megjelenik. A fejlődés mértékét jellemzi a 2012-ben megjelent „Az ápolástudomány tankönyve”, mely egyértelműen elhelyezi az ápolást a tudományok világában, melyet a felsőoktatásba történő integrálás alapozhatott meg. 2014-ben elindult az angol nyelvű BSc ápolóképzés, ezzel szemléltetve az oktatási rendszer több színterűségét. 2017-ben megszüntetésre került az Ápolás mesterképzési szak, ezzel párhuzamosan azonban útnak indulhatott hat gyakorlatorientált, kiterjesztett hatáskörű ápoló mesterképzés (közösségi szakápoló, sürgősségi szakápoló, preoperatív szakápoló, aneszteziológiai szakápoló, geriátriai szakápoló). A képzés biztosítása mellett nagy jelentőséggel bír a Mihalicza József nevét viselő, idén megalakult ösztöndíj program, mely a mesterképzésre járó hallgatókat hivatott támogatni, és a napokban indult el a pályázatok benyújtása elsőként Magyarországon. Ez az ösztöndíj program és az új mesterképzések is alátámasztják, hogy a történelem nem csak múlt, de jelen is!

Szerveződések a Kossuth Zsuzsanna emlékévé jegyében

Országos szinten Kossuth Zsuzsanna érem került kiadásra 2000Ft-os és 10000Ft-os címetben, valamint kiadvány készült az érem kiadása mellé, a Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamarának köszönhetően. A MESZK IV. Szakdolgozói Tudományos Kongresszusán kerültek átadásra az érmek, illetve több előadás is készült az emlékévé jegyében. A Pécsen rendezett szakmai verseny is megemlékezett Kossuth Zsuzsanna munkásságáról, továbbá a csapatok emlékéremben is részesültek. A Magyar Ápolási Egyesület színes programsorozatot hirdetett az emlékévé jegyében országszerte,[9] a teljesség igénye nélkül sorolunk fel a megyénket érintő programokat, valamint más megyék programjaiból példákat. Baranya megye: 2017. február 20. A Magyar Ápolók Napja alkalmából 2017 tavaszi időszakában faültetésre került sor a Skóciai Szent Margit Gondozóotthon parkjában. A tavaszi és őszi időszakokban gyalogtúrákkal is emlékeznek, ezen kívül Kossuth Zsuzsanna emlékhely került kialakítása, valamint egy megyei ünnepség is megszervezésére került. Békés megyében a Magyar Ápolók napján, mely Kossuth Zsuzsanna emlékéhez kapcsolódik Tudományos Kongresszust tartottak, melyen ünnepi megemlékezésre is sor került, tavasszal fél-fél napos Erdélyi túra került megszervezésre. A nyári időszakban a Pándy Kálmán Kórház Igazgatási épületének aulájában kiállításra került sor, illetve több megyéhez hasonlóan itt is sor került faültetésre. Illetve egy „Ki tud többet Kossuth Zsuzsannáról” címmel vetélkedőt is szerveztek az egészségügyi képzést folytató iskolák között. Borsod megyében Miskolc

város polgármestere beszélt sajtótájékoztatóján az emlékév jelentőségéről, bál került megszervezésre ez alkalomból, március 17-én szakoktatói konferenciát tartottak, az valamint a március 15-ei megemlékezés kapcsán is hangsúlyt kapott Kossuth Zsuzsanna forradalomban betöltött szerepe. A Ferenczi Sándor Szakgimnáziumban ünnepélyes emlékhely átadás történt. Miskolcon és a megye nagyobb városaiban emlékparkot avattak, illetve alakítottak ki, szeptemberben pedig verseny került megszervezésre Kossuth Zsuzsanna munkásságának jegyében. Az év további részében egészen december végéig vetítenek előre programokat a megyében. Csongrád megyében a Szegedi Tudományegyetem vette ki a részét a szervezési munkálatokból, több megemlékezést, szakoktatói szekciót, családi és sportnapot, védőnői és labordiagnosztikai programokat is illesztett programsorozatába. Fejér megye Szent György Egyetemi Oktató Kórház parkjában október 18-án kerülhetett avatásra Kossuth Zsuzsanna szobra,[10] az év elején megemlékezések, pályaaorientációs napok keretén belül Kossuth Zsuzsanna kvíz és ápolói hivatás bemutatás is helyet kapott. Továbbá az 1977-ben Sárbogárdon avatott Kossuth Zsuzsanna szobor köré parkot építettek, melyet az emlékév kapcsán Kossuth Zsuzsanna parkká avattak. Az avató beszédben megemlékezésre került, hogy a New Yorkban eltemetett első országos főápolónő mindaddig jelöletlen sírja fölé síremléket helyeznek, mely emlékhely a világ magyarságának zarándokhelyévé is válhat. Még februárban Kossuth Zsuzsanna szobor koszorúzására is sor került. Győr-Moson-Sopron megyében az emlékév kapcsán pályamunkák beadását várják a szervezők és a legjobb munkát Egyesületi Elismerő Oklevéllel jutalmazzák. Hajdú-Bihar megyében a Gróf Tisza István Kórház demonstrációs termét avatták fel emléktáblával, illetve viselheti nevét ezen túl. Tudományos ülés alkalmával ápolóhallgató tolmácsolásában történt megemlékezés, valamint vetélkedő is szervezésre került. Heves megye emléksétákat szervezett, illetve egészségügyi iskolái ünnepségsorozattal adóztak hazánk neves ápolójának. Emellett kiállítások kerültek bemutatásra. Jász-Nagykun–Szolnok megye szűrővizsgálatot hirdetett egészségügyi dolgozók körében, illetve toborzást is szervezett az egyesület számára, október elején pedig mécesgyűjtással emlékeztek meg az Aradi vértanúk szobránál. Nógrád megyében megrendezésre került Kossuth Zsuzsanna Emléknapja, ünnepi emlékműsorral és kitüntetések átadásával.

"Az ápolás 200 éves múltja és jelene" jelmonddal tudományos ülést szerveztek, és lehetőség volt ünnepi ebéd elfogyasztására korhű stílusban. Pest megye emlékfák ültetésével, és állandó kiállítással emlékezett meg. Továbbá emléktáblát adtak át, a Regionális Otthoni Szakápolás és Hospice Továbbképző Konferencia – Kossuth Zsuzsanna emlékére került megszervezésre. Vas megye az PTE Egészségtudományi kar életében is meghatározó, hiszen a Magyar Ápolási Egyesülettel karöltve rendeztünk Kossuth Zsuzsanna emlékére ünnepséget, és került elültetésre az ápolók fája.[11] Zala megyében emléktáblát avattak, a Kanizsai Dorottya Kórházban, közös gyalogtúrát szerveztek ápolókkal, betegekkel és hozzátartozókkal, szakdolgozók hobbi munkái kerültek kiállításra, és az egészséges környezetért faültetést is rendeztek.

Záró gondolatok

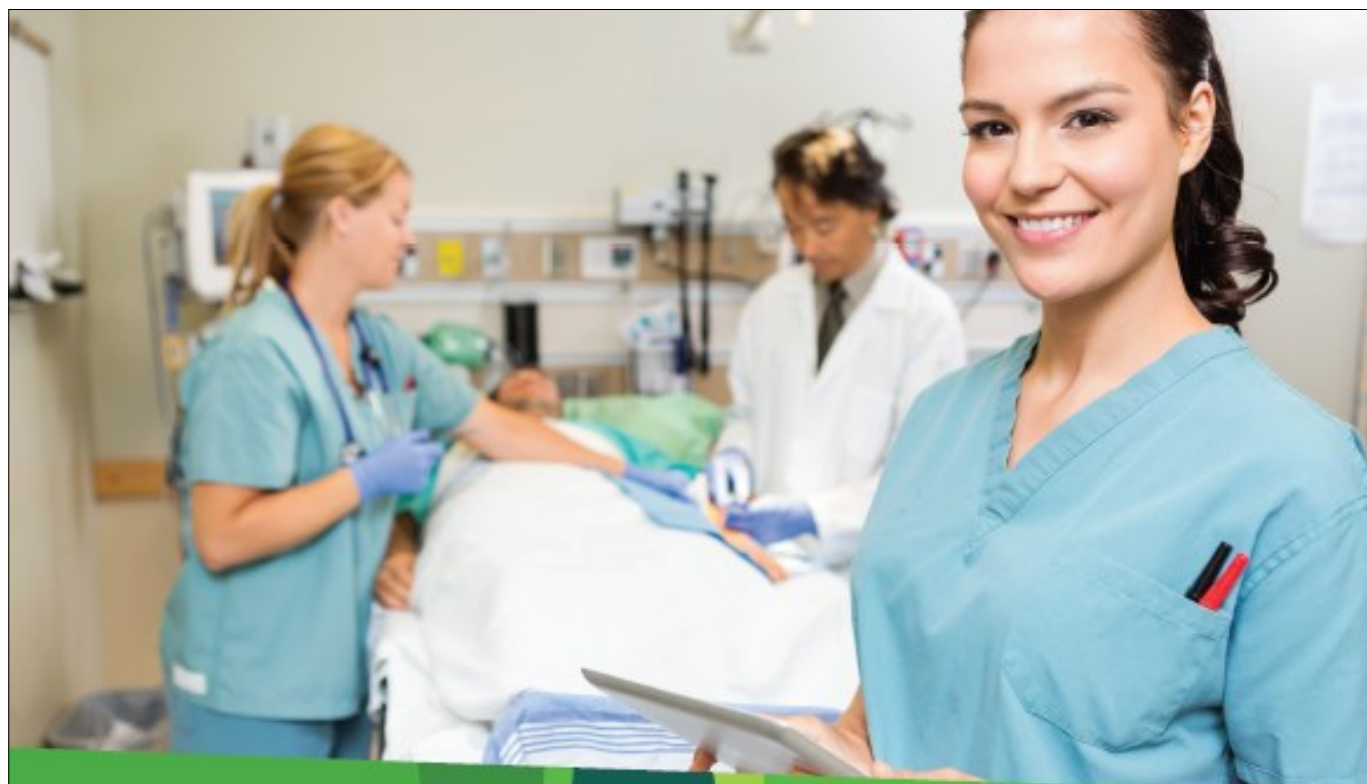
Kossuth Zsuzsanna, országos főápolónő, szervező és leginkább a hon leánya. Az összegzésünkből körvonalazódik, hogy nehéz volt az ápolás helyzete az ő korában, és sajnálatos módon elmondható, hogy most is nehéz helyzetben vannak azok, akik hivatásuknak az ápolást vagy a védőnői pályát választják. Úgy gondoljuk, hogy a kor nehézségei mellett képessé kell válnunk követni Kossuth Zsuzsanna nyomdokait, eszmeiségét, melyben a nehézségeket áthidalva, összefogással és kitartással, megfelelő szervezéssel és politikai támogatással a legnehezebb, legkilátástalanabb helyzetben is helyt lehet és kell állni, ahogy az a hon leányától elvárható.

Köszönetnyilvánítás

A jelen tudományos közleményt a szerzők a Pécsi Tudományegyetem alapításának 650. évfordulója emlékének szentelik.

Forrásmunkák

- [1.] Szabó E. K.: Ápolástörténet a Kossuth Zsuzsanna emlékév jegyében. [előadás]. Hivatásunk különszám. Programfüzet és absztrakt gyűjtemény 2017. 66. o.
- [2.] <http://www.kossuthzs-szeged.sulinet.hu/bemutatkozunk/nevadonkrol> [2017.11.02.]
- [3.] Kapronczay K.: A magyar kórházügy fejlődése . Eü. munka. 1983. 30. 325-328.
- [4.] Gazda I.: A magyar egészségügy századai - gyógyítás és ápolás előadása nyomán 2017 Siófok Plenáris ülés.
- [5.] Kapronczay K., Szemkeő E.: A magyar ápolónőképzés kezdetei. Orvtört. közl. 1983. 102-104. 183-198.
- [6.] Sövényi Ferencné, Az ápolás története, II. fejezet Az ápolóképzés története.
- [7.] Kapronczay K.: A szervezett ápolónőképzés hazánkban. Eü. munka. 1983. 30. 282-286.
- [8.] Kahlichné Simon M. A védőnői hivatás története. Bp. 2015.
- [9.] <http://magyarapolasiegyesulet.hu/2017-kossuth-zsuzsanna-emlekev/> [2017.11.02.]
- [10] Sárbogárdi napok: parkot avattak Kossuth Zsuzsanna emlékére. <https://www.feol.hu/sarbogard/emlekparkot-avattak-1837573/> [2017.11.02.]
- [11] <https://www.vaol.hu/kozelet/helyi-kozelet/gyokeret-ereszt-az-apolok-faja-kossuth-zsuzsannarol-magyarorszag-elso-foapolojarol-megemlekeztek-szombathelyen-2137973/> [2017.11.02.]
- [12] Karácsony I.: Az iskolák belső világának népegészségügyi szegmense a múlt és a jelen tükrében a jövő felé tekintve In: VI. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia 2017. Absztraktkötet. Szerk.: Ács K., Bódog F., Mechler M. I. et al. Pécs. 2017. p. 121-122.

NOTA

Új fejlesztés az egészségügyben dolgozók, tanulók részére!

A magyar nyelvű szakirodalmi keresőszolgáltatás

MI a NOTA?

Napvizit Orvosi Tudástár Alkalmazás

Mit tud a NOTA portál?

Megkönnyíti a magyar nyelvű szakirodalmi források keresését.

Eszköztől függetlenül, akár okostelefonról, a betegágy mellett állva is használható.

Miben kereshet a NOTA-val?

Az Akadémiai Kiadó folyóirataiban:
Orvosi Hetilap, Magyar Sebészet,
Mentálhigiéné és Pszichoszomatika

Más kiadók magyar nyelvű szakfolyóirataiban:
pl. Lege Artis Medicinae, Hypertonia és
Nephrologia, Ideggyógyászati Szemle

A hatályos szakmai irányelvekben

Magyar nyelvű kérdésekre adott angol nyelvű találatokban, a PubMeden.

nota.hu

Amennyiben további információra lenne szüksége, keressen minket elérhetőségeinken: journals@akademai.hu / hirdetes@akademai.hu

Akadémiai Kiadó

A Wolters Kluwer Csoport tagja

1117 Budapest, Prielle Kornélla u. 21-35. / Telefon: (T) 464-8246
www.akademai.hu / www.akademai.com

AKADÉMAI KIADÓ

**„Mért sebeim' rejtegetni?
Szégyen-é a fájdalom?”
Arany János betegsége és halála**

Dr. Felszeghi Sára PhD

*Miskolci Egyetem
sarafelszeghi@gmail.com*

*„A lantot, a lantot
Szorítsd kebledhez,
Ha jó a halál!”
(Mindvégig)*

A *"ballada Shakespeare-jéről"* írja Németh László: „Arany János, a legmagyarabb költő... Nincs irodalmunknak nagyobb költői erőkészlete nála”[1]. Páratlanul gazdag szókincs jellemezte (csak a kisebb költeményeiben 23 ezer szót, illetve 16 ezer egyedi szótövet használt). Voinovich, Arany életrajzírója véleménye szerint: „Tehetségének Janus – arca van: szinte annyira tudós, mint művész. A nagy alkotók közül talán csak az egy Lionárdo hatolt ily öntudatosan művészetének rejtelseibe; példájával Arany ezért tanítómester is.”[2]

Szüleinek 10 gyermeke született. A legidősebb Sára, 1792-ben, a legkisebb János 1817-ben. A közöttük lévő 8 gyermek különböző életkorban meghalt. Volt, aki pár naposan, volt, aki 8 éves korában. A főbb halálokok a diftéria, himlő, TBC, valamint (feltehetőleg) hasmenés következtében kialakuló kiszáradás („sínlődés”). Természetes, hogy az idős szülők, az egyedüli kései fiúgyereket a széltől is óvják, nem engedik a többi gyerekkel játszani, féltve őt a fertőzésektől, így gyerekként rendkívül magányos, és úgy gondolja, mint ahogy Önéletrajzában írja, „a kora komolyság ettől van kedélyemben”[3]. A versei ismeretében azonban úgy tűnik, hogy létezik egy másik ok is, mégpedig az, hogy már gyermekként is rendelkezett a „cor senile”-vel, azaz az öregkor bölcs szívével, s ez a bölcsesség egész életét végigkíséri.

Köztudott, hogy 1945. január 22-én, a budai ostrom alatt elpusztult az Arany család hagyatéka, így, bár orvosi dokumentumok nem állnak rendelkezésünkre, de versei és levelezései, valamint az 1939. 19. sz. Orvosi Hetilapban Schaffer Károly által írt cikk Arany János lelkivilágáról, valamint az Országos Orvos-Szövetség 1925. 10-20. száma, melyben Grósz Emil egyetemi tanár ír Arany János szembajáról, jó támpontot adnak a betegségei közötti eligazodásban.

Szilágyi István, „az Iza partján lakó jó barát” 1842-44. között lakik Nagyszalontán. Bécsbe készül orvosi egyetemre, de a történeti, nyelvészeti és irodalmi tanulmányokhoz nagyobb hajlamot érez, így egy év múlva otthagyja Bécset, és Pesten tanul tovább ahol irodalmi tanulmányokat folytat. 1845 tanárnak hívják Máramarosszigetre, ahol 1885-ben ünneplik 40 éves tanári jubileumát. A barátságon túl szoros munkakapcsolat áll fent közöttük

(könyveket küld Aranyak, műveihez és Arany elbeszélő költeményeihez is a történelmi adalékot biztosítja). 1844 körül kelt levelébe írja Arany: „*használtam tehát hosszas betegeskedésem hidegleléstől szabad óráit...*” [4] Mint azt Grósz Emil professzor cikkéből tudjuk [5], tüdőtagulata van, ezért minden csekély meghűlés jelentősen rontja az állapotát. Egyik levelében Arany arról is beszámol, hogy visszatérő (idült) légcsőhurut és asztma is gyötri. Ez egész életében végigkíséri, és egyre súlyosabb formában jelenik meg. 1866. november 14-én Tompa Mihálynak írja: „*Most egy hónap óta engem hurut kínozt, s a mitől félek, épen erre a rossz mellemre vette magát... de tán majd csak kiheverem.*” [6]. Sajnos ez nem következik be, és a romló állapotára utal, hogy 1867. április 22-én Tompát levélben tájékoztatja arról, hogy „*Bizony nekem is rossz telem volt ez a lefolyt. November óta nem voltam meghűlés nélkül soha. Lázas catarrusok egymást érték nálam.*” [7]

Erről az Elégiák c. verstördékében így ír:

*O nátha, nátha! Grippé!
Katarrhusz! Influenz!
Vagy bármi cifra névvel
S alakban megjelenesz.

Ugyan mért nem pihensz? [8]*

Megjegyzésként írja, hogy „*méltó okom van megénekelni (mármint a náthát és a Grippét – szerző), mert vénségemre örökösen fojtogat, s végre is megfojt, mint George Sandot*” [7].

Megérezte volna a jövőt?

Mert a gyötrő „mell-baja”, köhögési rohamai, nehézlégzése „nem pihennek”, egyre fokozódnak, már napközben is gyakran jelentkezik fulladozó, nehéz légzése, de különösen a reggeli és a hajnali órákat szenved meg nagyon. Beszámol arról, hogy volt olyan, hogy 17 napig ülve vagy állva tölti az éjszakáit, annyira fulladt, köhögött. Ugyancsak az *Elégiákban* írja:

*Oh rút
Hurut!
Az ember addig hurút, (ige)
Míg egyszer megmurút (oláh szó).[8]*

A „*megmurút*”, magyarul azt jelenti, hogy meghal.

Mit ért Arany János a „mell-baj” alatt? A családi anamnézisének ismerve (4 testvére TBC-ben halt meg, felesége és leánya úgyszintén) nagyon valószínű, hogy Aranyak is volt gümőkórja, ennek talaján jöhetett létre az idült hörghurutja, aminek szövődménye lett az asztma és a tüdőemfizéma. Nem is csoda, hogy az *Elégiákban* mint „*örök témáról*” ír a minduntalan fellángoló betegségről.

*Tegnap mint ma
Hurut, flegma,
Gyilkos asthma,
Emphysema,
Meg rheuma,
Örök téma.[8]*

A tüdőbetegsége a szívét is károsítja. Kezdetben anginás panaszok (mellkasi fájdalom) jelentkeztek, ami a kialakuló kisvérköri keringés zavarának következménye is, s melyről levélben számol be Tompának, válaszolva arra a levélre, amit Tompa Mihály ír Aranyinak 1856. július 4-én. Ebben Tompa arról ír, hogy „*Június 17.-én anginám támadt...*” [9], mire Arany válaszlevelében arról számol be, hogy „...*A lélek-angina, melyről írsz, nálam sem szokatlan dolog*” [10], azaz többször is vannak hasonló panaszai. De Tompának ír a szívritmus-zavaráról is, például az 1860. január 25-ei levelében: „*Most épen gyöngélkedem is. Hétfőre virradón oly rosszul lettem. - a vérkeringés rendetlen volta miatt - hogy egész kényelemmel csak azt várta, mikor fog már szívütésem végkép elállani. ... Pulsusom úgy meglassúdott, hogy csak elvétve ütött egyet, azonban minden fájdalom nélkül. Azt hittem felakad. Mily szép volna úgy halni meg. De semmi nagyobb következése nem lett. Másnap bágyadt voltam és még most sem vagyok teljes erőben. De fájdalom semmi.*” [11]. Ahogy tüdőbetegsége súlyosbodik, úgy súlyosbodik a szívbetegsége is: jobbszívfél elégtelenség alakul ki, nehézlégzés, mely terhelésre fokozódik, nagyfokú fáradékonyság, valamint dobverő ujjak, ajakcianózis, fehérje a vizeletben, melyekről Farkas Kálmán, Arany háziorvosa ír A Nemzet Tárczájában 1882. dec. 19-én.

Petőfi és Arany barátsága közismert. Arany László írja: „*Természetök sok ellentétes vonása, az egyiknek vérmes, heves, nyughatatlan, gyakran erőszakos, a másiknak szelíd, magába vonuló, szerény jelleme, úgy látszik - mint két kerék egybevágó fogai - jól illettek egymáshoz.*” [12]. Levelezésük, verseik jól tükrözik azt a bensőséges kapcsolatot („*Lelkem lelkéig ér...*”), ami a barátságukat jellemzi. Ezekben a levelekben, az irodalom, politika mellett ott találjuk a mindennapok gyötrődését is. Arany, 1847. június 25-én kelt levelében írja: „*Hétfőn este rosszul lettem, a rá következő éjt nyögve kínlódtam át, kedden egész nap feküdtem;...egyszer nyílik a szobám ajtaja és hozzák a leveledet. Talán épen az gyógyított meg. Már most kutya-bajom sincs.*” [13]. Nagy valószínűséggel ez a betegség az epeköbetegség lehetett, ami viszonylag fiatal korától, a legkisebb diétahibára komoly szenvedést okozott Aranyinak. Megerősíteni látszik ezt a tényt az a levél, amit ugyanez év novemberében ír Petőfinek: „*Magam még megvolnék, olyan amilyen csupán egy pár rheumatikus hidegláz, fluxus, nátha, catharrus, köhögés-böfögés, fő- és szemfájás, arckiütések, s kízó gyomorhajók által emlékeztetve halálomra: de a múzsa, barátom a múzsa nincsen többé!*” [14]. A böfögés, fejfájás, arckiütések, kízó hasi fájdalmak egyaránt lehetnek az epeköbetegség tünetei. Ez a betegség is, a később bekövetkezett szövődményével (epehólyag körüli tályog), végigkíséri az életét, állandó testi és lelki szenvedést okozva neki. Kezdetben évente jár ivókúrákra a karlsbadi fürdőbe és Szliácsfürdőbe, s bár hosszabb-rövidebb időre javulás áll be, a legkisebb diétahiba is újabb szenvedést okoz. 1868-ban veszélyes máj- és bélgyulladást állapítottak meg, ami szintén lehet az epekövesség szövődménye. Végül 1870-ben korának legnevesebb sebésze, Kovács Sebestény Endre operálta meg, és több epekövét is eltávolította. Sajnos azonban ez sem hozott végleges gyógyulást, mert az epehólyag körüli tályog, mely a jobb bordaív alatt tört utat magának (ez a forma igen ritka, mert főleg a hasnyálmirigybe vagy a belekbe szokott áttörni a tályog) ezt követően még 12 évig egy állandóan gennyező, rendkívül bűzös sipoly, amit naponta többször kellett kötözni. Valószínű, ez is hozzájárult ahhoz, hogy a költő nem szívesen jár társaságba, kerüli az embereket, mert nem akar terhükre lenni betegségeivel. Ezért is írja 1878 körül:

„Mért sebeim' rejtegetni?

Szégyen-é a fájdalom?
Tán könnyebbül a nyílt érzés
Ha sohajban rést talál:
Oh, ez örök benső vérzés;
Oh, e folytonos halál!

Egyedül a társaságban,
Ezerek közt egyedül...”
(Még ez egyszer...)[15]

De természetesen, visszahúzódásnak más okai is voltak. A hallása jelentősen csökkent, emiatt minden társalgás terhére volt. Ahogy magáról írja a Tamburás öreg úr című versében 1877-ben: "Az öreg úr (fél-süket és fél-vak)"[16]. Gyermekkorában többször volt mandula- és középfül-gyulladása, aminek következtében a dobhártyája megvastagodott és heges-sé vált. Ez volt az oka, hogy negyvenéves korára csaknem teljesen elvesztette a hallását a jobb fülére. A hallása mellett látása is romlik. Rövidlátó emberként meg volt győződve, hogy ha távolra nem is, de közelre mindég jól fog látni.

Sokan, a rövidlátását veleszületettnek gondolják, pedig az alábbi sorok, nem erre utalnak:

De jut, s halálig jutni fog eszébe,
Egy földi elveszett paradicsom;
Az élet első tíz-tizenhat éve,
Midőn látása még nem vala rom;"
(Bolond Istok II. ének 43. versszak 1873)[17]

A látásromlását valószínű az is okozta, hogy nagyon sok apró betűs művet olvasott. Ezért, a látásromlás kialakulását foglalkozási megbetegedésnek tekinthetjük:

„Honnan - "tudásnak a gyümölcsit" éve,
(Apró betűket) s éve nagy -mohón -
Kiűzte a fény kardos angyala:
S a kéj, mit a látás nyujt, elhala."
(Bolond Istok II. ének 46. versszak 1873)[18]

A szembetegsége keletkezéséről így ír az *Ex Tenebris* című versében:

"Ma ködös szem, mord kedéllyel,
Holnap tisztább mindenik:
Meghozhatja tán egy éjjel,
Hogy majd "új fény jelenik".

Vagy, ha ez nem, a vakságnak
Kiürítem poharát,
S az "örök világosságnak"
Várom fénylő sugarát." [19]

A rövidlátása, melyről verseiben több helyen is megemlékezik, pl:

„A tábláig sem ért el szemsugára,
A legszebb képlet rajta szürke folt;
"Folytassa Istók" "X, elosztva á-ra"...
Szegény myopsunk csak ötlött-hatolt;
S ha csillagásztak, ő nézvén a csőbe:
Sipkát akasztott más lurkó elébe."
(Bolond Istók II. ének 24. versszak 1873)[20]

önmagában nem okozhatta azt a súlyos látásromlást, amely még az olvasást is lehetetlenné tette: „(...) Utoljára még szemei is annyira megromlottak, hogy minden olvasással végképpen föl kellett hagynia. Ez volt reá a legsúlyosabb csapás.” írja Arany László [21]. Arany János erről így versel:

"Hisz egy időtől fogva nálam
látás, kilátás oly rövid"[22]

A költőnél, nem a látás szűnt meg, mert egy-két sort a legpicinyebb betűkből is el tudott olvasni, de pár percnél tovább nem, mert szemidegei megfájdultak s a sorok összefolytak előtte, illetve érzékeny szemeit fájdalmasan sértett minden fénylő tárgy és minden élénkebb szín.

„Rossz szememről egy nagy könyvben
Míg megkérdem a tudást:
Jó tanácsot nem lelek, de
Kapok új szemgyulladást.

Most tanács is, tanulság is
Ebből könnyen vonható:
Tűrj pihenve; a természet
A legjobb útmutató.”
(Tanulság, 1881)[23]

Grósz Emil egyetemi tanár szerint, aki Arany János szembetegségeiről írt az *Országos Orvos-Szövetség 1925. 19-20. számában*, a Myopia (rövidlátás) mellett macula degenerációt, Catharactát (szürkehályog), valamint retina bevérzéseket diagnosztizált. Ez utóbbihoz, hozzájárultak a kínzó köhögési rohamok is.

"Mit is akarsz?...nézz az időre;
Ősz van, s neked bús télre jár,
Szemedben köd lett a sugár,
Dér, hó leszállott a tetőre."
(Még egy)[24]

S bár végül beletörődik a sorsába, szembetegsége az irodalmat sok műtől fosztotta meg. A szembetegségéről írt művek az orvostudományt olyan klasszikus leírással ajándékozták meg, amely ma is érvényes tünettanként szolgálhat az orvosképzésben.

Az olvasás helyett a zenéhez fordul:

*"Az öreg úr (fél-süket és fél-vak),
Maga számára és lopva zenél csak."
(Tamburás öreg úr, 1877 július)[25]*

A régi gitárján játszik, versel. Sok régi és népi dallamot tudott, sőt néha a maga mulatságára újakat is szerkesztett. Egy memóriajátékot talált ki: ha valami dalból 1-2 sor eszébe jutott, addig játszotta, míg elő nem jött a teljes szöveg:

*„Az öreg úr így, dalai közt élve,
Emlékszik időre, helyre, személyre:
Kitől, mikor és hol tanulta, dalolta
Ezt is, amazt is, gyermekkorra oltta.*

*Néha egy új dalt terem önkint húrja,
S felejt le, már ő le nem írja;
Később, ha megint eszébe ütődik:
Álmodta-e, vagy hallotta? - tűnődik."
(Tamburás öreg úr, 1877 július)[25]*

Visszatérő fejfájásai, fülzúgása megnehezítik a koncentrációját, ezért más szellemi játékokat is kitalál memóriájának frissen tartására: készít keresztrejtvényt, betűjátékot, mesterseges rímeket, paródiákat, stb. 1852. december 1-jén Tompa Mihálynak írja: *„Gyakran nem vagyok képes egy összefüggő mondatot megérteni, vagy leírni. A vénséget nem okolhatom; az igaz, hogy elértem már „il mezzo camino di nostra vita” az emberi élet ösvényének felét: de hisz Dante csak akkor kezdett isteni comoediájába s Cervantes agg korában írta az örök ifjúságú Don Quixote-t. Más a baj édes barátom.”*[26].

És valóban, máshol kell keresni a „bajt”. Bár Arany fejfájásainak jelentkezését az 1852-es évhez köti (szalontai hazalátogatása alatt, egy kiránduláson aláállt a vízimalom csurgójának, a hideg víz alatt megfázott, s ahogy ő írja *„fejrheumát”* kapott), valójában azonban Petőfihez írt leveleiben már korábban is beszámol hasonló panaszokról. 1847. november 11-én Petőfihez írt levelében *„fő- és szemfájás”*-ról panaszodik, akárcsak 1848 februárjában írt levelében is. 1867. április 22-én Tompának, ugyancsak a fejfájásáról számol be: *„Az a fejrheuma, mely múlt év tavaszán három hétig szenvedhetlen fejfájásokkal gyötört, most februárban ismét előjött és most épen öt hétig hasgatta a fejemet”*[27]. További levelezéseiben is találunk fejfájásáról beszámolókat, de érdekes módon úgy tűnik, nem csak egy típusú fejfájása volt. Ír egy féloldali görcsös fejfájásról is, amikor – ahogy írja – ordítani szeretne a fájdalomtól. Ilyenformán tehát volt egy fejfájása, amit ő *„fejrheumának”* nevez, egy másik, mely különböző intenzitással jelentkezik, és főleg az epebántalmához köthető, valamint a fej- és fülzúgás mellett jelentkező, illetve a fej fél oldalára lokalizálódó, szinte elviselhetetlen erősségű fejfájás, a migrén. Ezek a fejfájások, végigkísérik életét, jelentősen rontva az életminőségét.

1853. november 22-én Tompa Mihálynak írja: *„Nagyobb baj az, hogy bizonyos fej és fülzúgásban szenvedek, s régi hajlamom, miszerint a vér agyamra tölül, s miért a nyakkendőt sem tűrhetem, naponként erősödik. Nem tudom hol fog végződni: de a baj megvan s aggoda-*

lomra méltán ad okot. Úgy hiszem, az agyidegrendszer szenved nálam, mert nagyobb elmefeszítés után a bajt növekedni érzem. ... Egy ilyen vérroham volt az, miről a minap oly titkolódzva szóltam; akkor nagyon meg valék ijedve, félvén a legrosszabbtól, mi az isten képeére teremtett embert érheti. Azóta e félelmem lassankint elmúlt; de még most is aggaszt e fejfájás, - hol tompább hol élebb fájdalommal párosulva, mi rendesen nagy szellemi lomhaságot eredményez. S ez az oka, hogy mostanában minél kevesebbet foglalkozom költészettel, mert a képzelődést különösen ártalmasnak tapasztalom.”[28] Akárcsak Németh László, ő is rájön arra, hogy a betegsége tulajdonképpen foglalkozási megbetegedés, és a feszített szellemi munka idézi elő. A megoldást is látja: „Gondnélküli élet, derítő társalgás, nyugalom: ez kellene” sajnos azt is látja, hogy „...helyzetemben nincs mód bennök.”[28]

1854. október 18-án írja Tompa Mihálynak: „Testi és szellemi gyöngeség mind mélyebben sülyeszt - s a kárhozónak épen az a szerencsétlensége, hogy látja sülyedését, de nem bír eréllyel, magát az átok karjaiból kiküzdeni... De vannak perceim, mikor szeretnék elenyészni, megsemmisülni, csakhogy az öntudattól meneküljek. Gyulai szokta mondani: fáj az élet... nekem igazán fáj”.

Depresszió? Kiegészítés? Mindegy azonban a végső eredmény szempontjából, mert 1855 után a költői elnémulás évei következnek, nem bír dolgozni, nem bízik magában... De hogyan jutott ide? Voinovich Géza, Arany János életrajzírója (1938) lelkiileg túlérzékeny emberként írja le a költőt és Riedl Frigyes is „mimóza természetét” emeli ki. Természetes tehát, hogy a különböző stresszhatások jóval mélyebben érintik, mint más kortársait. Bár kitűnő tanuló, felfüggeszti tanulmányait, majd vándorszínésznek áll be. 19 éves, amikor visszatér szülőfalujába. Bár megígérik neki a jegyzői állást, mint biztos keresetet, végül másnak adják oda, megélhetése még inkább bizonytalanná válik. Hazatérése után, meghal az édesanyja (valószínűleg TBC-ben), édesapja megvakul, éheznek (legfeljebb zsíros kenyérre telik) és a falu is kicsúfolja. Ezek mélyen megrendítik, magát okolja mindezért, lelkiismeretfurdalása van és elhatározza, hogy „közönséges ember” lesz. Elégeti az összes, addig írt verseit, könyvet sem olvas, igyekszik elfojtani magában minden irodalmi törekvést.

Ennek ellenére újabb csalódások érik (ismételten becsapják állásígéretekkkel), de nem hagyja magát, küzd a felemelkedésért, végül mégis írnok lesz és a falu másodjegyzője, immár biztos jövedelemmel. Szilágy István biztatására ismét elkezd irodalommal is foglalkozni, bár a légkör nem nagyon változik a faluban. 1845. augusztus 1-jén kelt levelébe írja Szilágy Istvánnak: „Mit írnak e darázs-fészekről itt? Pöff, és puff; czivódás, mint quondam, cannibalizmus mint quondam.- Én elszigetelem magam tőlük. Családomnak, hivatalomnak élek, s néha a literatúrában dilettánszkodom.”[30]. Ez a „dilettánszkodás” az, ami országos hírűvé teszi: megírja a Toldit. De amúgy is él benne a bizonyítási kényszer, mindent igyekszik túlteljesíteni, hogy bizonyítsa, nem érdemtelen az iránta tanúsított bizalomra. Aztán jön a forradalom, s bár a maga eszközeivel (cikkeket és verseket ír, lapot szerkeszt stb.) teljes szívvel részt vesz, a forradalom leverése után a falu nem áll mellé, a pusztaság életéért fut a kozák lovasok elől. 12 napig bujkál az erdőben, ebből az élményből születik A lantos című verse:

*Nyomába üldve csörtet halálos ellene,
Egy iszonyú kísértet, melynek Való neve.
A tündér képzeletnek zengő madarai
Mind elhagyák s nem mernek feléje szállani.*

*Függ lantja fűzfa gallyán: repedt öblén a szél
Vadul végig nyargalván, örülteket beszél,
Mitől a rémült farkas megfut s vonít az eb,
Mitől vemhét a szarvas idétlen hozza meg.*

*S ő bujdosik hazátlan, a dalnak férfia,
Nincs hely a nagy világban fejét lehajtnia. -
.....[31]
(1849 ősszel)*

Visszatérve a házat kifosztva találja és attól kezdve is állandó rettegésben él, hogy mikor árulják el, mikor viszik el fogságba, vagy mikor sorozzák be?! Sokszor felöltözve alszik, minden kocsizörgésre felriadva, rémálmok gyötrik. Amikor a helyzet kezdene normalizálódni, újabb csapás: Petőfi Sándor, a jó barát eltűnése. A költő fia, Arany László írta: „*Lyrája bús melankóliájának egyik állandó panaszos hangja lett a fájdalmas visszaemlékezés, amit együtt éltek át s melynek eltűntével az ő lelkének ifjúsága is örökre oda van.*”[32]

*„Letésem a lantot. Nyugodjék.
Tőlem ne várjon senki dalt.
Nem az vagyok, ki voltam egykor,
Belőlem a jobb rész kihalt.
A tűz nem melegít, nem él:
Csak, mint reves fáé, világa.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjúsága!*

.....

*Nem így, magánosan, daloltam:
Versenyben égtek húrjaim;
Baráti szem, művészi gonddal
Függött a lantos ujjain;
Láng gyult a láng gerjelminél
S eggyé fonódott minden ága.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjúsága!
(Letésem a lantot) [33]*

Ezt követően, bár élete a külső szemlélő szempontjából megnyugtatónak, kiegyensúlyozottnak tűnik, mégsem szűnnek meg a stresszhelyzetek. A nagykőrösi évek, amit Arany csak „Szaharának” nevezett sivársága miatt, állandó stresszt jelentenek. 1857. december 3-án Szilágyi Istvánnak írtja: „... *kedélyemben a közelebbi 3-4 év óta nagy változás történt. Sokat szenvedek, erélyem megtört. Valami fejszűgés, ideggyöngeséggel párosulva, kínoz, melynek nem találom gyógyszerét. E miatt sokszor, sőt többnyire, levert hangulatban vagyok – kedvetlen s tehetetlen a szellemi munkára.*”[34].

Arany másik hűséges barátja Csengery Antal, aki nem költő, hanem tudós, politikus, de az irodalom kiváló ismerője és támogatója. Nagyra becsüli Arany költészetét és ahogy Arany László írja: „*egész lélekkel tudta élvezni, mint talán nem sokan, nemcsak magasabb szár-*

nyalású költeményeit, hanem humora játékait is”[35]. Ő az, aki Aranyt sorsfordító döntésében biztatja, tanácsaival segíti. Erre szükség is van, mert, ahogy 1852. december 1-jén Arany Tompa Mihálynak írja, úgy érzi, nem bírja tovább, mindenbe belefáradt: „*Én szinte veszem észre, hogy napról napra stupidusabb leszek; néha csak bámulok mint a juh, anélkül hogy valamit gondolnék s úgy szeretnék elalunni sokáig-sokáig: örökre*”[36].

Ennek ellenére szeretne kitörni a kőrösi élet elszigeteltségéből, mert úgy gondolja, hogy ezzel visszanyerni alkotói kedvét is. Végül 1860-ban Csengery Antal biztatására és támogatására költözik Arany Pestre.

A pesti új életpálya rengeteg új feladatot jelent, de alkotói kedve is visszatér és 1862-ben egyhuzamban megírja a *Buda halálát*. Azonban ezek az évek sem mentesek a stressztől. 1865. május 26. akadémiai titkárrá való megválasztásának napja, amikor nagy többséggel szavazzák meg erre a tisztségre, de tökéletességre való törekvése és az önbizalom hiánya miatt úgy látja, hogy: „*Állásomat csak ideiglenesnek kívánom tekinteni. Egy, legfőlebb két év megmutatja, ha képes leszek-e betölteni fontos hivatalomat...*”. Rengeteget dolgozik, olvas, de állandóan aggódik, hogy talán nem ő, aki ezekre a feladatokra a legalkalmasabb. Ez a félelem még egy nagyfokú szerénységgel is társul, ezért is történik meg, hogy amikor a Szent István-rend kitüntetését neki ítélik, arra kéri Eötvöst, a vallás- és közoktatási minisztert, hogy „*e szándék vonassék vissza*”. Végül is, hosszas rábeszélés után elfogadja. De ilyen szerényen dönt akkor is, amikor a Toldy Ferenc halálával megüresedett egyetemi tanszék vezetését felajánlják neki, ő pedig gondolkodás nélkül visszautasítja. Természetesen a mindennapi feszültségek mellett, ezek is fokozzák a stresszt. Ezt még fokozza lányának 1865. december 28-án bekövetkező váratlan halála. Ekkor írja a magyar irodalom legszébb sírversét:

*„Midőn a roncsolt anyagon
Diadalmas lelked megállt;
S megnézve bátran a halált,
Hittel, reménnyel gazdagon
Indult nem földi útakon,
Egy volt közös, szent vigaszunk
A LÉLEK ÉL: találkoznak!”
(Juliska sírkövére)[37]*

„*Amit nem bír el a lélek, átteszi a testre.*” tartja a kelteti mondás, és valóban, Arany meglévő betegségei egyre súlyosabb formában jelennek meg, ismét nincs ideje és energiája alkotni. Szabadulni szeretne a kötöttségeitől, hogy az alkotással foglalkozhasson. Ez 1877-ben következik be, és ezt „*áldott év*”-nek is tekinti. Ennek az évnek a nyarát a Margitszigeten töltötte, és Arany László írja, hogy „*amikor hivatalát letette, csaknem megifjodott, kedvel és kitartással kezdett munkához*”[38]. Versek, balladák születnek (annyi, mint huszonöt év alatt összesen). Ez az az időszak, amikor együtt van

*„Kedv, ihlet, alkalom és érzemény,
Erő, kitartás, ízlés, akarat-
Egy szóval ami kell...”
(Bolond Istók II. 14.)[39]*

Az utolsó éveit mondhatni a szünet nélküli szenvedés jellemzi, de a költészetben keres enyhülést a megpróbáltatások, aggodalmak és a gyász elől.

*Még ez egyszer, még útoszor
Hadd zendüljön meg dalom;*

.....

*Tán könnyebbül a nyílt érzés
Ha sohajban rést talál:
Oh, ez örök benső vérzés;
Oh, e folytonos halál!
(Még ez egyszer)[40]*

Gyulai Pál, a másik jó barát, aki Kolozsváron él, de gyakori vendég Arany Jánoséknál, ahol heteket tölt, „*elevenséget, zajt, irodalmi híreket hozva magával*”, ahogy Arany László írja. Arany, látásának, hallásának folyamatos romlása miatt elvonultságban él, és „*mindinkább a saját gondolatai, emlékei és humora belső világára szorította*”[41] sajátos kapcsolatot, mély barátság alakul ki köztük. Ő az, aki sürgeti az Őszikék kiadását, amire Arany a Hagyaték c verset írja válaszként:

*"Hát csak írni, mindig írni
A manó se tudja, mit?
Nosza, már a közönség is
Lásson egyszer valamit!"*

*Nem akarok több izgalmat:
Mert - betegnek - izgalom,
Ha olvassák itt is, ott is,
S bírálgatják új dalom."
(1877 dec. 11)[42]*

Arany László írta, hogy apja soha nem szeretett panaszkodni, ha bántotta valami, félrevo-nult és „*egy sóhajtas-szerű versecskében nyertek érzelmi alakot, vagy egy stoicus mosollyal rázta le az apró mizériákat*” Erről ír Arany János is az Epilógus című versében:

*„Ha egy úri lócsiszárral
Találkoztam s bevert sárral:
Nem pöröltem, -
Félreálltam, letöröltem.*

*Hiszen az útfélen itt-ott
Egy kis virág nekem nyitott:
Azt leszedve,
Megvolt szívem minden kedve.”[43]*

A testi szenvedésén felülkerekedve mindvégig megőrizte nyugalma, türelmét, embertársai iránti szeretetét, jóindulatát és csendes humorát. Betegségei egyre súlyosabbá válnak, az idült hörgőgyulladás 1878 áprilisában újra kiújul és folyamatosan kínozza, legyengíti, sehová sem megy. Gyulai Pál igyekszik kirángatni ebből a fásultságból, de gyengeségét nem tudja legyőzni. Talán már sejti a véget is:

„Életem hatvanhatodik évébe'
 Köt engem a jó Isten kérébe,
 Betakarít régi rakott csűrőbe,
 Vet helyemre más gabonát cserébe.”
 (Sejtelem, 1882. márc. 2.) [44]

Mégis elmegy a Petőfi-szobor 1882. október 15-ei avatására, mert úgy érzi, ezzel tartozik a barátja emlékének, de itt megfázik és tüdőgyulladást kap. Állapota fokozatosan romlik és néhány nappal később, 1882. október 22-én meghal.

Gyulai Pál mondja a ravatala fölött a búcsúztatót. „*Arany költészete az érett koré; amabban megtaláljuk az ifjúság soknemű bús és derült felindulásait, eget ostromló vágyát, édes csalálmait, gyönyörét, büszkeségét, sőt hóbortjait is, emebben az élet egész komoly hangulatát, férfias küzdelmét, csalódásait, vigaszt, humorát és megnyugvását az erkölcsi rend vas-kényszerűségében.*” [45] – összegzi a barát Arany költészetét.

Bár életét végigkísérte a testi és lelki szenvedés, mégis felül tudott emelkedni rajtuk és a szenvedésből, betegségekből maradandót tudott alkotni a magyar és világirodalomban, úgy, ahogy Szerb Antal írja: „*Minden szál hozzá vezetett, és minden szál tőle vezet, a magyar szellemi életnek ő a sugárzási központja.*” [46]

Irodalom

- [1]. Arany János. In: Tanu : Németh László kritikai folyóirata. 1932-33. 1. 140-150.
- [2]. Voinovich G.: Arany János életrajza. Bp. 1929.
- [3]. Arany J.: Önéletrajz. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 1. köt. Bp. 1888. p. XXXVI.
- [4]. Levelezés Szilágyi Istvánnal. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 3.
- [5]. Grósz E.: Arany János szembaja, In: Budapesti Szemle. 1900. 28. 336-342.
- [6]. Levél Tompa Mihálynak, Pest, november 14. 1866. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 4. köt. Bp. 1888. p. 264.
- [7]. Levél Tompa Mihálynak, Pest, április 22. 1867. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 4. köt. Bp. 1888. p. 269.
- [8]. Elégiák. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187704.htm#104>, [2017.11.19.]
- [9]. Levél Arany Jánosnak, Hanva, július 4. 1856. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 391.
- [10]. Levél Tompa Mihálynak, A szünnapok elsőjén, 1856. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 394.
- [11]. Levél Tompa Mihálynak, Nagykőrös, január 25. 1860. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 476-477.
- [12]. Arany L.: Bevezetés. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. VII.
- [13]. Levél Petőfi Sándornak, Szalonta, június 25. 1847. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 79.
- [14]. Levél Petőfi Sándornak, Szalonta, november 11. 1847. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 110.

- [15]. Még ez egyszer... In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187704.htm#58> [2017.11.19]
- [16]. Tamburás öreg úr In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187701.htm#07> [2017.11.19]
- [17]. Bolond Istók, Második ének, 43. versszak. In: Arany János összes költeményei.
http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/bi02.htm#10_02 [2017.11.19]
- [18]. Bolond Istók, Második ének, 46. versszak. In: Arany János összes költeményei.
http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/bi02.htm#10_02 [2017.11.19]
- [19]. Ex tenebris. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187702.htm#36> [2017.11.19.]
- [20]. Bolond Istók, Második ének, 24. versszak. In: Arany János összes költeményei.
http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/bi02.htm#10_02 [2017.11.19]
- [21]. Arany László: Bevezetés. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 1. köt. Bp. 1888. p. XXVI.
- [22]. Arany János kapcsos könyve.
<https://kapcsoskonyvblog.wordpress.com/betegseg/> [2017.11.19.]
- [23]. Tanulság. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187704.htm#101> [2017.11.19.]
- [24]. Még egy. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187702.htm#32> [2017.11.19]
- [25]. Tamburás öreg úr. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187701.htm#07> [2017.11.19]
- [26]. Levél Tompa Mihálynak, Nagykőrös, december 1. 1852. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 283.
- [27]. Levél Tompa Mihálynak, Pest, április 22. 1867. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 4. köt. Bp. 1888. p. 269-270.
- [28]. Levél Tompa Mihálynak, Nagykőrös, november 22. 1853. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 322.
- [29]. Levél Tompa Mihálynak, Nagykőrös, november 22. 1853. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 359-360.
- [30]. Levél Szilágyi Istvánnak, Szalonta, augusztus 1. 1845. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 5.
- [31]. A lantos. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs184704.htm#43> [2017.11.19]
- [32]. Arany L.: Bevezetés. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. IX.
- [33]. Letésem a lantot. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs185001.htm#06> [2017.11.19.]
- [34]. Levél Szilágyi Istvánnak, Nagy-Kőrös, december 3. 1857. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 258.
- [35]. Arany L.: Bevezetés. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. XIII.
- [36]. Levél Tompa Mihálynak, Nagykőrös, december 1. 1852. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. 283.
- [37]. Juliska sírkövére. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs186501.htm#08> [2017.11.19.]
- [38]. Arany L.: Bevezetés. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 1. köt. Bp. 1888. p. XIX.

- [39]. Bolond Istók Második ének, 14 versszak. In: Arany János összes költeményei.
http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/bi02.htm#10_02 [2017.11.19]
- [40]. Még ez egyszer. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187704.htm#58> [2017.11.19.]
- [41]. Arany L.: Bevezetés. In: Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 3. köt. Bp. 1888. p. XVI.
- [42]. Hagyaték. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187703.htm#45>. [2017.11.19]
- [43]. Epilógus. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187701.htm#02> [2017.11.19]
- [44]. Sejtelem. In: Arany János összes költeményei.
<http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs187704.htm#106> [2017.11.19]
- [45]. Gyulai P.: Arany János (emlékbeszéd). Bp. 1891.
<http://mek.oszk.hu/04900/04968/html/02.htm#49> [2017.11.19]
- [46]. Arany János. In: Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet. 2. köt. Kolozsvár. 1934.
<http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/arany/szerbaj.htm> [2017.11.19.]

Arany János szobra, mely egykori iskolája előtt áll

A nagyszalontai szülőháznak kicsinyített mását ma múzeumban őrzik, de az udvarán lévő kút megmaradt....

A leégett szülőház helyén emlékmúzeum várja az érdeklődőket. Udvarán „feketén bólintgat az eperfa lombja...” Gondos kezek éppen facsemetéket szaporítanak magjaiból, hogy Nagyszalonta testvérvárosai is kerülhessen belőlük..

A fotókat Gracza Tünde készítette 2017. májusában Nagyszalontán.

Tölgyesi Ágnes

A Karácsony dallama

Idebenn pattog a tűz,
odakinn támad a tél.
Ridegen reccsen az ág,
de idebenn senki se fél.

Odakinn tél szele fú'
Idebenn csendül a csend.
Odakinn fáznak a fák,
Benn sütemény illata leng.

Lobban a szeretet-láng,
A béke a szívekig ég...
Odakinn hózuhogás,
Idebenn olvad a jég.

fotó: Gracza Tünde

Ungi Józsefné

Szent Borbála Kórház

Orvosi Könyvtára, Tatbánya

webcím: <https://sites.google.com/site/borbalakonyvtar/>

Az ELTE PTK könyvtár- történelem szakán végeztem. 1980-tól Tatabányán a Városi Könyvtár Központjában és fiókkönyvtáraiban kezdtem, és különböző munkaterületeken kipróbálhattam magam: a szerzeményezéstől a feldolgozó munkán át az olvasószolgálatig. 1995-től a Szent Borbála Kórházban dolgozom, részt veszek az összes könyvtári munkafolyamatban, valamint intézményi leltárkezelő vagyok, a pénzügyi osztály felé kezelem a számlákat, amibe nem csak a könyvtári beszerzéseink tartoznak, hanem csatolt feladatként a kórház sajtóügyeiből fakadó PR-marketing költségek elszámolása is. Szabadidőmben szívesen kamatoztatom angol nyelvtudásom korrepetálok és nyelvvizsgára készítek fel diákokat és felnőtteket. *(Marika kihagyta a bemutatkozásából: sajtómunkában ő a korrektor. B.M.)*

A folyóirat célja:

Az Orvosi Könyvtárak folyóirat célja aktuális orvosi könyvtárosi, könyvtárszakmai és egészségügyi témájú információk közzétele. Ezen belül megjelentet eredeti és összefoglaló közleményeket, beszámolókat, híradást ad szakmai képzési lehetőségekről, úti jelentéseket, MOKSZ tagkönyvtárakat érintő híreket közöl, valamint az orvos és könyvtáros szakma képző intézményeinek hallgatói számára publikálási lehetőséget biztosít, közli a hallgatók írásait, illetve azok kivonatát. A kéziratok elbírálásának, illetve elfogadásának joga a szerkesztőségnek. Az eredeti közlemények elbírálása peer-review rendszerben történik.

Kéziratok beküldése:

A kéziratokat a szerkesztőség a gracza.tunde@lib.pte.hu e-mail címen fogadja. Az eredeti közlemények Orvosi Könyvtárakban való publikálásának feltétele, hogy a cikk korábban még nem jelent meg és az Orvosi Könyvtárakhoz való benyújtással egy időben máshova még nem került beadásra, valamint a kézirat benyújtását valamennyi szerző jóváhagyta és a közlemény a Helsinki deklaráció (1975, revízió 2008) előírásainak megfelel.

Az eredeti közlemények szerkezete:

A címlapon magyar és angol nyelvű cím, szerző(k) neve és munkahelye(i) (a szerző neve mellett felső indexszel jelölve); magyar és angol nyelvű összefoglaló max. 80-80 szó terjedelemben, megfogalmazásában a közlemény lényegét megragadó és annak szerkezetét követő; magyar és angol nyelvű kulcsszavak (max. 4-4); rövidítések jegyzéke (angol nyelvű rövidítések lehetőség szerinti lefordításával); szöveg (bevezetés, cél, módszer, eredmények, discussio/megbeszélés); irodalomjegyzék (Vancouver stílus); táblázatok, ábrák; táblázatok és ábrák jegyzéke; levelező szerző elérhetősége.

A Szerkesztőség címe: 7624 Pécs, Szigeti út 12.

A megjelent közlemények tartalmáért a szerzők felelnek.

For the content of the articles the authors are responsible.

A pécsi Ciszterci Szent Margit Óvoda karácsonyi ünnepsége 2010-ben

Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének
negyedévenként megjelenő hivatalos lapja

ISSN 2061-036X (nyomtatott)

ISSN 2061-0378 (online)

Honlap: <http://moks.org>

Facebook: <https://www.facebook.com/orvosikvtarak>

Kiadja: A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége

1125 Budapest, Diós árok 3.

Tel: +36 1 354-5369

Lapigazgató:

Dr. Palotai Mária, PhD – MOKSZ elnök

E-mail: palotai.maria@aeek.hu

Szerkesztőbizottság:

Dr. Gracza Tünde

E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu

Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes

E-mail: tolgyag@bmkk.eu

Pogányné Dr. Rózsa Gabriella

E-mail: prg1971.05.29@gmail.com

Szerkesztőség címe:

7624 Pécs, Szigeti út 12.

E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu

Adószám: 18230082-1-42

Nyomtatásban megjelenik 50 példányban

DOI: 10.18424/OK.2017.4

